

בעזהש"ת

קונטרס

נועם המועדים

מאמרי יומין דחנוכה

מאמרי חינוך הבנים

לפתוח ולהלהיב הלבבות
לאהבה וליראה את ה'
מתוך שיחותיו של

מורינו הגה"צ רבי נחמן בידרמן שליט"א

- גליון קיז -

יו"ל לקראת חנוכה תשפ"ו לפ"ק
ברוקלין ניו יארק יצ"ו

כל הזכויות שמורות
להערות והארות: 718-259-5435

נערך ונסדר ע"י:

תוכן הענינים

מאמרי יומין דחנוכה

- הטבת הנרות -

- א. עבודת ההכנה לימי החנוכה היא 'ההטבה' שקודמת להדלקה..... א
- ב. ההטבה הנדרשת מהאדם היא רק ניצוץ אחד ומומנו האש מתלקחת ללהבה גדולה..... ג
- ג. יחד עם הניצוץ של אש צריך להכין גם טיפת שמן..... ה

- קדושת הנרות -

- ד. מעולם לא ירדה שכינה למוטה מעשרה רק בימי חנוכה..... ז
- ה. המדליק נר חנוכה שכינה כנגדו..... י
- ו. סגולת הנרות הקדושים והשפעתם..... יב

- מאמרי סגולת הימים -

- ז. ימי החנוכה הק' בגדר מוסיף והולך בכוחם וקדושתם..... יג
- ח. הנרות הללו קודש הם - ח' נרות של הודאה..... יד
- ט. בכח מסירות נפש זכינו לימי החנוכה..... כ
- י. על המלחמות - הלל והודאה על עצם המלחמה..... כא
- יא. ביום הראשון נכללים כל ימי החנוכה - ומכוחם ממשיכים מלחמה עולמית נגד כוחות הרע..... כד
- יב. מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד..... כו
- יג. חיבה ואהבה גלויה ומפורסמת לכל באי עולם..... כט
- יד. תקפו של נס - תוקף החביבות עפ"י הלכה ועפ"י חסידות..... לא

תוכן העניינים

טו.	שלשה גוונים באש – האור הראשון אור שבעת הימים	לג
טז.	האור השני – אור המנורה המהורה בביהמ"ק	לה
טז"ב.	האור השלישי – אור התורה שבע"פ ל"ו מסכתות הש"ס	לח
ח"י.	ג' הבחינות שבאש – אש שורפת אש מאירה ואש מוחממת	מא
יט.	התנוצצות האור שגם הטבע הוא למעלה מדרך הטבע	מב
כ.	תיקון הוד שבהוד – מידתו של אהרן הכהן	מד
א"ך.	הכוחות של בית יעקב אש ובית יוסף להבה מולכים יחדיו	מז
כב.	יעקב ויוסף היה להם ב' שיטות בעבודת ה'	מח
כג.	סור מרע ע"י עשה טוב – מחרה ע"י קדושה	נ
כד.	אור שבעת הימים במנורת המקדש – והשמיני בימי הגלות	נב
כה.	פתילות ושמינים שאין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם בחנוכה	נד
כו.	גודל מעלת שבת חנוכה – אור השבת ואור החנוכה גם יחד	נה
כז.	ימי שמחה והלל – מהות ימי החנוכה הם ימי שמחה	נח
כח.	ההלל בימי החנוכה – הודאה על העבר ובקשה על העתיד	סא
כט.	בימים אלו הנסים חוזרים ומאירים למעלה מדרך הטבע בגו"ר	סב
ל.	כתבו לכם שאין לכם חלק באלקי ישראל – כי חלק הוי"ה עמו	סה

מאמרי זאת חנוכה

א.	וחושך זו מלכות יון – קליפת יון שהאמינו בכוחות הטבע	סז
ב.	זה היום עשה ה' – ההודאה על החסדים שבכל יום ויום	סח
ג.	בני בינה – ההבנה שגם הנהגת הטבע הוא באמת נס נפלא	עא
ד.	יהי חלקי מגומרי הלל בכל יום – המשכת כח ההלל לכל הימים	עה
ה.	ביום השמיני עושה לו מדורה – מדליקים את הרצון הפנימי	עז
ו.	זאת חנוכה – משכני אהריך נרוצה	פ
ז.	מאת ה' היתה 'זאת' – גודל מעלת יום זאת חנוכה	פב

קונטרס נועם החינוך	פו
--------------------	----

קונטרס נועם המועדים

מאמרי יומין דחנוכה

הטבת הנרות

א.

עבודת ההכנה לימי החנוכה היא 'ההטבה' שקודמת להדלקה

עבודת ההכנה לימי החנוכה עבודה גדולה היא, ויש לעורר את הלב להתכונן כראוי לימי החנוכה הממשמשים ובאים עלינו לטובה. וענין גדול בהכנה הוא להתאסף יחדיו בחבורה, ויש לדייק כן בנוסח הפיוט 'יונים נקבצו עלי', דלכאור' הול"ל 'יונים נלחמו עלי' או 'יונים נתגברו עלי', שהרי הקיבוץ שנקבצו אינו עצם המלחמה. אך הפשט הוא שעצם הקיבוץ שנקבצו היונים הוא תחילת הפורענות, שמזה נשתלשלו כל המלחמות והגזרות רח"ל. וזה לעומת זה ומידה טובה מרובה, אנו עושים קיבוץ ומתקבצים יחדיו בחבורה לפני המלחמה, לעשות הכנה דרבה לקראת ימי החנוכה הק'.

הנה ידוע שלפני כל מצוה יש ענין של הכנה, וידוע מ"ש התפארת שלמה (פ' ויגש ד"ה ויגידו) שהכנה למצוה היא יד המחזיק להמצוה והתחלה אליה, וכמוה תחשב אף היא. ומובא בשם צדיקים שאמרו בבחינה מסוימת ההכנה למצוה גדולה וחשובה יותר מהמצוה עצמה. ואף שהדברים עמוקים וטעונים הסבר, כי בודאי אי אפשר לומר שהדברים כפשוטם שההכנה גדולה מהמצוה עצמה, אך בבחינה מסוימת ברור שאכן כן הדבר שההכנה היא גדולה מהמצוה. ומצינו מקור לד"ז בענין שמחת בית השואבה שהשמחה הגדול וההשפעות של בית השואבה היה הכל הכנה למצות ניסוך

מאמרי יומין דחנוכה

המים שעשו במקדש בשחרית בזמן הקרבת התמיד, ויש עוד כמה ראיות ומקורות לענין זה.

ולענין חנוכה יש לזה מקור גדול, שהרי קי"ל (יומא כד, ב) דהדלקה כשרה בזר, [ואע"פ שזר אינו רשאי להיכנס לעזרה, מ"מ כתב הרמב"ם (פ"ט מביאת מקדש ה"ז) דאפשר להוציא את המנורה לחוץ ושם ידליק הזר] אכן לאידך גיסא הטבת הנרות פסולה בזר, וצריך שתעשה דייקא ע"י כהן, והרי ההטבה לדעת רוב הראשונים היא ההכנה לנקות את הבזיכים ולהכין את הפתילות והשמן, והיא ההכנה וההכשר למצות הדלקה. ומבואר שיש חשיבות גדולה להכנה ועוד יותר מהמצוה. ועד"ז י"ל שבימים הקודמים לימי החנוכה העבודה הנדרשת מעמנו היא 'הטבה', כלומר שנמיב את עצמנו במשהו ונעשה הכנה לקראת ההדלקה, כדי שנזכה להאיר את נשמתנו באור המתגלה בימי החנוכה. והטבה זו היא עבודה ובבחינה מסויימת היא גדולה יותר מההדלקה עצמה.

אמנם דעת הרמב"ם (פ"ג מהל' תמידין ומוספין ה"ב) בביאור הטבת הנרות שהיא ההדלקה, והדלקת הנרות היא הטבתם. ולשיטתו הדליקו את הנרות ב' פעמים ביום. ולפי דבריו נמצא שגם עבודת ההטבה היא הדלקה. ועד"ז י"ל שעבודת ההכנה שצריכים אנו לעשות לקראת ימי החנוכה, היא להדליק ולהבעיר שלהבת אש קודש בלב.

ובק"ז מרן אדמו"ר הרמ"ם זי"ע אמר לתרץ את קושיית הבית יוסף הידועה למה קבעו חכמים חנוכה ח' ימים, הלא שהשמן שבפח היה בו כדי להדליק יום א' ונמצא שלא נעשה נס אלא לז' ימים. ות' מרן אדמו"ר זי"ע שבאמת הנס היה רק ז' ימים אבל הנר השמיני הוא על הכה"ג בעצמו שהוא דלק ובער באש קודש לעשות רצון קונו, 'אש המזבח תוקד בו' - תוקד בו בכהן. והנה אי' ברמב"ם בפ"ג מתמידין ומוספין שכל אש שהיה בבית המקדש לקחו מאש המזבח, הן האש לצורך הקטרת האמורים ופדרים והקטורת לקחו מאש המזבח, והן האש לצורך הדלקת המנורה לקחו מאש המזבח. וי"ל דגם 'אש המזבח תוקד בו', שהכהן בעצמו בער בתבערה גדולה לעשות נחת רוח לבורא ית"ש, גם הוא לקח את האש קודש מאש המזבח. והעבודה הזאת אנו צריכים לעשות כעת בימים שקודם ימי החנוכה, מעט הטבה, ומעט הדלקה מאש המזבח. ובאמת כי מצות הטבת הנרות בביהמ"ק הי' בכל יום בבוקר, וכמש"נ (שמות ל, ז) 'בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות

יקטירנה', וה"נ בכל יום מימי החנוכה מקבל כל א' מישראל את כח ההטבה להדלקת היום הבא, בימים ההם בזמן הזה.

ב.

ההטבה הנדרשת מהאדם היא רק ניצוץ אחד וממנו האש מתלקחת ללהבה גדולה

ההכנה הראויה שצריך אדם להתכונן לימי החנוכה, היא רק שיטיב את הנרות, ואין האדם נדרש להבעיר מדורת אש גדולה, אלא די בכך שידליק ניצוץ א'. וע"ד מ"ש רש"י בפרשת השבוע 'וישב יעקב' הפשטני הזה נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה, היה פיקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו. כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולן, מה כתיב למטה 'אלה תולדות יעקב יוסף' וכתיב 'והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש', ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם. כי הכל קש והבל, וניצוץ א' שורף את הכל. ועד"ז י"ל בענין ההכנה לימי החנוכה שכאשר שאדם מכין את הניצוץ נעשה מזה אש להבה לשורף את כל הרע שבעולם, ואין אדם נדרש לעשות עבודות גדולות להתהפך לגמרי לטוב, אלא די שאדם יתכונן בכך שיעשה 'הטבה', דהיינו שיתחזק להטיב א"ע מעט, וכל ברכה שמברך אדם בכוונה הראויה, וכל משנה שהוא לומד, וכל אמן יהא שמיה רבה שעונים בכוונה, וכל התגברות שאדם מתגבר ומתאמץ בעבודת ה', זוהי 'ההטבה' והיא ההכנה הראויה ביותר, ועי"ז יזכה לעורר את הנס של חנוכה, ויזכה לישועות למעלה מדרך הטבע.

והנה מצינו בפרשת אשת עובדיה (מלכים ב, ד, א) שעובדיה הנביא פירנס את הנביאים ונתן להם מזון, וכשנסתלק נשארו חובות הרבה, באה אשתו אל אלישע הנביא וזעקה לאמר 'עבדך אישי מת ואתה ידעת כי עבדך היה ירא את ה' והנושה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים'. אמר לה אלישע, 'מה אעשה לך, הגידי לי מה יש לך בבית', אמרה לו 'אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוך שמן'. אמר לה הנביא 'לכי שאלי לך כלים מן החוץ מאת כל שכניך, כלים רקים אל תמעיטי, ובאת וסגרת הדלת בעדך ובעד בניך ויצקת על כל הכלים האלה והמלא תסיעי'. וי"ל ע"ד

מאמרי יומין דחנוכה

רמז, שהנביא אמר שאסור לזלזל בשום 'כלים רקים', צריך לדעת להחשיב כל מצוה וכל דיבור של תורה ותפלה, כל ברכה וכל 'אמן' יהא שמיא רבה, ואפי' אם אי"ז בשלימות אלא בבחינת 'כלים רקים'. וזהו מה שאמר לה הנביא שאת המעט שיש בידה תתחיל לצקת ולא תפסיק, ותמשיך לצקת עוד ועוד, ולא נפסק השמן.

ועוד נאמר שם 'ויהי כמלאת הכלים ותאמר אל בנה הגישה אלי עוד כלי, ויאמר אליה אין עוד כלי ויעמוד השמן', וברד"ק שם הביא בשם אגדה ותרגום של תוספתא, שאמרה לבנה שיביא לה אפי' מאני תבירי דחספא, כלומר כלי חרס שבורים, והביא הבן כלים שבורים והניחם א' על גבי חבירו והתחברו יחד, וקיבלו את השמן. ומכאן יש לנו ללמוד כל פעולה לטובה בכוונה טובה היא הכנה, ואפי' אם זה בבחי' כלי חרס שבורים, וזה גורם שהשמן ישפך ויושפע עד אין סוף.

ונאמר בפסוק 'ותבוא ותגד לאיש האלקים ויאמר לכי מכרי את השמן ושלמי את נשייך, ואת ובניך תחיי בנותר'. שהשמן בא בשפע רב כזה שבעזרתו פרעה האשה את כל חובותיה, ולא זו בלבד אלא 'ואת ובנייך תחיי בנותר', שמהשמן שנותר התפרנסה למשך כל ימי חייה. וכמו כן בחנוכה יש כח לשלם את כל החובות, ולא זו בלבד, אלא שישאר עוד נותר בבחינת 'שבענו והותרנו'. והעיקר המוטל עלינו הוא רק להביא כלים, ואפי' כלי חרס או כלים שבורים, אך כל מה שאפשר להביא צריך להביא, ולא לזלזל.

והנה כאשר נעיין ונתבונן בדבריו של הפיקח 'ניצוץ א' יוצא ממפוח שלך ששורף את כל הפשתן', יש לנו ללמוד עוד יסוד גדול בעבודת ה', כי כל מה מבקשים מהאדם ניצוץ א', ואז טבע הניצוץ שהוא מתלקח והאש גדולה והולכת, ובאשר אדם יבעיר את הניצוץ הקטן תגדל האש למאוד לשרוף את כל הרע, וכפי שהיה במצרים שהאש מתלקחת בתוך הברד, דהיינו בתוך טומאת ערות מצרים, ויש מבול של ברד, אבל בתוך הברד יש ניצוץ של אש, שמזה מתלקח ונעשה להבה גדולה השורפת את כל אלופי עשיו.

ובאמת מצינו ענין זה בכמה מצוות שבנר, שתחילת המצוה בניצוץ קטן ולבסוף האש מתלקחת ונעשה מזה אש להבה, בערב שבת מדליקים נרות קטנים, ובמוצאי שבת כבר מדליקים אבוקה גדולה, כי נר של הבדלה מצותו באבוקה דוקא. וכן בליל בדיקת חמץ מדליקים נר א' קטן, ואסור

להדליק אבוקה שלא ימנע מלבדוק בחורין ובסדקין, וביום שלמחרת עושין שריפה גדולה בשריפת חמץ. וכן נר חנוכה בלילה הראשון מדליקין נר א' ומוסיף והולך, וביום השמיני כבר 'עושה מדורה ומדליקן בפני עצמו' (שאלות דר' אחאי פ' וישלח והובא בטור א"ח סי' תרעז) כי מניצוץ א' נעשה אש גדולה.

ומזה יש ללמוד על כח הנשמה שהיא 'נר ה' נשמת אדם' (משלי כ, כז) שאסור לזלזל בשום דבר קטן או גדול, וכאשר אדם מתגבר פעם אחת, לא יפול בלבבו לחשוב מה בכך שנתחזקתי פעם אחת, והלא פעמים רבות נכשלתי ולא עלתה בידי להתגבר, אלא אדרבה ישמח מאוד שזכה להתגבר פעם אחת, ומתוך שיחשוב וישמח בזה, הרי זה יביא אותו להתגבר עוד ועוד, ומהניצוץ הקטן יעשה אש להבה גדולה. וזה גופא ההכנה לקראת ימי החנוכה, שיכין אדם ניצוץ של אש קודש ואז תגדל הלהבה, ועי"ז יזכה לקבל את ההשפעות הטובות של השמן.

ג.

יחד עם הניצוץ של אש צריך להכין גם טיפת שמן

אמנם הטבע של ניצוץ אש הוא שאינו בוער בפני עצמו, כי הוא ניצוץ בעלמא ואין לו קיום בלא שמן לבעירה, וכדי שהניצוץ יבער ולא יכבה צריך טיפת שמן, והשמן יחד עם הניצוץ יבערו יחדיו ויאירו באור גדול. ומעט השמן שנדרש מן האדם הוא 'השמן של הטורי זהב'. כי הנה ה"ט"ז בריש הל' חנוכה הביא את קושיית הבית יוסף הידועה למה קבעו חכמים חנוכה ח' ימים כיון דבשמן שבפח היה בו כדי להדליק ליל א' נמצא שלא נעשה נס אלא לז' ימים. ועל ג' תירוצים שתי' הב"י כ' ה"ט"ז שעל כולם קשה שאין לנו רמז מזה שנעשה כן, וא"כ היה לרבותינו להזכיר דבר זה כדי שנדע הנס מה שנעשה בלילה הראשון. ולכן תירץ ה"ט"ז עפ"י מה דאיתא בזה"ק (ח"א פח, א) שאלישע הנביא שאל אותה 'מה יש לכי בבית', הוא מפני 'דברכאן לא שריין באתר ריקניא', כלומר שאין השי"ת עושה נס ליתן ברכה יש מאין, אלא במה שיש כבר בעולם - ואפי' הוא דבר מועט - אז השי"ת נותן ברכה שהמעט מתרבה ומתרבה עד אין שיעור, משא"כ בדבר ריקן אין שייך בו ברכה לעשות בריה חדשה. ובזה מתו' קושיית הב"י דאילו היה נדלק כל מה שהיה בלילה הראשון לא היה מקום לנס לחול על שום דבר, אלא ודאי דגם בלילה הראשון נשתתיר מעט שמן שלא נשרף,

ועל אותו השיור באה הברכה שנעשה שם נס להרבות אותו, וא"כ ראינו שגם בלילה הראשונה נעשה נס, עכ"ד הט"ז.

וביאור הדברים דהנה יש להתבונן דהא זה פשוט שהשי"ת הוא בורא הכל והוא כל יכול, וכשם שיכול לעשות נס יש מיש, בודאי יש בידו לעשות גם נס יש מאין, וא"כ למה שאל אותה הנביא מה יש לה בבית. אך האמת היא שכאשר השי"ת עושה נס בעצמו בודאי הוא בורא יש מאין, אך אם השי"ת עושה הנס באמצעות הצדיק, כמו שעשה הנס באמצעות אלישע הנביא או בנס חנוכה על ידי ההחשמונאים הקדושים, בזה צריך מעט שמן כדי שיחול הנס. [ובזה יבואר מש"א הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים וכו', על ידי כהניך הקדושים, וכל מצות שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קודש הם, פי' דמשום שהנס נעשה ע"י כהניך הק', לכן מצותם שמונה ימים, דאלמלי הי' נעשה ע"י השי"ת כביכול בעצמו הי' שבעת ימים].

ויש ללמוד מזה על דרך העבודה, שכדי שהנס של חנוכה יתחדש בימים ההם בזמן הזה, צריך להכין נרות פתילות ושמנים ואי' בספה"ק (שפ"א לחנוכה תרל"ו בשם החי' הרי"ם, ישמח ישראל ליל א' דחנוכה תרס"ט, ועוד) נרות פתילות שמנים ר"ת נפש, דהיינו שצריך ג"כ להכין את הנפש, ע"י שיכין ניצוץ א' וכן טיפה אחת של שמן, כדי שיתקיים הניצוץ ולא יכבה, ושיוכל להיות ניצוץ שנכווה בו, 'אריין חאפן א ברי פון דיע חנוכה ליכט', שירגישנו כל השנה. והשמן שצריך אדם להכין הוא רומז לחכמה 'דשנת בשמן ראשי', וע"ד שאחז"ל (מנחות פה, ב) מתוך שרגילין בשמן זית חכמה מצויה בהן, ועוד אי' בגמ' (ברכות נז, א) הרואה שמן זית בחלום יצפה לחכמה. והניצוץ אש הוא הנקודה הפנימית שבלב, וזוהי העבודה לחבר את המוח עם הלב, שיכין את השמן שהוא החכמה שבמוח יחד עם ניצוץ שבלב.

והנה השאלה שכל א' שואל בימים אלו, היא השאלה הידועה 'במה מדליקין', 'מיט וואס צינדט מען זיך אן?' איך אפשר לזכות להבעיר את הניצוץ אש הקודש ולזכות להארת וקדושת ימי החנוכה? והתשובה לשאלה זו היא השאלה עצמה. התשובה היא 'במה מדליקין'! כי באמצעות לימוד הפרק במה מדליקין - סוגיא דיומין דחנוכה ובלמוד הל' חנוכה, עי"ז זוכין להדליק את האש קודש הנצרכת להטבת הנרות.

זהו יסוד גדול, שההכנה הראשונה והעיקרית למצוה היא לימוד התורה של המצוה, כי התוה"ק מכנסת את האור במצוה, 'כי נר מצוה ותורה אור'.

מאמרי יומין דחנוכה

ז

ומצינו שכח התורה הוא חזק יותר מהכח של מצוה, כדאי' בגמ' (סוטה כא, א) דמצוה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא, בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא. אבל תורה בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה מגנא ומצלא. ועוד איתא בגמ' שם, דעבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה. ומוכח שכח התורה חזק יותר ממצוה, וע"כ כשלומדים את התורה של המצוה, מקבלת המצוה את כח התורה, והנרות מקבלים את הכח של התורה ואת האור של התורה, ומנר המצוה נעשה תורה אור, שהמצוה מקבלת אור.

ואיתא בגמ' (ברכות נא, ב) שבמוצאי שבת אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. וע"ד דרוש אמרו צדיקים שאין מברכים על נר חנוכה עד שיאותו לאורו כלומר שיאותו מאור התורה דהיינו לימוד הלכות חנוכה. ואכן כך נהגו ישראל קדושים 'מי כעמך ישראל' כולם אהובים כולם ברורים ועסוקים בלימוד עניני חנוכה, זה בכה וזה בכה, אם בלימוד הגמרא או בלימוד ההלכה או בדרוש ומוסר וכו', וזוהי ההכנה הראשונה לימי החנוכה.

קדושת הנרות

ד.

מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה רק בימי חנוכה

ידוע מש"כ הספה"ק בענין נר חנוכה שאע"פ שמעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה טפחים כדאיתא בגמ' (סוכה ה, א) אך בנרות חנוכה יצא מכלל זה ורק אז יורדת השכינה למטה מעשרה, כי המצוה לכתחילה להניחם למטה מעשרה טפחים, והמנורה היא השכינה, כדאי' בגמ' (שבת כב, ב) על הנר המערבי שעדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל, ונמצא שהדלקת המנורה היא השראת השכינה ממש, וא"כ אם מניחים את המנורה למטה מעשרה טפחים, נמצא שהשכינה יורדת למטה מעשרה, שלא כדרך הטבע.

ולפי"ז נמצא שלגבי דידן המעמד של הדלקת נר חנוכה הוא יותר ממעמד הר סיני, כי במתן תורה איתא 'לא ירדה שכינה למטה מעשרה טפחים',

מאמרי יומין דחנוכה

כדאיתא בגמ' (סוכה שם) תניא רבי יוסי אומר מעולם לא ירדה שכינה למטה וכו', ופרכינן והכתיב וירד ה' על הר סיני, ומתרצינן למעלה מעשרה טפחים, ע"כ. ומבואר דאפי' במעמד הר סיני לא ירדה השכינה למטה מעשרה טפחים, וגם המנורה גופא בביהמ"ק הי' גובהה י"ח טפחים (עי' רש"י שמות כה, לה) אבל בנר חנוכה השכינה הק' יורדת לכאו"א מישראל, ואף למי שהוא בבחינה למטה מעשרה טפחים, שאינו ראוי להשראת השכינה תמיד, מ"מ בחנוכה השי"ת מקרב גם אותו. דהרי המנורה היא עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, ומצותה להניחה למטה מעשרה.

[אלא שצריך אדם להיזהר שלא להיות 'למטה מג' טפחים', דמי שהוא שרוי ח"ו במצב כזה, ה"ז בחינה של כארעא סמיכתא דמי, שהוא שוכב יושן, ויושב בטל כישן דמי, וזה ברור שאם אדם ישכב לישון על הארץ ויסבור שהחנוכה יעורר אותו, בודאי לא יועיל לו, כי עכ"פ צריך להתיישב, ואם אינו יכול להתיישב על כסא כדרך כל הארץ, יתאמץ לכל הפחות להתיישב על הארץ, אך לא ישכב בארץ ולא ישן, וזהו הניצוץ של אש והטיפה של שמן שנדרש האדם להביא, 'ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך', כי אין מבקשים מהאדם אלא רק ניצוץ אחד, שלא ישכב עצל, כי אף שלא מבקשים מהאדם לעמוד, כי עמידה קשה לאדם, שזה למעלה מעשרה טפחים, אך זאת מבקשים מהאדם: תתיישב! אל תישן! תוציא לכל הפחות ניצוץ אחד! ואם רק יתעלה יותר מג' טפחים אז יזכה להארת הדעת ולהתקרבות ברוחניות למעלה מדרך הטבע].

ולבן מדליקים בשעת החשכה בצאת הכוכבים, ומניחים את המנורה על פתח ביתו מבחוץ, ברשות הרבים, כי השכינה למטה במקום שאינה מצויה שם בדרך כלל, ובאותה מקום השכינה יורדת להאיר, וכל א' מישראל אפי' אם הוא בחינת שרוי בחוץ ובחשכה וברשות הרבים יכול להתקרב אל ה', ולזכות להשראת השכינה. ובזה מובן מה דאיתא בספה"ק שימי החנוכה הם מעין עולם התיקון, ורמזו בזה את דברי הגמ' (שבת כב, ב) והמהדרין נר לכל אחד ואחד, מהדרין הוא מלשון הדר, שהוא שם של עולם התיקון הרומז לתשובה 'הדר ביה', ובימי החנוכה כל אחד ואחד יכול לבוא לידי תיקונו. ומהדרין מן המהדרין הוא ב' פעמים תשובה, שהוא תשובה מאהבה, ע"ד מש"כ בצל"ח (כרכות ד, א) שאדם העושה תשובה ואח"כ חוזר ועושה תשובה פעם נוספת על אותם החטאים, הרי זו תשובה מאהבה.

וידוע הסיפור שמובא בשם משמואל (חנוכה תרע"א) בשם אביו הרה"ק בעל אבני נזר זי"ע, על הרה"ק הרבי מלובלין זי"ע, שבזמנו היה בעיר אחת מוסר מלשין ר"ל, שבני העיר סבלו ממנו צרות גדולות, ושלחו בני העיר קוויטל עם שמו אל הרבי מלובלין כדי שיתפלל עליהם שיושעו ממנו. וכאשר הביט הרבי בקוויטל וראה את שמו של אותו מוסר, אמר הרבי שאינו יודע מה רוצים ממנו, כי הוא רואה על פי השם שאורו זורח ממש, והם התפלאו מאוד על הדבר, כי הלה היה ידוע כרשע מרושע. ולאחר זמן מה חזרו ונתנו עוד הפעם קוויטל עם שמו אל הרבי, ואז הרבי ראה הכל, והשליך את הקוויטל לארץ, ופעל בעבורם ישועה. וביררו את הדבר, ונתברר שבאותה שעה שנתנו את הקוויטל בפעם הראשונה, עמד אותו מוסר והדליק נרות חנוכה, ולכן האיר בכל העולמות. ואפי' כזה אדם שההלכה היא שמורידין ולא מעלין, אבל בשעת ההדלקה אינו בעולם הזה כלל, אלא הוא בעולם התיקון. ויש ללמוד מזה את גודל מעלת וקדושת נרות חנוכה, שבשעת הדלקת הנרות הקדושים, שרוי האדם בעולם התיקון ואי אפשר לראות בו שום רע בכל העולמות.

ועד"ז כתב הרה"ק בעל דברי חיים זי"ע, שהרחיב בלשונו הקדוש בביאור קדושת נרות חנוכה ומעלתם, ובתוך דבריו כתב (דברי חיים לחנוכה ד"ה בגמ' ת"ר ובד"ה והלכתא נ"ח) דאפי' על ענינים שקשה לחזור בתשובה עליהם בכל ימות השנה, מ"מ כשעומד על יד הנרות יכול לשוב בתשובה בקל, וההדגשה היא על תיבת 'בקל' פירוש באופן קל, מפני שהרי בשעת הדלקת הנרות נמצאים בעולם התיקון, שזה מצב שונה לגמרי. והוסיף לבאר שם עוד, דאע"פ שהרמב"ם (פ"ד מהל' תשובה ה"א וה"ב) מנה כ"ד דברים המעכבין את התשובה, מ"מ בימי החנוכה יכולין לעשות תשובה אף אותן שהם ממעכבי התשובה. ועוד כתב שנהר חנוכה מקרב רחוקים מאוד ג"כ לקדושה, ויש בחנוכה מקום לשוב אפי' על אותן עבירות שאין להם תשובה ח"ו, כי בחנוכה מתפשט האור למרחוק ואז אפי' לאיש כזה מהני ליה תשובה. והביא שם לבאר ע"ד משל, שכאשר המלך יושב בעיר משכנו לא יוכלו פחותי ערך ובפרט המעונשים עפ"י דתי המלך לבוא לפני המלך להתחנן לו, כי המה מתועבים ליכנס בהיכל המלך. אולם בשעת שהמלך נוסע על פני המדינה, ודרכו לבקר בתי הענושים היושבים במסגר כלואים, אז כולם דבקים בהמלך ומתחננים הושיעה המלך. וכן הנמשל שבימי החנוכה השי"ת

מאמרי יומין דחנוכה

מבקר כל א' וא' במקום שהוא נמצא שם אסור וכלוא, וצריך להתחנן אליו
'הושיעה המלך', עיי"ש.

ומבואר בדבריו הק', שבימי החנוכה כל א' מישראל בכל מקום שהוא יכול
לפעול בקלות ולתקן דברים שבמשך השנה אינו יכול להשיג
תשובה. זהו פסק של הגה"ק בעל דברי חיים זי"ע, ודי לנו בזה ואין אנו
צריכים יותר, כי כידוע הגה"ק בעל דברי חיים היה 'רבי פוסק הדור', וכל
דבריו הם פסק הלכה.

ה.

המדליק נר חנוכה שכינה כנגדו

הנה בשו"ע (סי' תרעו סעי' ה) כתב שיתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר
ימיני, ובליל ב' כשיוסיף נר אחד סמוך לו יתחיל ויברך על הנר הנוסף
שהוא יותר שמאלי, כדי להפנות לימין. וכן דעת האריז"ל שמתחילין משמאל
ופונים לימין. ואולם לדעת הגר"א מתחילין להדליק את הנר הימיני ואח"כ
פונים לנר השמאלי, משום שצריך לברך על עיקר המצוה ולא על הרשות.
ויש שהוכיחו כדברי הגר"א שכל פינות שאתה פונה היה פונה לימין, היינו
שהתחלה תהיה בצד ימין, כמו הדין שהלובש בגדיו לובש קודם צד ימין,
וכן הנוטל ידיו שמקדים ליטול את יד ימין.

וליישב מנהגינו שאנו נוהגים כדעת הב"י והאריז"ל, הוא מפני שבחנוכה
השכינה יורדת למטה מעשרה, והשכינה עומדת לנגדו של המדליק,
ועל כן צריך לפנות לימין ולהתחיל משמאלו שהיא ימין השכינה. וכעיי"ז
מצינו ברמ"א הל' תפלה (סי' צו סעי' ב) שמי שיש לו רוק באמצע התפלה
ואינו יכול להבליעו בכסותו או לזורקו לאחוריו, זורקו לשמאלו אבל לא
לימינו. וביאר הרמ"א דמ"ש בסי' קכ"ג שבסיום שמונה עשרה, כורע ג'
פסיעות לאחוריו הופך פניו לצד שמאל תחלה, שהוא ימין של הקב"ה, י"ל
דהטעם כיון שמעולם לא ירדה השכינה למטה מעשרה, א"כ אין השכינה
כנגד המתפלל, ולפיכך חלקו כבוד לימין ידיה ברקיקה שהיא בשעת תפלה.
אבל כשפוסע שלשה פסיעות, האדם מרחיק עצמו ממקום תפלתו והוא כנגד
השכינה, ולפיכך נותן שלום לשמאלו שאז הוא כנגד ימינו של הקב"ה,
עכ"ד. ואכן כשפוסע לאחוריו באמירת עושה שלום בסיום אמירת קדיש,
כורע תחילה לימין ואח"כ לשמאל כי צריך להקדים ימין לשמאל, ובאותה

שעה אינו עומד לפני השכינה, ואע"פ שאדם מישראל נמצא תמיד לפני השכינה, מ"מ יש הרבה הדרגות בהשראת השכינה (עי' אוה"ח פ' ויגש עה"פ אנכי ארד מו, ד) ובזמן שמתפללין שמונ"ע ה"ז הדרגה הנעלית ביותר שעומד כנגד השכינה, ולכן באמירת עושה שלום בסיום שמו"ע כורע קודם לצד שמאל שהוא ימין השכינה.

ובן בהדלקת נר חנוכה מתחילים להדליק בכל יום מהנר הנוסף שהוא השמאלי מפני שהוא לימין השכינה, שגם בהדלקת נר חנוכה הוא כעומד לפני השכינה שיורדת למטה מעשרה, ואע"פ שאחז"ל (סוכה ה, ב) שמעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה טפחים, מ"מ חנוכה שאני שהשכינה הק' יורדת לכאור"א מישראל, ואף למי שהוא בבחינה למטה מעשרה טפחים, שאינו ראוי להשראת השכינה תמיד, וע"כ ראוי להתחיל מצד שמאל שהוא לימין השכינה הק', ונהגילוי שכינה הזה מתגלה בפרט מיום שני של חנוכה כשמדליקים את הנר הנוסף].

ועוד י"ל בטעם הדבר שמתחילים להדליק את הנר הנוסף, כי הנה באמת צריך להבין מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, ולמה באמת בכל השנה אין השכינה יורדת למטה מעשרה טפחים, ומה"ט סוכה למטה מעשרה טפחים פסולה, ואפי' במעמד הר סיני לא ירדה שכינה למטה מעשרה, ולאידך בחנוכה השכינה יורדת אף למטה מעשרה טפחים.

והתשובה לזה היא, עפ"י מה דאי' בספה"ק והרוקח בראשם, שהאור של חנוכה הוא אורו של משיח, 'ערכתי נר למשיחי', והוא הארה גדולה יותר מאשר בחג הפסח, כי כאשר יצאו בני ישראל ממצרים, הרים ה' את בני' והוציאם מאפילה לאור גדול ומשעבוד לגאולה, אבל חנוכה הוא אור שלעתיד לבוא, ובחינה של עולם התיקון, שאפי' שנמצאים למטה ובחושך גם לשם מגיע אור גדול ונפלא, ואין השי"ת מוציא אותנו מאפילה לאור גדול, אלא מאיר אור גדול ונורא בתוך האפילה, שבמשך חצי השעה שהנרות דולקות, אין שום חושך ושום טומאה בעולם, [כמובן שכל זה הוא רק למי שרוצה למצא את השכינה הק' ולהתחמם לאורה] וכן אי' בשם האריז"ל, שבכל לילה כשמתחיל להחשיך אזי השכינה יורדת לגלות, ורגליה יורדות וגו', אבל בחנוכה השכינה הק' יורדת ומאירה את הכל, אין שום חושך בעולם כלל. ומעתה מובן היטב שאי"צ להתחיל להדליק מימין, אע"פ שבכל השנה כל פינות שאתה פונה תהיה פונה לימין, זהו רק במצב שיש

ימין ויש שמאל, אבל בחנוכה שאין שום מציאות של שמאל וטומאה, והוא בחי' אכללא שמאלא בימינא, וזהו אורו של משיח.

1.

סגולת הנרות הקדושים והשפעתם

ואשר על כן ראוי מאוד להתחזק בעת הדלקת הנרות, ולנצל את החצי שעה של הדלקת הנרות, בזמירות שירות ותשבחות ובד"ת, ולא לשיח שיחה בטלה, כפי שנהגו יראים וחסידים שלא לדבר בחצי שעה זו, ואפי' רק לשבת ולהביט על הנרות הקדושים, 'לראותם בלבד', זה מכניס אור וטהרה, זה משפיע בגשמיות וברוחניות, וזוכים לברכה הנפלאה של 'הויין לי' בנים תלמידי חכמים'. וזה הזמן לבקש עליהם רחמים לגדלם לתורה ויר"ש בבריות השלימות בגו"נ ולשמירה עליונה בגו"ר. וגם לברכת 'חיי' לחיים טובים ולשלום, כמו שכלל ישראל ניצלו אז מהיוונים וניצחו במלחמה למעלה מדרך הטבע, והשי"ת מסר גיבורים ביד חלשים רבים ביד מעטים, כך גם בזמן הזה יש לנרות סגולה זו, ולקיים מה שנאמר 'החלש מעטים, אך גיבור אני'.

ובמו כן הנרות משפיעים פרנסה טובה בהרחבה, וכמובא בשפתי צדיק (לחנוכה אות ג) בשם הרה"ק בעל חידושי הרי"ם זי"ע, שנה חנוכה משפיע לפרנסה טובה ולעשירות, כי הרי אחז"ל מזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל, ובשמאל עושר וכבוד, הרי שנה חנוכה שהיא מצוה הנעשית בשמאל מביאה עשירות ומשפיעה עושר וכבוד, כי מצוה זו מאירה בשמאל, היינו לדברי עוה"ז שהם בחינת שמאל. ולכך קורין 'חנוכה געלט' כי מצוה זו מביאה לעשירות.

אכן החי' הרי"ם מוסיף ומזהיר שצריך לעשות את המצוה כתיקונה לשם שמים, ולא יתגשם אדם ויחשוב שסגולת העשירות היא העיקר, ולא יכוון בשעת ההדלקה על ההשפעות בגשמיות, כי אם מכוין להתעשר הרי זה מאבד הכוונה לשם שמים, ואז לא תועיל לו הסגולה להתעשר... וע"ד מה דאי' לענין כהן המקטיר את הקטורת, שאחז"ל (יומא כו, א) שהקטרת הקטורת במקדש מעשרת, שנאמר (דברים לג, י) 'ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך' וכתוב בתריה 'ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה'. אבל אם היה לכהן אפי' נדנוד א' של כוונה שיתעשר, אז לא פעל כלום ואין הקטורת מעשרת.

ופי' עד"ז מ"ש חז"ל (שבת כב, א) אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה, דהיינו שלא יחשיב עניני גשמיות לעשות מזה עיקר, אלא יתאמץ לעשות את המצוה כתיקונה והעשירות תבוא מעצמה 'משמאלה עושר וכבוד'.

כמו"כ ימי סגולה הם ימי החנוכה להמשיך רפואות בעולם, הן רפואת הנפש והן רפואת הגוף, בכח שמונת ימי חנוכה, כי הברכה השמינית דשמו"ע היא ברכת רפאינו, ובברכת יוצר דתפלת שחרית, נאמר 'בורא רפואות', והוא שמיני במספר ממרום וקדוש. וגם מסוגלים ימים אלו לזיווגים טובים והגונים, כי מצות נר חנוכה 'נר איש וביתו', ואחז"ל 'ביתו זו אשתו', וגם לקנות דירות ובתים טובים, נר איש וביתו כפשוטו, וכמש"נ 'מזמור שיר חנוכה הבית לדוד'.

מאמרי סגולת הימים

ז.

ימי החנוכה הק' בגדר מוסיף והולך בכוחם וקדושתם

הנה מנהג העולם שמונים את ימי החנוכה בשם 'דער צווייטער לעכטעל', 'דער דריטער לעכטעל' וכו', כלומר הנר השני והנר השלישי, אבל לכאור' נראה שהוא טעות, כי ביום השני אין מדליקין רק את הנר השני, אלא מדליקין ב' נרות וכן ביום השלישי מדליקין ג' נרות, וצריך לקרא את הימים בשם 'די צוויי לעכטעלעך' די דריי לעכטעלעך, והכח של חנוכה הוא מוסיף והולך, שאורה מתגדל יותר ויותר, ואי"ז רק שהיה נס א' ביום ראשון וחזר להיות נס נוסף ביום שני וכו', אלא הנס נתגדל ונכפל יותר ויותר, וזהו תקפו של נס שהוא מוסיף והולך, והשפעת הנס בזמן הזה גם כן מתגדל ומוסיף והולך מיום ליום.

ובאמת הנס היה ג"כ באופן זה, כי בפח השמן שמצאו היה בו כדי להדליק יום אחד, וכשדלקו הנרות ביום השני היה בו נס פעם אחת, וביום שלאחריו היה הנס כפול, ובכל יום התחזק הנס יותר ויותר. ונמצא שהענין שחנוכה הוא מוסיף והולך, היינו שבכל יום נכפל כח הקדושה, והקדושה נעשית יותר חזקה ויותר גבוהה. וא"כ מובן דכשם שהנס אינו רק נס שחוזר

מאמרי יומין דחנוכה

על עצמו אלא הנס מתחזק יותר ויותר, כמו כן כל ההארות וכל השפעות טובות מתחזקות יותר ויותר. ובפרט לדברי הרוקח הק' שהל"ו נרות הן כנגד ל"ו שעות שהאיר האור הגנוז לאדה"ר אור שבעת הימים, וכן ל"ו נרות הן כנגד ל"ו מסכתות שבש"ס, (עי' לקמן מאמר האור השלישי - אור התורה שבש"פ ל"ו מסכתות הש"ס) הרי ברור ופשוט שבכל יום נעשה הכח כפול ומכופל.

ולעומת זאת בששת ימי המעשה, אנו מונים היום יום ראשון בשבת, היום יום שני בשבת, יום שלישי בשבת וכו', כי ששת ימי המעשה הם ששה ימים, שבכל יום מששת ימי המעשה ברא השי"ת עוד בריאות חדשות, וכל יום יש לו חשיבות בפני עצמו, וביום שלאחריו יש עבודה מיוחדת לאותו יום. ואמנם לאידך גיסא בספירת העומר אנו מונים ואומרים 'היום שני ימים לעומר' 'היום שלשה ימים לעומר', והיינו כי היום השני הוא לא רק יום שני, אלא הוא יום שכולל 'שני ימים', כי יש לו את הכוחות של שני ימים, גם את הכח של היום הראשון וגם את הכח של היום השני, והיום השלישי יש לו בנוסף לזה גם את הכח של היום השלישי, ונמצא שהיום השלישי הוא כולל 'שלשה ימים', וכן בהמשך הימים והשבועות, כל יום ושבוע הוא צירוף הכוחות של כל הימים והשבועות גם יחד, בבחינת 'בא בימים' עם כל הימים בחטיבה אחת, שבכל יום באים כל הימים לכלל הספירה, בכוחם וגדולתם, וכמאמר הצדיקים זי"ע עה"פ 'עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום' כלומר שעד ערב שבועות יום המ"ט אפשר לספור את כל ימי הספירה ביחד, 'תספרו חמשים יום'.

ובמזו כן גם שמונת ימי חנוכה, יש כח של כל שמונה ימים, הכח של למעלה מהטבע שיש בכל יום מתגדל ומתחזק יותר ויותר. ולכן היום השני יש בו ב' נרות והיום השלישי יש בו ג' נרות, ונעשו בגדר דבר שבמנין שאינו בטל לעולם.

ח.

הנרות הללו קודש הם - ח' נרות של הודאה

הנה כאמור שכבר ביום ראשון של חנוכה כלולים האורות של כל שמונת הימים, וכל שמונת הימים הם חטיבה אחת, וכן מדויק מלשון המחבר בשו"ע (או"ח סי' עת"ר) שפתח את הלכות חנוכה בזה"ל, בכ"ה בכסליו שמונת ימי חנוכה וכו'. ונמצא שכח ימי החנוכה הוא כח 'וואס גייט אהין און

צוריק', הלוך ושוב, שיום הראשון יש בו כח של כל הח' ימים, וגם יום הח' אינו רק יום שמיני, אלא כל כח שמונת הימים ואפי' יום הראשון כלולים בו. ונמצא שישועה מקיפה מכל הצדדים. ויל"ע איזו פעולה יש לעשות שביום הראשון יהיה כח כל שמונת הנרות.

ויתכן לומר שזוהי שיטת ב"ש שביום ראשון של חנוכה מדליקין שמונה נרות, כיון שכבר ביום הראשון כלולים אורות של שמונת הנרות. אמנם כיון שהלכה כב"ה אין אנו רשאים לעשות כב"ש להדליק שמונה נרות. אולם כיון שיצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלקים חיים, האיך נוכל לקיים גם את דברי ב"ש. ואפשר שבענין ההלל והודאה אפשר לקיים שניהם, שביום הראשון ידליק נר אחד, ובלב מדליק שמונה נרות של הודאה.

עיקר קביעות חנוכה 'קבעום בהלל והודאה', שהמה ב' צינורות של שפע שנקראים בשם הלל והודאה, כי באמצעות ב' צינורות אלו נשפעים כל ההשפעות, ואולי צינור א' לגשמיות וא' לרוחניות, וזוהי הקביעות שקבעו חז"ל בכל יו"ט צינור ששייך לכל יו"ט עם השפע שלו, וצינור ההשפעה של חנוכה קבעום כהניך הקדושים בהלל והודאה, וכלשון חז"ל (ב"ק סו, א ועוד) צינור שחקקו ולבסוף קבעו, שחקקו וקבעו את הצינורות הללו של הלל והודאה. והסוגיא של הלל והודאה היא סוגיא גדולה ועמוקה, וכוללים ח' נרות של הודאה, שעל ידם אפשר לפעול ישועה, ויש לנו להעמיק ביסודות הסוגיא דהודאה.

הנר הראשון של הודאה – ראשית דבר הודאה היא ראשית כל ראשית, ויש להקדים הודאה לכל עבודה אחרת, כמ"ש 'נקדמה פניו בתודה' וכן 'בואו שערינו בתודה', כל מי שבא אל שערינו לפעול ישועה צריך להקדים להכיר טובה לה', וכמש"נ 'פתחו לי שערי צדק אבוא בס אודה י-ה', ורק אח"כ מבקשים 'אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא', ההודאה היא כרטיס הכניסה, ובלא כרטיס אי אפשר להכנס. וכן בהשכמת הבוקר בהקיצו משנתו ופוקח את עיניו, אזי זוכר חסדו ואמונתו אשר שמר לו שהקיצו משנתו והחזיר לו נשמתו ואומר 'מודה אני לפניך', וכן בהתחלת התפלה פותח בהודאה לה' ואומר 'הודו לה' קראו בשמו', וגם כשנכנסים לשבת קודש פותחים באמירת 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', כי ההודאה היא המפתח להכנס לתפלה ולשבת קודש. ואף עצם שמו של היהודי נקרא כן על שם הודאה.

מאמרי יומין דחנוכה

הודאה היא הדבר הראשון וגם הדבר האחרון, כי כבר אחז"ל והבוא בשו"ע (סי' נא ס"ח) כל השירות עתידות ליבטל, חוץ ממזמור לתודה, וכל הקרבנות בטלים חוץ מקרבן תודה, אין לנו השגה בזה, אבל כבר גילו לנו חז"ל. ועכ"פ צריכים להתרגל בזה, כי מי שלא עבד עבודת ההודאה במשך ימי הגלות לא ידע לעת"ל איך להודות, וטבע האדם שאינו מכיר בטובה, ואינו מודה מספיק, ולכן צריך להשקיע מעתה להתעמק בסוגיא זו, שרק זה ישאר לנו לעתיד.

הנר השני של הודאה - הודאה היא בגדר עד אין סוף, וכביכול דוגמת הקב"ה שהוא אין סוף, וגם הוא ראשון והוא אחרון, כך גם בהודאה, ודבר זה נתייחד בענין ההודאה, כי תפלה אינה בלי סוף, ואף שאחז"ל (ירושלמי שבת פ"א ה"ב) הלואי שיתפלל כל אדם כל היום, אבל בפועל הלא קבעו לנו חז"ל זמני תפלה, אבל בהודאה נאמר אלו פינו מלא שירה כים ולשוננו רנה כהמון גליו וכו', אין אנחנו מספיקים להודות לה' ולברך את שמו על אחת מאלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות שעשה עם אבותינו ועמנו, כי חיוב הודאה היא עד אין סוף.

והנה בכמה מצוות נוהגים שמכריזים קודם קיום המצוה, שהציבור יכוין לצאת ידי חובת מצוה פלונית, אבל בהודאה אין שום טעם להכריז כן, דער עולם זאל מכוין זיין יוצא זיין מצות הודאה, כי לעולם אי אפשר יוצא זיין ידי חובת ההודאה, ומי שרוצה לצאת ידי חובתו, לא כדאי להתחיל. אלא כל מה שיש ביכולתו להשתדל להיות לכה"פ בגדר 'מודה במקצת' ותו לא מידי.

הנר השלישי של הודאה - ההודאה חשובה מתפלה, אין דבר חשוב יותר מאשר להודות לה' על כל הטוב והחסד, וזה נגד פשטות המחשבה, כי אם נשאל אדם מן השוק, מה חשוב ונעלה יותר הודאה או תפלה, בודאי יענה ויאמר שהתפלה חשובה ונעלית יותר. אבל בהלכה אנו מוצאים חשיבות ההודאה שהיא יותר מתפלה. כי מי שעומד באמצע שמונה עשרה, ושמע שהציבור אומרים מודים דרבנן, צריך לכרוע במקום שעומד באמצע התפלה, דאל"כ נראה ככופר במי שהציבור משתחוים לו (או"ח סי' קט ס"א ועוד). ויתר על כן מצינו אם עומד באמצע ברכות ק"ש שאסור להפסיק, מבואר בשו"ע (שם סי' סו סעי' ג') שחייב להפסיק ולומר תיבות מודים אנחנו לך עם הציבור. ומכל זה מבואר שהודאה חשובה יותר וגובר על התפלה.

(ועי' להלן מאמר בימים אלה הניסים חוזרים וכו' בהערה שאדם שזוכר להודות להשי"ת בכל עת, אי"צ להתאמץ כ"כ בתפלה, כי פועל ישועתו מעל הטבע ע"י הודאה לחוד.)

הנר הרביעי של הודאה - הודאה היא תיקון חטא אדה"ר שכפר בטובתו של מקום, ואמר האשה אשר נתתה עמדי וגו', ופירש"י מכאן שכפר בטובה. ואחז"ל (חולין קלט, ב) המן מן התורה מנין, המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת וגו'. ובודאי שאין לנו שום השגה באדה"ר ובמעלתו, אך חז"ל כבר מקשרים בין אדה"ר להמן הרשע, והביאור בזה שכשם שהמן הרשע אמר 'וכל זה איננו שוה לי' (אסתר ה, יב) כי חשב בגאותו שהכל מגיע לו, וכופר בטובה, ואפי' שהיה לו הכל וכמו שסיפר המן לאוהביו ולזרש אשתו את כבוד עשרו ורוב בניו ואת כל אשר גדלו המלך ואת אשר נשאו על השרים ועבדי המלך, אעפ"כ כל זה איננו שוה לו כי מרדכי היהודי הקטן הזה אינו משתחוה לו, וכסדר מחפש חסרון וכפיות טובה. וכן אדה"ר שא"ל הקב"ה 'מכל עץ הגן תאכלי ורק אסור לו את עץ הדעת, ואפי' שיש לו כל מיני אילנות טובים, כפר בטובה ורצה לאכול דוקא מעץ הדעת. ובימי החנוכה אנו מודים ומהללים ומכירים בטובתו של מקום, וזה מתקנים את חטאו של אדה"ר. וע"כ בימי החנוכה מאיר אור שבעת הימים כמו שהיה קודם החטא.

הנר החמישי של הודאה - שנכתב ההודאה להשי"ת ממתיקים את כל הדינים ונהפכים לרחמים וחסדים, כמ"ש רבינו יונה בשערי תשובה (שער ד פ"ב) דברים נפלאים וז"ל, ואם תמצא את החוטא תלאה ותקרה אותו צרה ויצדיק עליו את הדין ויקבל המוסר באהבה, יהיה זה לו למגן מן היסורים הרבים הראויים לבא עליו, כמו שנאמר (תהלים עו, יא) 'כי חמת אדם תודך שארית חמות תחגור', פירוש כאשר צער האדם יודה אותך, כלומר שיודה אותך האדם בעת צערו, 'שארית חמות' - שהיו מפותחות לבא על האדם, 'תחגור' ותעכב אותם ולא תביאם עליו. ונאמר (ישעיה יב, א) 'אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני, עכ"ל. הרי הדברים מפורשים שע"י ההודאה להשי"ת נמתקים הדינים ונהפכו לחסדים וטובות. ועד"ז יסד לן מרן האלקי אור שבעת הימים הריב"ש טוב זיע"א, שהעצה היעוצה להמתקת הדינים הוא להתבונן בנקודות הטובות של רחמים שנמצאים בתוך הדינים ולמצוא את האור שבתוך החושך ולהודות ולהלל עליהם, ועי"ז יומתק הכל לרחמים ואור גדול. ויש להדגיש שאף שבאמת זו עבודה קשה שבמקדש, ולא קל

מאמרי יומין דחנוכה

להודות במצב של חושך, אבל זו עצה טובה ונפלאה להפוך כל מצב קשה לרחמים וחסדים ולהוריד שפע טובה וברכה.

הנר השישי של הודאה – חידוש הרב"ז בדין הודאה, הנה ג' ברכות אחרונות של תפלת שמונה עשרה הם ברכות ההודאה, ולכאור' תקשה לפי האמור לעיל שהודאה היא ראשית כל ראשית, א"כ למה בתפלת שמונ"ע תקנו ברכות ההודאה לאומרם בסוף, ולכאור' היה צריך להתחיל שמונה עשרה בתיבות 'מודים אנחנו לך וכו'. ואשר נראה בזה שהם שני דינים בהודאה, שדין הודאה מצד עצמו בסדר העבודה של כל יהודי שחובתו בעולמו להודות להשי"ת, יש להודאה דין קדימה לפני שאר העבודות, אבל בדיני הודאה שבתפלה, שחובתו מצד סדר וצורת התפלה, אז היא באה לבסוף, כיון שחז"ל קבעו צורת התפלה באופן זה כדאי' בגמ' (ברכות לד, א) ג' ברכות ראשונות דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו, ברכות אמצעיות דומה לעבד שמבקש פרס מרבו, ג' ברכות אחרונות דומה לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו. אבל דין עבודת ההודאה כשלעצמו הוא קודם לתפלה, ודו"ק.

והנה ברכות רצה שים שלום נכללות בברכות הודאה שבסוף תפלת שמונ"ע, ולכאור' קשה מה לברכות אלו עם הודאה. ויש מפרשים דרצה ושים שלום הם בקשות של צרכי רבים, והרי"ז שבח וכבוד לרב שרבים צריכים לו (עי' רא"ש ברכות פ"ה סי' כא). ובתשו' הרדב"ז (ח"ח סי' טו) כתב לבאר דהודאה הוי כברכות ק"ש שצריך לברך לפניו ולאחריה, וכן תיקנו שברכת מודים צריכה ברכה לפניו וברכה לאחריה, עי"ש. ועפי"ז י"ל דלכן בברכה שלפניה מבקש 'והשב את העבודה', דאז ישאר רק עבודה של הודאה כנ"ל (נר ראשון של הודאה), ואז מודה על העבר, ובברכה שלאחריה צועק על העתיד כמו כל צורת הודאה כדי שיבואו עוד טובות כדי שיוכל להמשיך ולהודות עוד. [ואפשר שיש כאן עוד דין בהודאה שבתפלה דייקא, שמלבד מה שההודאה שבתפלה היא בסוף, יש בה דין שטעונה ברכה לפניו וברכה לאחריה]. דאס איז די הייליגע לעכטל פון רדב"ז.

נר שביעי של הודאה - ההודאה פרה ורבה, הודאה מביאה הודאה, וידוע מאמר העולם א דאנק ברענגט א דאנק א קרעכץ ברענגט וכו'. ולא מצינו כענין זה שהתפלה מביאה עוד תפלה, כי אדרבה כבר נושע בתפלתו הראשונה, [ורק מצינו מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת וכו'], ורק בענין ההודאה אי' בספה"ק שכאשר אדם מודה להשי"ת על החסדים והטובות

מביא התעוררות שיבואו עליו עוד השפעות טובות וחסדים להוסיף על הראשונות, (ע"י זוה"ק פ' בא מ, ב), ומזה יבוא להודות על עוד חסדים. ובזה פ' עה"פ 'ואתה אמרת היטב איטיב עמך' (בראשית לב, יג) שכאשר אדם מכיר בטובתו של מקום ומודה ע"ז, ואומר זה טוב, אז אומר לו השי"ת וכי זהו טובה, אני אראה לך מה הוא באמת טוב, משא"כ אם אדם מתלונן רח"ל. וכן אי' בשל"ה הק' (מס' פסחים ביאור הגדה אות ג) עה"פ 'יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם' (תהלים קז, ח) דפתח בלשון יחיד 'חסדו', וסיים בלשון רבים 'ונפלאותיו', שאם יודה לה' על חסד יחיד, יעשה לו השי"ת נפלאות רבים, וההודאות פרים ורבים.

נר שמיני של הודאה - הודאה דלעתיד לבוא, הנה כתיב 'מזמור שיר ליום השבת' שיר לעתיד לבוא ליום שכולו שבת, טוב להודות לה', וכי רק בשבת טוב להודות לה', אלא לעת"ל יהיה הודאה אחרת לגמרי, כי בזה"ז כל ההודאה זה על העבר, אבל לעת"ל יתחדש בנו הכח להודות ולהלל על החסדים עוד טרם שיבואו. ובספה"ק (ע"י לקוטי אמרים אות טז וקדושת לוי פ' בשלח בשירת הים) פ' בזה במש"א בתפלה 'שירה חדשה שבחו גאולים', כי השירה של יציאת מצרים ושאר כל הטובות והחסדים שאנו מודים, היא הודאה שלאחר מעשה, והוא בחי' נקבה בחי' מקבל, שקודם השי"ת נותן כל טוב ואח"כ מודים, אבל על לעת"ל נאמר בהגדה ש"פ, 'ונודה לך שיר חדש על גאולתינו ועל פדות נפשינו', שיר חדש לשון זכר משפיע, הוא כבר אומר מזל טוב מתחילה, כי הוא כבר בטוח בישועת ה'.

זוה היה מדרגת דוד המלך ע"ה שאמר (תהלים יח, ד) 'מהולל אקרא ה' ומאויבי אושע', פירש"י שם, כלומר אף לפני התשועה אני מהללו לפי שבטוח אני שאיושע מאויבי, ע"כ. ועוד כמה פסוקים בתהלים מורים על כך, שבכל עת שהיה נצרך לישועה התחיל לומר הלל ולהודות על הישועה, הגם שהיה עדיין בחשכות. וכמהשל הידוע שאמר הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע בביאור נוסח הברכה בתפלת יוה"כ 'מלך מוחל וסולח לעוונותיהם וכו', שילד שמבקש תפוח שביד אביו, וחושש שהאב ימאן מליתן לו, פותח הילד ומברך 'בורא פרי העץ', וכביכול אביו מוכרח ליתן לו כדי שלא יהיה ברכה לבטלה, וכ"ה כשיש מקטרגים שרוצים למנוע את הסליחה מברכים ע"ז ועי"ז כביכול מכריחים את הסליחה. וכן הענין לענין הודאה על הישועה. ובחינה זו של הודאה יהיה לעת"ל, שיהיה הודאה על העתיד, ובשבת קודש אנו זוכים להודות הודאה בבחינה זו. וזהו טוב להודות לה', זוה הנר השמיני.

מאמרי יומין דחנוכה

יעזור השי"ת שנזכה כולנו ליום שכולו שבת, אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו יחד במהרה לאורו, אכ"ר.

– נר ראשון –

ט.

בכח מסירות נפש זכינו לימי החנוכה

הנה ידועים דברי הרמב"ם (פ"ד מהל' חנוכה ה"ב) 'נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד', ואמנם נר הראשון של חנוכה יש לו חביבות יתר על שאר הנרות, כמו כל דבר שבקדושה שהראשית חביבה ביותר, שזהו הענין של הבכורה, ותרומות ומעשרות ראשית דגנך תירושך ויצהרך, וחלה ראשית עריסותיכם, והעומר ראשית קציר ארצכם, וביכורים ראשית ביכורי אדמתך, וראשית גז צאנך, וזהו כחו וחביבותו של נר ראשון של חנוכה. ואיתא בשם האריז"ל שני ראשון של חנוכה מכון למידת א-ל מהי"ג מיכילין דרחמים, וחביבה יתירה נודעת במידה זו שהיא הראשונה מאירה ביותר, 'א-ל ה' ויאר לנו'.

והנה במתני' מגילה (ל, ב) תנן דבחנוכה קוראים בפרשת הנשיאים, ופירש"י משום דהוי נמי חנוכת המזבח. והרמ"א כ' (ס" עת"ר) דריבוי הסעודות בחנוכה הוא משום דבאותם הימים היה חנוכת המזבח. והמהרש"א (שבת כא, ב) כתב שלכן נקרא 'חנוכה' ע"ש חנוכת המזבח, וכן נוהגים לומר מזמור שיר חנוכת הבית וגו'. וכתב הלבוש (ס" עת"ר) דחנוכת המזבח שבמדבר היה בימי החנוכה, ובאליהו זוטא שם תמה, דהא חנוכת המזבח שבמדבר היה בניסן, וכתב דצ"ל שהכוונה לחנוכת המזבח שהיה בימי חשמונאים, ולכאור' צריך להתבונן למה נקרא בשם 'חנוכת המזבח ולא בשם חנוכת המנורה', דהלא גם המנורה נחנכה וגם עיקר הנס היה במנורה.

וי"ל דהנה במ"ב (שם סק"ז) הביא בשם המדרש (פסיקתא רבתי פ"ו) דמלאכת המשכן נגמר בכ"ה בכסליו, אלא שהמתין הקב"ה בהקמה עד ניסן שנולד בו יצחק אבינו ע"ה, ואמר הקב"ה עלי לשלם לכסליו, ושילם לו חנוכת בית חשמונאי, וגם שם בימי אנטיוכוס טמאו ההיכל ועשו חנוכת הבית בשמנה ימים אלו. ולכאור' צריך להבין למה המתין הקב"ה בהקמה עד ניסן שנולד בו יצחק, ומה ענין חנוכת המזבח ליצחק אבינו. ועוד צריך

להבין א"כ למה קוראים את פרשת הנשיאים בחנוכה ולא בחודש ניסן שבו היה באמת חנוכת המזבח.

אמנם האמת היא שחנוכת המזבח שבקריבין עליו את הקרבנות היה צריך לכח של מסירות נפש, וחודש ניסן שנולד בו יצחק אבינו שנעקד ע"ג המזבח, הוא הזמן הראוי ביותר לחנוכת המזבח. ובחנוכה הקריאה מעוררת הזמן, לעורר בימי החנוכה את הכח של מסירות נפש של עקידת יצחק, וגם חנוכת המנורה היה מכח חנוכת המזבח, כי אש המנורה בא מהמזבח, כדקיי"ל (עי' יומא מה, ב, ורמב"ם פ"ג מתמידין ומוספין) שהכה"ג הדליק המנורה מאש המזבח, ונמצא שהכח של כ"ה כסליו הוא בא מהמזבח, והרי באמת רק בכח מסירות נפשם של קומץ אנשים יראי ה' ומתתיהו ובניו שנלחמו מלחמת אש קודש בעבור כבוד שמו יתברך זכו לחנוכת המנורה, וזהו חנו כ"ה שכשחנו ממסירות נפשם זכו לחנוכה.

י.

על המלחמות - הלל והודאה על עצם המלחמה

והנה בזה"ק לא נזכר כלל ענין חנוכה, [מלבד פעם א' (ח"א רלח, א) עה"פ 'לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים וגו', דשלג מרמז על גיהנם, ומ"ט לא תירא לביתה משלג, כי כל ביתה לבוש שנים, אל תקרי שנים אלא שנים, כגון מזוזה ונר חנוכה, ע"ש דבקים מצות נר חנוכה ינצל מדינה של גיהנם, (ועי' בני יששכר מאמרי חודש כסלו מאמר ד)] כי חנוכה הוא אור הגנוז והוא טמיר ונעלם.

וראיתי בספרים שהביאו את דברי הזהו"ק (ח"א יב, א) שבפסוק שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד יש כ"ה אותיות, וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד יש כ"ד אותיות, ושמע ישראל הוא יחודא עילאה ובשכמל"ו הוא יחודא תתאה ע"כ, ולכאורה אין מובן בשייכות כ"ה אותיות של שמע ישראל לחנוכה, וראה זה דבר נפלא בספר צרור המור (פרשת ואתחנן ד"ה ואני הצעיר) שכתב בזה"ל אני רוצה לגלות לך מה שנתגלה לי בלי ספר ובלי מלמד, ומעולם לא ראיתי ולא שמעתי פירוש תבניתו למה נקרא מועד החשמונאים חנוכה, כי כל המועדים יש להם קישור וטעם השם עם המאורע של המועד כמו פסח וסוכות, וכן פורים על שם הפור אבל חנוכה על שם מי, ורק אמרו חנו בכ"ה כסליו פי' חנוכה על שם הזמן ולא ע"ש המאורע, ועיי"ש

באריכות כי ידוע שזאת הפרשה של שמע ישראל כוללת כל התורה כולה ויש בה סודות גדולים וסוד היחוד, ולפי שראה ה' אורך הגלות וגודל הצרות עד שכמעט נשתכחה תורה מישראל רצה לתת להם פרשה קטנה שרוב גופי התורה תלויין בהם וכשיהיו עוסקים בה יהא חשוב כאילו עוסקים בכל התורה כולה וכו', והחשמונאים מרוב הצרות והגזירות לא היו יכולים לעסוק בתורה והיו מייחדים במחשבתם את ה' בפ' שמע ישראל שיש בו כ"ה אותיות ובכח זה הייחוד נצחו אויביהם עד שלזה קראו שם המועד חנוכה לרמוז שלא בחיל ולא בכח אלא בכח שם ה' וייחודו בכ"ה אותיות של שמע ישראל נצחו במלחמה, וזהו חנוכה פי' חנו לדגליהם ונצחו במלחמה ע"י שמסרו עצמם עקה"ש לקנא כבוד ה' בסוד הייחוד של כ"ה, ע"כ. ולפי"ד שפיר מובן קשר פסוק זה עם אותיותיו לחנוכה.

והנה אין לנו השגה בענינים אלו להבין החילוק בין יחודא עילאה ליחודא תתאה, אבל עפ"י פשט ודרך העבודה י"ל כי כאשר אדם קורא קריאת שמע ואומר 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד', הוא מקבל על עצמו עול מלכות שמים, שיש ה' אחד שהוא היה והיה אדון הכל, והוא תקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם, והוא יחיד בשבעה רקיעים ובארץ ובד' רוחות העולם, וזה ברור אצלו שהשי"ת הוא אחד יחיד ומיוחד. והוא זוכה לייחד יחודא עילאה במסירות נפש ממש, אבל כשיש לו נסיון למעשה לעשות יחודא תתאה, שם הוא נופל רח"ל ואינו מסוגל לעמוד איתן והוא נכשל. והעבודה היא לעשות יחודא תתאה בעולם המעשה, שיתאזר ויתחזק באמונה במציאות הבורא וביחוד הבורא ועי"ז יתגבר על כל הנסיונות הלכה למעשה.

והנה אי' בגמ' (פסחים נו, א) הטעם לאמירת בשכמל"ו בחשאי כי יעקב אבינו ע"ה קודם פטירתו ביקש לגלות את הקץ לבניו, ונסתלקה ממנו שכינה, אמר שמא ח"ו יש בכם פסול, פתחו ואמרו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, באותה שעה פתח יעקב ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ואיתא בגמ' שם, דאמרי רבנן היכי נעביד, נאמרוהו לא אמרו משה רבינו, לא נאמרוהו אמרו יעקב, התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי.

ויש עוד טעם נוסף לכך שאומרים בשכמל"ו בלחש, שהוא שבח גדול ונורא ולכן אומרים אותו בלחש שלא יתקנאו בנו המלאכים, וע"כ ביה"כ שאנו דומין למלאכי השרת אנו אומרים בשכמל"ו בקול (ע' שו"ת תשב"ץ ח"ב ס' רלו

מאמרי יומין דחנוכה

כג

וטור הל' יוה"כ סי' תריט) [והנפק"מ בין ב' הטעמים הללו, הוא לענין הפעמים שאומרים בשכמל"ו שלא בקריאת שמע, כגון אחר תפלת אנא בכח וכדו', וכן באמירת בשכמל"ו על ש"ש לבטלה ח"ו, שהטעם המבואר בגמ' פסחים לא שייך בזה, אבל לפי הטעם המובא בטור גם בזה צריך לומר בלחש].

והנה באמת צריך להבין מהו הענין 'שלא יתקנאו בנו המלאכים', ומה יש לקנאות בשבח זה יותר משאר דברי שבח שאנו זוכים לשבח את השי"ת בכל יום. אכן להנ"ל י"ל כי המלאכים אין להם עבודה זו, והגם שהמלאכים ושרפים וחיות הקודש זוכים לומר זמירות שירות ותשבחות, והם יודעים גדלות הבורא, והם יכולים לייחד יחודא עילאה בעולמות העליונים, אבל אם הם באים לעוה"ז והם רק מריחים את ריח העולם השפל, כבר הם נופלים ומתהפכים לעפר ואפר, כמו שמצינו במלאכים שבאו אל לוט, שאמרו 'משחיתים אנחנו', וכן המלאכים שירדו לעולם בדור המבול שנאמר 'ויראו בני האלהים את בנות האדם וגו'', לא היו מסוגלים להלחם ואין להם יצר הרע, ויכולים לומר רק 'שמע ישראל ה"א ה' אחד' שזה יחודא עילאה, אבל אינם מסוגלים להחזיק כלי מלחמה בעוה"ז 'להלכה למעשה'. ועל כן אנו אומרים בשכמל"ו בלחש, 'שלא יתקנאו בנו המלאכים' שיש לנו כח להלחם עם הרע, כי הם אינם מבינים איך אנו מסוגלים לייחד יחודא תתאה גם בתוך החושך של העוה"ז, ושאנו יכולים לעשות נחת רוח להשי"ת 'שאמרתי ונעשה רצוני', נגד כל המפריעים והמנגדים, וזהו יחודא שלים, ויחודא עילאה לבד אי"ז יחודא שלים, ורק בצירוף יחודא תתאה זהו יחודא שלים.

והנה בנוסח 'על הנסים' מזכירים על הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות ועל המלחמות וכו', ולכאן צריך להבין מה הוא ההודאה שאנו נותנים על המלחמות, כי הניחא שיש להודות על הנסים שהיו במלחמות, אבל על עצם המלחמות מה מקום יש להודות על זה, [ולא ראיתי מי שעורר בזה].

אלא שע"ז גופא אנו מודים להשי"ת על יום כ"ד כסליו, שבו עדיין נלחמו החשמונאים הקדושים כנגד היוונים^א, כי רק ביום כ"ה חנו ונסתיימה

א. ולהנ"ל י"ל דנכלל בזה ההודאה גם על עצם המלחמה. ויש להוסיף בזה רמז נאה, שלפי סדר יום לחודש בספר תהלים, נמצאים פסוקי הלל ביום כ"ד לחודש, הרי שהכח של ההלל כבר טמון ביום כ"ד ערב חנוכה.

המלחמה, ואנו מודים על המלחמות על כך שהעיר ה' רוחם לערוך מלחמה על אף שהיו רבים ביד מעטים וכו', כי ללא המלחמה לא שייך נס הנצחון. ולענייננו אנו משבחים על כך שאנו זוכים להילחם מלחמת היצר ומלחמתה של תורה, ויש בנו כח להמשיך במלחמה, וזה גופא הנצחון הגדול ביותר, שלא מתייאשים רק ממשיכים להילחם ואומרים בשכמל"ו, ובנוסף לכך גם אנן נלך בעקבותיהם של החשמונאים, שיציאתם למלחמה לא היתה בכח התורה והמצוות, שהרי גזרו עליהם, רק הלכו בכח של מסירות נפש בלבד, וזה היה כלי מלחמתם. ולכן יש להתחזק ולקבל עלינו עול מלכות שמים, ועכ"פ במ"ע של קריאת שמע בכל יום פעמיים באהבה.

יא.

ביום הראשון נכללים כל ימי החנוכה - ומכוחם ממשיכים מלחמה עולמית נגד כוחות הרע

והנה בפרשת וישלח נאמר שכאשר יעקב אבינו נאבק עם שרו של עשיו עד עלות השחר, וירא כי לא יכל לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב, ואז אמר לו שרו של עשיו, 'לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל', ולכאורה צריך להבין כיון ששרו של עשיו תקע את כף ירכו של יעקב, האיך נחשב שיעקב ניצח 'שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל', הלא הוא יצא מהמאבק מוכה וחבול וצולע על ירכו. ואמנם זה גופא שיעקב נאבק ונלחם וממשיך להלחם ואינו מתייאש, זהו הנצחון הגדול ביותר. ועל עצם המכה עזרו השי"ת 'ותזרח לו השמש' ונתרפא, ועכ"פ הוא המשיך בעבודתו. וגם אנו ממשיכים להלחם 'עד אשר אבוא אל אדוני שעירה', וגם לנו יעזור השי"ת ותזרח 'שמש צדקה ומרפא בכנפיה', ובכל אופן אנו ממשיכים להלחם מלחמה לה' בעמלק מדור דור, עד שיתקיים באמת 'ערכתי נר למשיחי'.

ועל זה אנו מודים 'ועל המלחמות' שאין אנו מתייאשים וממשיכים להלחם, כל אחד ואחד מישראל כפי שהוא במצבו, צולע על ירכו, עם כל המכות ששרו של עשיו תוקע בו, ממשיך ונלחם בכל כוחו. וכן מצוינו בחג הסוכות שנוטלים את הד' מינים, שאחז"ל שבזה אנו יוצאים עם מנא קרבא ומכריזים דידן נצח (ויקרא רבה פ"ל ב, ותיקו"ז ת"ג כט, א). ולכאן יש להתפלל כי היציאה עם כלי זיין אינו סימן לנצחון, כי אם כבר ניצח את האויב והכניעו

לגמרי, למה הוא צריך עדיין לכלי זיין, וא"כ אדרבה היציאה עם כלי זיין הוא סימן שמפחד ממנו ועדיין לא נצחו, כי אם אינך מפחד תניח כלי זייןך ואל תברח. אמנם להנ"ל מובן שבאמת עצם זה שמחזיקים בכלי זיין וממשיכים להלחם זה גופא הנצחון. ובמלחמה הרוחנית אדרבה מי שמחזיק בכלי זיין הוא המנצח.²

והכח הגדול הזה של המלחמות הוא ביום הראשון של חנוכה, כי בו יש יחודא שלים, שהוא היחוד של כ"ד וכ"ה יחד, ובו ניתן הכח להמשיך הלאה ליום שני של חנוכה שהוא יום כ"ו, ובו נשלם שם הוי"ה, וביום כ"ה עדיין לא נשלם שם הוי"ה, אבל יש בו כח מלחמה שע"י זוכים להתעלות ליחודא שלים ביום כ"ו, ואח"כ נמשך יום ז"ך ויום כ"ח לעשות חיל, ועכ"פ הכח של כל ימי חנוכה נמשך מהיחודא שלים של ימי כ"ד וכ"ה יחדיו. [וכבר ידוע תי' הפר"ח על קו' הב"י, מדוע קבעו שמונת ימי חנוכה, שביום הראשון מודים על נס הנצחון].

ובזה יש לבאר שיטות הפוסקים (עי' פר"ח סי' ער"ח וב"ח ומג"א סי' תרפ"ו סק"א) דבחנוכה אסור להתענות לפניו ולאחריו, ולא דמי לפורים דקיי"ל (שו"ע סי' תקע"ג ס"א) שמותר להתענות לפניו ולאחריהם, וי"ל בטעם הדבר כי הכח של יום כ"ה בכסליו הוא תוצאה מיום כ"ד כסליו שלפניו, וכן מה שאסור להתענות ביום שלאחריו, הוא ג"כ כנ"ל שצריך להמשיך את המלחמות גם אחר חנוכה ולכן מזכירים על המלחמות לבסוף כדי שיהיה לזה המשך וקיום בימים ההם בזמן הזה עד ביאת המשיח, וגם מה שחנו בכ"ה הוא כדי שיוכלו להמשיך במלחמות ובמסירות נפש, כי אדם מישראל אינו נח כדי שיוכל לישון, כי מנוחה של שינה לשם שינה עושה את האדם 'פארוועפט און פארקאלאכט', [כמו שיש בנ"א שנוסעים לנפוש בבתי מלון, ואוכלים ויושנים ושוב יושנים ואוכלים ומתעייפים יותר], אכן

ב. ובה יש לרמז ענין הסמיכות שהסמך הרוקח בספרו ריש הל' חנוכה, וז"ל, בפרשת אמור אל הכהנים התחיל שבת ורגלים פסח ועצרת ראש השנה ויום הכפורים סוכות, (ויקרא כג, ל) 'וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל', וסמך ליה (שם, כד, ב) 'ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור' רמז לחנוכה שמן זית מצוה מן המובחר וכו', וסמך שמן ונרות לסוכות, מה סוכות שמונה ימים אף חנוכה שמונה ימים, עכ"ד, (וכ"ה בבעל הטורים שם). שאנו מודים על המלחמות שהוא המשך מהמלחמה של חג הסוכות.

מאמרי יומין דחנוכה

המנוחה הנכונה כדי להמשיך אחריה עבודה בבחי' 'וירא מנוחה כי טוב ויט שכמו לסבול'.

ולבן תמצא לדייק מלשון המחבר בשו"ע (או"ח סי' עת"ר) שפתח את הלכות חנוכה בזה"ל בכ"ה בכסליו שמונת ימי חנוכה וכו', הרי מדויק שביום ראשון של חנוכה נכללים כל שמונת ימי חנוכה. והרמ"א הוסיף במוסגר בכ"ה בכסליו 'מתחילין' שמונת ימי חנוכה, והיינו כי כן הוא פשט דברי המחבר, אבל לשון המחבר מרמז שבכ"ה בכסליו נכללים כל הכוחות וההשפעות הנפלאות של כל שמונת ימי חנוכה, ובאמת כן הוא גם בגמ' (שבת כא, ב) מאי חנוכה דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא וכו'.

וצדיקים אמרו לפרש בלשון הברייטא, אביי הוה מסדר סדר המערכה משמא דגמרא וכו', מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטורת וכו', שבכל הברייטא הלשון הוא 'קודמת', ולכאור' קשה מדוע לא אמר הלשון מערכה גדולה 'ואחריה' מערכה שניה וכו'. אלא שחיי האדם בעוה"ז מלאים עם מערכות, וכל מערכה קודמת למערכה שאחריה, ואין עושים מערכה כדי שלאחריה יהיה מנוחה, אלא שבעבודת ה' נלחמים במערכה ואח"כ כשיש מנוחה זה רק כדי לאזור עוד כח ועוז למערכה שאחריה, וכך נלחמים עוד ועוד בבחינת מוסיף והולך, עד שנגיע למצב של תיקון השלם, 'עליה השלם כל הקרבנות כולם'.

— נר שני —

יב.

מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד

הנה ידוע שהרמב"ם מתלהב במיוחד בהלכות חנוכה, כמ"ש בלשונו (פ"ד מהל' חנוכה הי"ב) 'מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד, וצריך אדם להיזהר בה כדי להודיע הנס, ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו' עכ"ל. והלא ידוע שלשונו של הרמב"ם מדויק מאוד, ומפורשי הרמב"ם דייקו בכל חיבה ובכל אות מדבריו. ולכאור' יש לדקדק בלשון הרמב"ם שכתב נר חנוכה חביבה היא עד מאוד, דלכאורה אין לזה מקור מפורש בדברי הגמ', והנו"כ המגיד משנה והכסף משנה והלחם משנה וכו', שהביאו לכל דברי הרמב"ם מקורות, לא כתבו כלום על דברי הרמב"ם

הללו, כי כנראה הדבר היה אצלם מילתא דפשיטא שמצות נר חנוכה חביבה היא. ועוד יש לעיין למה נקראת מצות נר חנוכה מצוה חביבה עד מאוד, וכי קריאת המגילה אינה מצוה חביבה עד מאוד, וכי הנחת תפילין ולימוד תורה ושאר המצוות אינם חביבים ח"ו, ולמה כתב הרמב"ם לשון זה רק על הדלקת הנרות.

וי"ל בביאור דברי הרמב"ם, שהמקור להחביבות של מצות נר חנוכה הוא, משום שכל מצות נר חנוכה באמת מיוסדת על חביבות. וביאור הדברים דהנה מצינו שבמצוה זו יש אופן לקיים את המצוה בפשטות, ויש עוד אופן לקיים את המצוה באופן של מהדרין, ויש מהדרין מן המהדרין. ומובא שהטעם לכך שדוקא במצוה זו יש אופנים לקיים את המצוה בהידור, הוא כי כל היסוד של הנס היה חביבות, שהשי"ת רצה להראות את החביבות לכלל ישראל. דהנה חנוכה נקבע לזכר ב' ניסים, נס הנצחון שניצחו היהודים את היונים, כי הרי ישראל סבלו מאוד תחת עול היוונים, כמ"ש הרמב"ם (פ"ג מהל' חנוכה ה"א) 'וצר להם לישראל מאוד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלקי אבותינו והושיעם מידם והצילם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום, והושיעו ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל וכו'. וזה היה נס עצום ונפלא כי השי"ת מסר גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים. וזדים ביד עוסקי תורתך, וגדול הנס הוא בזה שמתי מעט יצאו למלחמה כנגד צבא חייל אדיר של אלפים ורבבות וניצחום, זהו נס הנצחון. ושוב עשה להם השי"ת עוד נס נוסף והוא פח השמן, שנכנסו היוונים להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות וכו', וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור, עי"ש.

ובאמת כבר תמהו על כך הקדמונים, על ענין נס הנצחון שהרי היו הרבה מלחמות שכלל ישראל נצחו במלחמה אפי' שהשונאים היו מרובים מהם, כגון יהושע שניצח במלחמה נגד ל"א המלכים ומפלת סנחריב ונחלי ארנון וכן עוד מלחמות, ולא מצינו שעושים יום טוב לזכר הנסים הללו. וגם על נס פח השמן יש לתמוה, שהרי היו נסים הרבה בבית המקדש, וכדאיתא בפרקי אבות (פ"ה מ"ה) עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש,

ונסים אלו היו שם בקביעות, ולא היה צריך להתפעל מנסים הנעשים בבית המקדש, כי אין בזה שום רבותא, דבמקום הקדושה אין הטבע תופס מקום כלל, ולא מצינו שקבעו יום טוב לזכר אותם נסים.

ואמנם ביאור הענין הוא, שהיות שנודמנו ב' הנסים יחד, נס אחר נס, זה עורר את השמחה הגדולה, כי על נס הנצחון לבד בודאי לא היו קובעים יום טוב, כי היה מקום לחשוב, שכביכול היה השי"ת מוכרח לעשות נסים להציל את ישראל ולהביא את הנצחון, שהרי כלל ישראל היו במצב נורא של לחץ גדול, וכבר לא היו מסוגלים לשרוד, והרי השי"ת הבטיח שלא תהיה כליה לעם ישראל, 'כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב' (תהלים צד, יד) ואם כן כביכול השי"ת מחויב להציל את כלל ישראל, שהיה מצב קשה של גזירות ושמד, ורצו להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ה' ירחם, והרי הבטיח 'כי לא תשכח מפי זרעו' (דברים לא, כא) וממילא לא היה לו כביכול ברירה והוכרח להציל את עם ישראל,

אכן כאשר תיכף אח"ז כשנכנסו החשמונאים להיכל, ולא מצאו שמן, שכפי שכתבו האחרונים שמעיקר הדין היה אפשר להדליק כך בשמן טמא, כי עפ"י דין טומאה הותרה בציבור, ולכתחילה היה אפשר להדליק בשמן טמא, וכמ"ש הפנ"י (שבת כא, ב) וכשראו שמצאו פח שמן טהור, רצה הקב"ה להראות את החביבות שהוא מחבב את כלל ישראל, נשגם הם נמשלים כפך שמן טהור והשי"ת כביכול אמר להם לישראל 'אני רוצה שתדליקו בטהרה', אז ראו את החביבות שהשי"ת מחבב את כלל ישראל, ורוצה בעבודה שלהם, וכביכול אינו יכול בלא עבודת בני ישראל.

ואיתא במדרש (שיר השירים רבה ג, כה) שרבי שמעון בר יוחאי שאל את רבי אלעזר ברבי יוסי, אם שמע מאביו לפרש את הפסוק (שה"ש ג, יא) 'צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמר', א"ל משל למלך שהיתה לו בת יחידה, והיה מחבבה יותר מדאי, והיה קורא אותה בתי, ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אחותי, ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אמי. כך הקב"ה חיבב את ישראל וקראן בתי כמ"ש (תהלים מה, יא) 'שמעי בת וראי' ולא זו מחבבן עד שקראן אחותי שנאמר (שה"ש ה, ב) 'פתחי לי אחותי רעיתי', ולא זו מחבבן עד שקראן אמי שנאמר (ישעיה נא, ד) 'הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האזינו' ולאמי כתיב, עמד רשב"י ונשקו על ראשו ואמר אלו לא באתי אלא לשמוע מפיו הטעם הזה דיי, ע"כ. ופירוש הענין

מאמרי יומין דחנוכה

כט

שבתחילה השי"ת קרא לכנסת ישראל 'בת' שהאב משפיע אל הבת, שהיא מקבלת ממנו, ואחותי היא מדרגה יותר גדולה שמקבלין דין מן דין כמו אח ואחות, ולא זו מחבבן עד שקראן 'אמו', שכביכול השי"ת אומר שהוא צריך את העבודה של כלל ישראל 'בעטרה שעטרה לו אמו', וזוהי הבחינה של 'תנו עוז לאלקים', שישראל נותנים כח בפמליא של מעלה, וישראל כביכול משפיעים למעלה.

זה היה הגילוי של נס פח השמן, שהשי"ת הראה שהוא ממתין ומצפה לעבודה של כלל ישראל, והוא רוצה את העבודה באופן של לכתחילה, ולא את העבודה באופן של בדיעבד שטומאה הותרה בציבור, אלא השי"ת חפץ וצריך את העבודה הטהורה של פח שמן טהור. ולכן מצות נר חנוכה היא מצוה חביבה עד מאוד, כי אי"ז רק החביבות של בת, או של אחות, אלא חביבה עד מאוד, היינו חביבות שכביכול קרא לכנסת ישראל 'אמי'. ובאמצעות הנס ראו את הברכה 'אוהב את עמו ישראל', 'הבוחר בעמו ישראל באהבה', 'בוחר' לשון הווה, שתמיד בקביעות הוא בוחר בישראל באהבה. נס פח השמן היה הוכחה שלא הציל השי"ת את עם ישראל מיד היוונים בלית ברירה, אלא באמת הציל אותם מחמת שיש לו קירבה ואהבה אליהם, 'לא זו מחבבן', 'ועדיין חביבותא הוא גבן'.

ולפי"ז נמצא שכל היסוד של מצות נר חנוכה מיוסד על אהבה וחביבות. ולכן אנו מוצאים במצות נר חנוכה הלכות שלא מצינו בשום מקום, מהדרין ומהדרין מן המהדרין, שזהו מפני שכל היסוד של חנוכה מיוסד על אהבת ה' לעמו, לכן אנו מחזירים חביבות והידור אל השי"ת, ועי"ז מתחזקים האהבה והחביבה והקירבה שבין השי"ת לבניו. וזהו עומק כוונת דברי הרמב"ם שמצות נר חנוכה מצוה חביבה, מפני שמצוה זו מיוסדת על קירבת ה' והדביקות של כלל ישראל בהשי"ת, ובחביבות גדולה עד מאוד, באופן של מהדרין ומהדרין מן המהדרין.

יג.

חיבה ואהבה גלויה ומפורסמת לכל באי עולם

ויש לדייק בלשונו של הרמב"ם שהוסיף להדגיש 'עד מאוד', לא סתם 'חביבה' גרידא, אלא 'חביבה היא עד מאוד', מה בא הרמב"ם להוסיף בזה. וכן יש לדקדק בלשון המשנה (אבות פ"ג מ"ט) חביבין ישראל שנקראו

מאמרי יומין דחנוכה

בנים למקום. חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר (דברים יד, א) 'בנים אתם לה' אלהיכם'. וכבר עמדו המפרשים שם לבאר מה הכוונה 'חיבה יתירה', ואיזה 'חיבה' היא יותר מסתם חביבין ישראל. ופירש הרע"ב שהכוונה חיבה גלויה ומפורסמת, שלא בלבד אהבה מסותרת היה לו למקום ברוך הוא עם האדם, אלא אף חיבה גלויה וידועה לכל, ע"כ.

וביאור הדבר שלפעמים יש ב' ידידים שיש להם עסק ביחד בגשמיות או ברוחניות, ויש ביניהם ידידות, אך אהבתם היא אהבה מוסתרת ואינה בהתגלות, כי האהבה היא ביניהם ואינם מפרסמים את האהבה. אך יש ידידים שיש ביניהם חיבה יתירה, אזי אוהבים כל כך שהם מפרסמים את אהבתם, מפני שהאהבה היא גדולה כל כך בלא כל גבולות וללא תנאים, ואינם יכולים להתאפק לא איכפת להם שכולם ידעו ויראו, זוהי אהבה וחיבה יתירה.

וזהו הבחינה של אהבת ה' לעם ישראל, 'חיבה יתירה נודעת להם לישראל', היינו חיבה גלויה ומפורסמת, שאי"ז רק אהבה מוסתרת שהקב"ה אוהב את ישראל, אלא אף חיבה גלויה וידועה לכל, 'אתה בחרתנו מכל העמים, אהבת אותנו ורצית בנו, ורוממתנו מכל הלשונות', השי"ת פירסם את אהבתו לכלל ישראל בפרהסיה ובפרסום גדול, והראה לפני כל העולם כולו את מעמד הר סיני, להודיע ולהגלות שעם ישראל הוא העם הנבחר, כמ"ש (דברים יז, ו) 'כי עם קדוש אתה לה' אלקיך, בך בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה, ויבחר ה' בכם וגו' מאהבת ה' אתכם', כלומר שהשי"ת כביכול רוצה את קיום המצוות שלנו, וזה גורם לו נחת רוח. ואמרו חז"ל (שבת פט, א) למה נקרא שמו הר סיני, שמשם ירדה שנאה לעכו"ם, מעמד הר סיני באמת גרם שנאה לעכו"ם וגם שנאה שהעכו"ם שונאים את ישראל, ואולי היה עדיף מצד זה שלא לפרסם כל כך את האהבה, כדי שלא יתקנאו אומות העולם בישראל ולא ישנאו אותם כ"כ, אבל גילוי האהבה היה גדול כל כך ללא שום חשבונות.

ועל דרך זה אפשר לפרש את הגדר של מצות נר חנוכה שהיא 'חיבה' היא עד מאוד, לא רק מצוה חביבה, אלא 'מצוה חביבה עד מאוד', מפני שכל המושג של חנוכה הוא אהבה בהתגלות, 'להיות גלוי לכל העמים', ועל כן מקיימים מצוה זו בפרסום ובחיבה גלויה, ועל כן המצוה היא בפרסומי ניסא, לפרסם הנס ברשות הרבים שהעוברי דרכים יראו וידעו, ולפרסם את

החיבה שהשי"ת אוהב את עמו ישראל לא רק חביבות גרידא אלא חיבה יתירה. ויתר על כן כ' הפוסקים שאם אין פרסומי ניסא אסור לברך על הדלקת הנרות, שעל כן מי שנתאחר ולא הדליק נר חנוכה מדליק והולך כל הלילה, אבל אם בני ביתו ישנים אין לברך עליהם אלא ידליק בלא ברכה (עי' מג"א סי' תרע"ב סק"ו) והיינו כי צריך להדליק מתוך פרסום, וזוהי החיבה יתירה שהיא אהבה גלויה ומפורסמת.

יד.

תקפו של נס - תוקף החביבות עפ"י הלכה ועפ"י חסידות

וחביבות יתירה זו נתגלה בתוקפה וגבורתה ביום שני של חנוכה, שהרי בפח שמן שמצאו היה בו להדליק יום אחד, וביום שני שהיה למעלה מדרך הטבע נתברר שכל הנס היה מאהבת ה' את עמו ישראל ורצונו שידליקו המנורה בטהרה, וכ"כ גדלה אהבה זו, שהיא מקלקלת השורה, כי האור יורד ללא שום חשבונות וללא שום גבולות ותחומין, אפילו למטה מעשרה טפחים, והמצוה היא משתחשך, כי אין ליהודי שום מניעה, אפי' אם יש מצב של חושך ח"ו או למטה מעשרה, ואפי' אם הוא בבחינה של רשות הרבים, שהאדם אינו מוגדר במה שצריך להיות מוגדר, ברשות הרבים מסתובבים שם כל מיני מרעין בישין רח"ל, ומי שזוכה להיות ברשות היחיד היינו שהוא ברשות יחידו של עולם, ורשות היחיד בוקע ועולה עד לרקיע, אבל מי שהוא למטה מעשרה טפחים הוא בגדר רשות הרבים, והאור הנפלא של חנוכה נכנס לכל מקום, ללא שום הגבלה, גם לרשות הרבים, וממילא האור מאיר גם אליו, ובימי החנוכה אין האדם נדרש להתעלות למעלה מעשרה טפחים, אלא האור יורד גם אליו, והחושך שבו הוא שרוי נהפך לאור, בחג הפסח השי"ת הוציא את בני ישראל ממצרים, אבל בחנוכה אי"צ לצאת ממצרים, אלא בתוך מצרים נהפך לאור גדול, ובשעת הדלקת נרות נמצא האדם בעולם התיקון, ודייקא באותו מקום שהוא שרוי בו שם הוא עולם התיקון, ועל כן מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד.

ואיתא (פע"ח שער חנוכה פ"ד) שעל כן אסור להשתמש לאור נר חנוכה, כי היות שאור הקודש יורד עד למטה במקום שהחיצונים מצויים שם, לכן אם משתמשים עם נר חנוכה לצרכים אחרים, אזי עלולים החיצונים להיאחזו בהם. וזה הטעם שאומרים 'יושב בסתר' שהוא שיר של פגעים,

כדי לשמור על האור שהאור ישרוף את כל כוחות הרע (עי' עבודת ישראל לחנוכה ד"ה וענין חנוכה).

וחביבות זו אינה רק מידת חסידות אלא היא חביבות על פי הלכה לגבי כמה ענינים, דהנה הקשו הראשונים (תוס' שבת מד, א ד"ה שבנר ובר"ן דף ט, א ד"ה א"נ והרמב"ן כא, ב) בהא דנר חנוכה עושה לו מדורה בפני עצמו מפני שהוקצה למצוותו, דמאי שנא מנר שבת דקיי"ל (שבת מד, א) דמותר השמן שבנר ושבקערה מותר בהנאה אחר השבת. ומאי שנא מנוי סוכה ועצי סוכה, דבימי החג אסור ליהנות מהם, כדדרשינן בגמ' (סוכה ט, א) כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה, ומ"מ אחר החג מותר להשתמש בהם, דאינם מיוחדים למצוה אלא כל זמן מצותן ואח"כ נפקעה. ות' התוס' שם, דנר חנוכה עיקרו לא להנאתו אלא לפרסומי ניסא, ומשום חביבותא דנס אינו מצפה שיכבה אלא מקצה לגמרי למצוה, אבל נר שבת להנאתו בא, וע"כ יושב ומצפה שיכבה, ולכך מותר, עי"ש. ומבואר שהחביבות של נר חנוכה יש לה תוקף בהלכה, עד כדי כך שהשמן אסור בהנאה. ועוד ראיה לזה מהא דקיי"ל דהרואה נר חנוכה צריך לברך, וכ' התוס' (סוכה מו, א) בטעם הדבר דבשאר מצוות כגון אלוכל וסוכה לא תקינו לברך לרואה, אלא גבי נר חנוכה משום חביבות הנס.

ועוד מקור מצאנו לחביבות נר חנוכה על פי הלכה, ברא"ש במסכת פסחים (פ"א ס"י) שכתב לבאר הטעם שנוסח הברכה של הדלקת נר חנוכה, הוא 'להדליק נר חנוכה' ולא 'על הדלקת נר חנוכה', אע"פ שכל מצוה שאפשר לעשותה על ידי שליח מברכין 'על', משום דאורחא דמילתא שכל אדם מדליק בביתו מפני חביבות הנס.

ובענין זה יש להעיר, דהנה לשון הגמ' הוא, מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין וכו', אבל בשו"ע לא נזכר כלל מצות חנוכה נר איש וביתו, אלא רק נזכר הדין של המהדרין, דזה לשון המחבר (סי' תרע"א סעי' ב) כמה נרות מדליק, בלילה הראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבלייל האחרון יהיו שמונה וכו'. ולכאור' יפלא למה כתב המחבר רק את מנין הנרות להמהדרין ולא הזכיר כלל את עיקר הדין, דלכאור' הול"ל כמה נרות מדליק, בלילה הראשון מדליק אחד וכן בכל לילה, והמהדרין מכאן ואילך מוסיף והולך.

ולחנ"ל י"ל שהמחבר נקט שזה דבר פשוט שכל אחד ידליק לעצמו, ואין מי שמקיים את המצוה כעיקר הדין נר איש וביתו, כי מצוה זו חביבה היא עד מאוד, וע"ד שכתב הרא"ש שמברכין להדליק דאורחא דמילתא שכל אדם מדליק בביתו, כמו כן אורחא דמילתא שכל אדם מדליק כפי המהדרין מן המהדרין ומוסיף והולך.

והנה דעת המחבר הוא כהתוס' דלהמהדרין מן המהדרין מדליקין כמנין הימים אבל רק א' מדליק בבית, ועל כן כתב שאפילו אם רבים בני הבית לא ידליקו יותר, והרמ"א כתב שהמנהג כהרמב"ם דכל אחד מבני הבית ידליק [ועי' בבאר היטב (שם סק"ג)] שכתב שזה חידוש שהספרדים נוהגים כתוספות והאשכנזים כרמב"ם וזה לא מצינו בשאר מקומות]. ולפי"ז נמצא שהמחבר לשיטתו הביא רק את המהדרין מן המהדרין, ולא הביא לא את עיקר הדין ולא את המהדרין, והיינו כי היה פשיטא לו שבמצוה חביבה זו, בודאי כל א' נוהג כהמהדרין מן המהדרין.

החביבות הזאת שכל אחד נוהג בהדלקת נר חנוכה כהמהדרין להיות מוסיף והולך שמדליקין ב' נרות, היא דוקא ביום השני, כי ביום הראשון גם מי שנוהג כעיקר הדין וגם המהדרין מן המהדרין כולם מדליקין נר אחד, והיינו כי ההארה של החביבות שלא כדרך הטבע מתגלה ביום השני, כי ביום הראשון עדיין היה להדליק בטבע, ותקפו של נס התחיל ביום שני של חנוכה וביום זה הזמן גרמא לפעול ישועות שלא כדרך הטבע בגשמיות וברוחניות.

– נר שלישי –

טו.

שלשה גוונים באש - האור הראשון אור שבעת הימים

הנה איתא בגמ' ברכות (נב, ב) שבמוצאי שבת מברכים על האש בלשון 'בורא מאורי האש' לשון רבים, דטובא נהורי איכא בנורא, ופירש"י כי יש שלשה גוונים באש, שלהבת אדומה, לבנה וירקרקת. ויתכן לומר שג' הגוונים שבאש הם רמז לג' אורות המאירים בנרות חנוכה.

האור אחד שנרות החנוכה מאירים בהם, הוא האור הגנוז. דהנה בבני יששכר (מאמרי חודש כסלו) הביא כמה וכמה פעמים את דברי הרוקח

(פי' רכה) שעל כן נתקנו ל"ו נרות כנגד ל"ו פעמים שנזכרו בתורה התיבות אור ונר ומאורות והוא רמז לאור הגנוז ששימש ל"ו שעות לאדם הראשון, ואחר כך נגנז ונתכסה בתורה, והוא האור הגנוז לצדיקים לעתיד לבוא, והוא אורו של משיח, וע"ז אנו מתפללים 'אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו במהרה לאורו', שע"ז יתוקן כל העולם כולו וידע כל פעול כי אתה פעלתו וכו'.

ובהמשך דבריו שם כתב הבני יששכר (חודש כסלו מאמר ב אות כא) וזל"ק, הנה העדתי לך שלשה עדים נאמנים אשר הארת אור חנוכה הוא מבחינת אור הגנוז, הלא המה הרב עיר וקדיש בעל הרוקח ז"ל אשר דבריו מקובלים מאליהו ז"ל, וכן מדברי הרב הגאון מהר"ל מפראג שידוע שדבריו נאמרו ברוח הקודש והיה משתמש בספר יצירה, והרב הקדוש אשר היה סמוך לדורותינו מפורסם ברוח קדשו הרב מהר"פ זצוק"ל מקארעץ, על כן היא מצוה שנרמזת בתורה [שנגנז בה האור] בגניזה, וכן בזוה"ק לא תמצא מדברים מעניני נר חנוכה וכו', שהוא מן בחינת אור הגנוז, ע"כ. ויש להוסיף את הידוע בשם צדיקים שתיבת משיח הוא ר"ת מדליקים שמונת ימי חנוכה.

ועוד מביא שם הבני יששכר בשם הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע, שבשעת הדלקת הנרות - היינו בחצי השעה שאז עיקר חובת ההדלקה - מתגלה האור הגנוז הוא אורו של מלך המשיח, 'ערכתי נר למשיחי'. ובספר אמרי פנחס (שער ד שבת ומועדים אות ח) מובא בשם הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע, דבחנוכה בשעת הדלקת נרות יורד אור הגנוז, ולכך יש לכל אדם לישוב אצל הנרות שלו אחר הדלקה כל החצי שעה. ומוסיף שם עוד ענין נפלא, שמפני שהאור הגנוז הוא גדול מאוד, ואין עוה"ז יכול לסבול אותו, ולכך האור הגנוז אינו נשאר אלא רק חצי שעה בשעת הדלקת הנרות. [כלומר שאם היה החיוב בנר חנוכה ליותר מחצי שעה היה העולם נשרף מקדושתם].

אור שבעת הימים הוא אור גדול עד מאוד, שע"ז נאמר (ישעי' ל, כו) 'והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים', ופירש"י שם, שבעתים כאור שבעת הימים - שבעתים שבע שבעיות כאור של שבעת הימים, הרי ארבעים ותשע שביעיות העולים לשלש מאות וארבעים ושלשה, עכ"ל. ומבואר שאור הגנוז מלבד האור הרוחני שבו, גם

בגשמיות הוא אור גדול מאוד^ד. ואיתא בגמ' (ע"ז ג, ב) שהרשעים נידונין בה וצדיקים מתרפאין בה, דכתיב (מלאכי ג, כ) 'וזרחו לכם שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה וגו', והאור הזה מתגלה בימי חנוכה, והאור של משיח שורף את כל הרע בעולם, וכל הרשעה כעשן תכלה, וכל העולם יהיה עולם רוחני וטהור. וגם שורף את הרע והרשעות שיש בקרב האדם בעצמו, שלכ"א יש החלק של עשיו הנמצא בחלל לבו, וע"ז מרמז 'השלחת האדומה' היינו ששורף את הרע של אדום שהוא עשיו, וענין זה נעשה בכל יהודי כשמדליק נרות חנוכה, בחי' עולם התיקון.

טז.

האור השני - אור המנורה הטהורה בביהמ"ק

ועוד אור נוסף מאיר וגנוז בנרות חנוכה, והוא אור בית המקדש, דהנה ידועים דברי חז"ל שהביא רש"י ריש פרשת בהעלותך (במדבר ח, ב) למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות, ע"כ. והקשה הרמב"ן בפירושו עה"ת שם, למה ניחם השי"ת את אהרן דוקא בהדלקת הנרות, ולא ניחם אותו בשאר העבודות כגון הקטרת הקטורת ובהקרבת הקרבנות ובמנחת חביתין, או בעבודת יום הכפורים שאינה כשרה אלא בכהן גדול והוא נכנס לפני ולפנים, והוא קדוש ה' עומד בהיכלו לשרתו ולברך בשמו, ושבטו כולו משרתי אלקינו. ועוד הקשה הרמב"ן מה טעם לחלישות הדעת הזו, והלא קרבנו גדול משל הנשיאים, שהרי הקריב בימים ההם קרבנות הרבה כל ימי המלואים, ואם תאמר שהיו חובה ונצטוו בהם, וחלשה דעתו על שלא הקריב נדבה

ג. וזהו א' מהטעמים למנהגם של ישראל שבודקין את הציצית לאור הלבנה אחרי קידוש לבנה, דלעת"ל שיהי' אור הלבנה כאור החמה והלילה כיום יאיר, ממילא יהא גם בלילה זמן ציצית לכו"ע, שהרי יכולים לקיים 'וראיתם אותו' גם בלילה. ובזה י"ל הא דאיתא (שאלתות דר' אחאי פ' וישלח שאילתא כו) מזוזה בימין ונר חנוכה משמאל ובעל הבית בטלית מצויצת ביניהן. ולכאן צ"ע הא לילה לאו זמן ציצית, ומה מעליותא דבעה"ב בטלית מצויצת בלילה (וכן הק' בהעמק שאלה שם, ועי' שפ"א לחנוכה תרל"ד שהביא קו' זו בשם זקנו הרה"ק בעל חי' הרי"ם זי"ע) ולהנ"ל מיושב.

כמוהם לחנוכת המזבח, א"כ קשה דגם הדלקת הנרות שנחמו בה חובה ונצטוו עליה.

ולבן כתב הרמב"ן וז"ל, שענין ההגדה הזו לדרוש רמז מהפרשה על חנוכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי אהרן ובניו, היינו חשמונאי כהן גדול ובניו, עכ"ל. והיינו שהקב"ה ניהם את אהרן על גודל זכותו שצאצאיו החשמונאים הקדושים יאירו לכלל ישראל, ובזכותם יעשה השי"ת נס חנוכה לכלל ישראל, ויקבעו מצות נרות חנוכה. וכתב הרמב"ן שמצא כן במגילת סתרים לרבינו נסים וז"ל, אמר לו הקב"ה למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך ניסים ותשועה וחנוכה שקרויה על שמם, והיא חנוכת בני חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנוכת המזבח. והרמב"ן הביא עוד לשון המדרש, שאמר לו הקב"ה למשה, לך אמור לאהרן לגדולה מזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו וכו', כי דבר ידוע שכשאינן בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חנוכה חשמונאי, שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בימי הגלות.

ופירוש הדברים, שאף כל העבודות שבמקדש נתבטלו בעוה"ר בחורבן ביהמ"ק, אבל העבודה של הדלקת הנרות לא בטלה, כי יש המשך לעבודת המקדש אף בזמן הזה, שכאשר עומד אדם מישראל ומדליק נרות חנוכה על פתח ביתו או בחלון הסמוכה לרה"ר, הרי הוא ממשיך את העבודה של הכהן שהדליק את הנרות בבית המקדש. ואף אם אינו כהן ג"כ זוכה לזה, כי הלא הדלקה כשרה בזה. ואמנם הדלקה בחוץ אינה כשרה, אכן נראה שמדברי הרמב"ן מוכח, שהד' אמות של כל מי שמדליק נרות חנוכה, מתקדש לשעת ההדלקה כקדושת בית המקדש. ולפי"ז מובן היטב מה שאמר השי"ת לאהרן הכהן 'שלך קיימת לעולם', שכל מי שמדליק נרות חנוכה ה"ז המשכה ממש מהדלקת המנורה בבית המקדש.

והנה איתא בגמ' (שבת כב, ב) שהנר המערבי מעולם לא כבה, והיא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. ולכאורה צריך להבין, וכי רק הנר המערבי היה עדות שהשכינה שורה בישראל, הלא כל המקדש כולו היה גילוי שכינה גדול עד למאוד, כי היה שם אור גדול ונפלא, ואפי' אומות העולם ראו והכירו בדבר הזה, כמו שנאמר (ישעי' נו, ז) 'כי ביתי בית תפלה

יקרא לכל העמים', וכולם ראו שם כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו, ואם כן יש להתבונן מה מיוחד בנר המערבי שבו רואים שהשכינה שורה בישראל.

ונראה לבאר בזה, כי אף שבאמת ראו השראת השכינה בכל פרט שבבית המקדש, מ"מ במנורה הטהורה היה כח התגלות מיוחד, כי הרי אנו רואים שכל המקדש חרב בעוה"ר וכל העבודה בטלה, חוץ מהדלקת המנורה לא בטלה, כי לא שלט החורבן בהדלקת המנורה, והשראת השכינה שהיתה על ידי הדלקת המנורה, עדיין נמשכת גם בזה"ל, שכאשר עומד יהודי ומדליק נרות חנוכה, הוא ממשיך את השראת השכינה שהיתה בעת הדלקת המנורה שבבית המקדש. ואפי' שכל השראת השכינה שהיה בבית המקדש נתבטלה בעוה"ר, מ"מ בחינה זו של השראת השכינה של המנורה לא נתבטלה, אלא 'שלך קיימת לעולם', וזוהי העדות שהשכינה שורה בישראל גם בזמן הגלות, ואפי' שהם טמאים שכינה ביניהם, וכ"ה בברכות ההפטורה 'כי בשם קדשך נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד', ובכל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם (מגילה כט, א).

ויש להוסיף עוד בענין זה, כי הנה הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם, דקיי"ל דנר חנוכה אסור להשתמש לאורה (עי' שבת כא, ב) ואפי' תשמיש של קדושה כגון ללמוד לאורה מצינו בשו"ע (סי' תרעג סעי' א) ב' דעות אם מותר או אסור. ועל כן מדליקין את השמש, [והמהרי"ל כתב רמז שיהיה השמש למעלה מכל הנרות 'שרפים עומדים ממעל לו' — ל"ו הנרות, ועפ"י פנימיות מובא שמעלת השמש וקדושתו הוא יותר משאר כל הנרות, ועומד 'ממעל לו' (עי' קב הישר פרק צו) אבל עפ"י הלכה מדליקין את השמש כדי שיהיה מותר להשתמש לאור הנר]. ובטעם איסור ההשתמשות בנרות חנוכה, פירש"י (שם ד"ה ואסור) דהוא כדי שיהא ניכר שהוא נר מצוה, ואם ישתמש בו לא יהיה ניכר שנעשה למצוה. ואולם הרמב"ם (בחי' כא, א ד"ה ודאמרי ובמלחמות ט, א מדפי הרי"ף) והרשב"א פירשו עוד טעם שהוא משום ביזוי מצוה, כי ההשתמשות בנר חנוכה לצורך חול הוא ביזוי למצוה, וכדאי' בגמ' (כב, א) שאסור למנות מעות לאור נר חנוכה משום ביזוי מצוה. וכן כתב הרשב"א (שם ד"ה אמר) שהשתמש בנר חנוכה 'מיחזי כמאן דלא חביבא הך מצוה'. ובתוס' הרא"ש (כב, א ד"ה אסור) כ' בטעם הדבר, מפני שהוקצה הנר למצות נר חנוכה, וכמו שמצינו לענין הדס בחג הסוכות שאסור להריח בו כיון שהוקצה למצוותו. והר"ן (על הרי"ף כא, ב ד"ה ש"מ) כתב עוד טעם,

דכיון דחכמים תיקנו נר חנוכה על ידי נס שנעשה במנורת המקדש, עשאוה כמנורת המקדש שאין משתמשים בה כלל, ע"כ.

ומבואר מדברי הר"ן אי"ז מדין היכר או מדין ביזוי מצוה, אלא הוא איסור הנאה כמנורת המקדש, והיינו כמו שנתבאר שהקדושה שיש ליהודי בעת הדלקת נרות חנוכה היא הקדושה הנמשכת מעבודת המקדש, ובשעה שיהודי מדליק נר חנוכה, הרי הוא כעומד בבית המקדש והוא זוכה להשראת השכינה. זהו הגוון השני של אש נרות חנוכה, האור של בית המקדש, נמשך עליו להשפיע בו כח ועוצמה לעבוד עבודת השי"ת בקיום התורה והמצוות בשמחה ובטוב לבב בחי' עבודה שבמקדש. וע"ז מרמז האור הלבנה שבשלהבת, כי ביהמ"ק נקרא ע"ש לבן, כמ"ש (דברים ג, כה) 'זההר הטוב והלבנון', ודרז"ל (ספרי פ' פנחס כג) זה ביהמ"ק ע"ש שמלבין עוונותיהם של ישראל.

טו"ב.

האור השלישי - אור התורה שבע"פ ל"ו מסכתות השי"ס

והגוון השלישי של האש, הוא אור התורה הק', וכהנ"ל שהבני יששכר מביא (מאמר ב אות יב) וחוזר ע"ז הרבה פעמים, בשם הרוקח (סי' רכה), שמנין ל"ו נרות של חנוכה הם כנגד שבתורה נזכר ל"ו פעמים לשון אור ומאורות ונר. ומביא בשם הרה"ק רבי פנחס מקארין זי"ע, שהם כנגד ל"ו מסכתות שבש"ס, וזה האור השלישי של נרות חנוכה, כי התורה היא אור, כי נר מצוה ותורה אור, התורה"ק מביאה אור לעולם, שע"י נרות חנוכה אפשר לזכות לאור התורה ולהבנת התורה ולחשקת התורה ולאהבת תורה. ובימי החנוכה אפשר להתעלות במעלות התורה אף למעלה מדרך הטבע. ואף מי שקודם ימי החנוכה לא היה לו חשק ללמוד ולא הבין כ"כ,

ד. וי"ל דב' השיטות הנ"ל אם מותר להשתמש לאור נר חנוכה לצורך תשיש של מצוה, תלוי בהטעמים הללו, דלפי הרמב"ן שאיסור ההשתמשות הוא משום ביזוי מצוה, א"כ בודאי שאם משתמש לצורך מצוה אי"ז ביזוי, אמנם לפי רש"י שהוא כדי שיהיה ניכר שהוא נר מצוה, א"כ ההיכר הוא רק אם אינו משתמש לאורו כלל, וכן לפי הר"ן שעשאוה כמנורת המקדש שהוא כמו הקדש ואיסורי הנאה, וא"כ ברור שגם לצורך תשיש של מצוה אסור.

יכול לזכות שבמשך ימי החנוכה יושפע עליו אור גדול ונפלא, ויתעורר בו רצון ותשוקה לרוץ ללמוד תורה ולחשק לעמול בלימוד הגמרא, ויזכה להבנה ברורה יותר. וכל זה מכח הנרות הקדושים הללו, שמכניסים ביהודי את אור התורה, שבאמצעות הנרות זוכה אדם להתקשרות לתוה"ק, ויש מציאות שקודם ימי החנוכה אם יתבונן אדם בעצמו ויצטער שאינו מקושר לתורה כפי הראוי, אבל אחר חנוכה הוא עולם חדש, ויזכה להשתנות מן הקצה אל הקצה, ולפתע הוא מבין יותר את התורה ואוהב יותר את התורה, בחינת 'לא קשיא כאן קודם חנוכה כאן לאחר חנוכה'.

והנה הל"ו נרות הם כנגד הל"ו מסכתות, כי נר מצוה ותורה אור, וביאר הרה"ק בעל בני יששכר זי"ע, דהנה חנוכה לא נכתב בתורה שבכתב, כי אסתר סוף כל הניסים, ומגילת אסתר היא האחרונה שהכניסו אל תוך הכתובים, כי אסתר המלכה שלחה לחכמים וביקשה כתבוני לדורות, ובזה נשלמה התורה שבכתב, וזה היה בסוף ימי גלות בבל, אבל נס חנוכה היה כמאתיים שנה לאחר מכן, כמ"ש הרמב"ם שנס חנוכה היה באמצע ימי בית שני, ואחר נס חנוכה עוד היה הבית קיים למשך כערך מאתיים שנה, וזה לא נזכר בתורה שבכתב אלא רק בתורה שבע"פ, ולכן האור של חנוכה הוא האור של תורה שבע"פ, ול"ו הנרות הם כנגד ל"ו מסכתות שבש"ס.

ובאמת בש"ס יש ששים מסכתות שסידר רבינו הקדוש במשניות, ואיתא במדרש (במדבר רבה פ"ה, כא) על הפסוק (שה"ש ו, ח) 'ששים המה מלכות' אלו ששים מסכתות. והמנין ל"ו הם המסכתות שיש עליהם גמרא, ומבואר שעיקר האור של חנוכה גנוז בגמרא הק' דייקא, וכל נר הוא עוד מסכתא, ואף שכל חלקי התורה הם קדושים, מדרשים, טוש"ע, אגדה, זוהר, קבלה, הכל קדוש עד מאוד, אבל הכח של חנוכה 'כי נר מצוה ותורה אור' הוא מיוחד בל"ו המסכתות של הגמרא הק' דייקא, כי ההתקשרות היא בל"ו, שימי החנוכה הם זמן המסוגל לזכות לדביקות בגמ', ובימים הללו אפשר לזכות להבנה וסברא ישרה בגמ' ושמחה בגמ'. ולכן מה טוב אם אפשר ללמוד ל"ו שעות בצירוף כל ימי החנוכה, לעשות רציפות של ל"ו, ל"ו שעות רצופות, או ל"ו מינוטיין רצופות, כי ל"ו שעות זה עבודה גדולה מאוד, אבל אם לומדים לכה"פ ל"ו מינוטיין, נמצא שלומדים מכל שעה א' מששים שזה בנותן טעם, וכך נשאר הטעם הטוב, ופחות מזה אינו ניכר ומתבטל ואינו נותן טעם, וכדאי לקבל דבר זה להמשיך את ההרגשים של

מאמרי יומין דחנוכה

ימי החנוכה בנותן טעם, ועי"ז ימשיך אור החנוכה להאיר גם לאחר שמסתיימים הימים הללו, כל מה שאפשר להוסיף בענין של ל"ו כנגד ל"ו הנרות, ובזה אפשר לזכות להתקשרות אמיתית לתורה הק'.

אבן רבים תמהו למה דיני חנוכה לא הוזכרו כלל במשנה, רק בדרך העברה במסכת ב"ק (פ"ו מ"ו) ובמסכת ר"ה (פ"א מ"ג) ובמסכת ביכורים (פ"א מ"ו) (עי' אוהב ישראל לחנוכה ד"ה למה וחת"ס לגיטין עה, א) ובחוט המשולש הביא בשם מרן החת"ס זי"ע שרבינו הקדוש בעל מסדר המשנה הוא מזרע דוד המלך ע"ה, ונס חנוכה נעשה על ידי הכהנים בני חשמונאים שהמה תפסו את המלוכה ולא היה מזרע דוד. ובודאי עשה זאת לשם שמים, וכמ"ש הרמב"ן בפרשת ויחי עה"פ 'לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו' (בראשית מט, י) וז"ל, וזה היה עונש החשמונאים שמלכו בבית שני, כי היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצות מ ישראל, ואעפ"כ נענשו עונש גדול, כי ארבעת בני חשמונאי הזקן החסידים המולכים זה אחר זה עם כל גבורתם והצלחתם נפלו ביד אויביהם בחרב, והגיע העונש בסוף למה שאמרו רז"ל (ב"ב ג:) כל מאן דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא, שנכרתו כלם בעון הזה וכו', שמלכו ולא היו מזרע יהודה ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי, עכ"ל. ובודאי אין לנו השגה בכל זה, אבל להנ"ל ניחא עכ"פ שרבינו הקדוש לא הכניס את האור הגנוז במשנה, והאור הגנוז טמון רק בגמ' דייקא.

ואפשר להוסיף עוד, שכל יום ויום אינו רק חלק נוסף של הנס, אלא שבכל יום הנס מתחזק ביתר תוקף וחוזק, כי היום הראשון הוא כנגד מסכתא אחת וביום השני הוא כנגד ב' מסכתות, ונמצא שהכח הוא כפול, וביום השלישי הכח והאור חזק עוד יותר, עד שביום השמיני יש כח של שמונה מסכתות. והקדושה היא באמת 'מוסיף והולך' כפשוטו.

ונמצאנו למדים, שיש ג' אורות הגנוזים בנרות חנוכה: א) אורו של משיח, שהוא כח שורף את כל הרע שיש בתוכו של יהודי. ב) אור בית המקדש, שהוא אור העבודה, שהלב יהיה חם לעבודת ה'. ג) אור התורה, ל"ו המסכתות, שהנרות מאירים את התורה ומאירים את המוח ואת העינים, ומביאים את האדם לאהבת תורה ולהבנת התורה ולקשר נכון לתורה, כי נר מצוה ותורה אור. ואלו הם הג' הגוונים שבאש נרות חנוכה.

ח"י.

ג' הבחינות שבאש - אש שורפת אש מאירה ואש מחממת

ויש להוסיף בזה ולבאר ג' הגוונים שבאש המאירים בנרות חנוכה, כי הנה יש לאש ג' כוחות ותפקידים, אש שורפת, אש מאירה, ואש מחממת ומבשלת^ה. והנה בבית המקדש היה ג' הבחינות הללו, אש המזבח היתה אש שורפת, כי העלו על המוקד את האברים ואת הפדרים, והאש העלתה את הכל לריח ניחוח אשה לה'. ואש המנורה היתה אש מאירה 'כתית למאור'. ועוד היה בבית המקדש מדורת בית המוקד, שהאש הזאת היתה אש מחממת. שהכהנים הדליקו את האש להתחמם כנגדה להתחמם כנגדה כדי להפיג הצינה והקור, שהרי היו מהלכים ברגליהם יחפים על רצפת העזרה. וגם השתמשו במדורה זו לבשל, כמ"ש (במדבר ו, יח) 'ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים', ופירש רש"י תחת הדוד שהוא מבשלין בו, לפי ששלמי נזיר היו מתבשלין בעזרה שצריך ליטול הכהן הזרוע אחר שנתבשל ולהניף לפני ה', וא"כ לא היה אפשר להוציא את הבשר אל מחוץ לעזרה לבשלו בחוץ, אלא היה אש קודש בביהמ"ק שע"ג היו מבשלים קדשי קדשים וקדשים קלים.

וי"ל שכל אלו ג' הבחינות של אש יש בנרות חנוכה. והנה ענין האור שייך יותר לענין המוח, להבנת התורה הק'. וחימום שייך יותר לענין הלב, דהיינו על עבודה שבלב שהיא תפלה. כי עבודת המוח צריך להיות בשיקול הדעת ומנוחת הנפש, בכדי שיצליח להתעמק להבין את עומק התוה"ק, אבל מי שיתחמם ויתלהב במוחו, לא יצליח להבין את דברי עומק הסוגיות, ולזה צריך אור שהמוח יאיר ויהיו דברי תורה מאירים ומוכנים. אבל לעבודת התפלה שהיא עבודה שבלב צריך התחממות הלב. ונר חנוכה יש בו ב' הכוחות, הן כח התורה והן כח העבודה. יחד עם הכח השלישי של שריפת הרע, וזה הרמז בג' גוונים שבאש. ובנר שלישי דחנוכה מיוחד כחו לזכות לשלשה כוחות.

ה. ושלשה תפקידים אלו של האש, מבוארים בפסוקים על האש דלעת"ל (תהלים צג, ג-ו) 'אש לפניו תלך ותלהט סביב צריו', דהיינו שריפת הרע, 'האירה ברקיו תבל ראתה ותחל הארץ', דהיינו אור המאיר לעולם, הרים כדונג נמסו מלפני ה' וגו', דהיינו חימום ובישול.

– נר רביעי –

יט.

התנוצצות האור שגם הטבע הוא למעלה מדרך הטבע

בספח"ק בת עין (לחנוכה ד"ה מקשין) כתב ליישב את קושיית הבית יוסף הידועה למה עושין ח' ימי חנוכה, הלא הנס לא היה רק שבעה ימים. ותי' עפ"י הקדמת מאחז"ל (ברכות לח, א) שצריך לברך המוציא בה"א, ומברכותיו של אדם ניכר אם הוא תלמיד חכם וכו' (שם ג, א). והנה ב"ש סוברים שבנר חנוכה פוחת והולך וב"ה סוברים מוסיף והולך, ואם יהיה חנוכה ז' ימים, א"כ ביום הרביעי של חנוכה ידליק ד' נרות בין לב"ש ובין לב"ה, ולא יהיה ניכר אם מדליק כב"ש או כב"ה, ולכן תיקנו שיהיה ח' ימי חנוכה, ואז בכל יום יהיה ניכר שהלכה כב"ה. והוסיף שזהו שרמז האבודרהם שהובא בעטרת זקנים (ריש הל' חנוכה) שחנוכה נוטריקון ח' נרות והלכה כב"ה, לרמז שלכך קבעו ח' ימי חנוכה שיהיה ניכר שהלכה כב"ה כנ"ל, עכדה"ק. ויש ללמוד מזה שמהלילה הרביעי ואילך יש התנוצצות של הנר השמיני, כי הלא כל הטעם שקבעו חנוכה שמונה ימים הוא היום הרביעי, והאי יומא קא גרים, ומיום זה ואילך יש מהלך חדש בהדלקת הנרות.

וביאור הענין הוא, דהנה ידוע דהפילוסופיה של חכמי יון היה שהכל טבע ומקרה בעולם, והם האמינו רק במה שהשיגו בחכמתם אבל מה שלמעלה מן השכל לא האמינו. ואיתא במדרש (ב"ר ב, ה) שהיוונים גזרו ואמרו כתבו לכם על קרן השור ומצח החמור שאין לכם חלק באלוהי ישראל. והטעם שגזרו שיכתבו כן דוקא על קרן השור ומצח החמור, כי השור והחמור היו כלי העבודה בימים ההם, השור לעול והחמור למשא, והיוונים הרשעים חפצו להחדיר בקרב בני"א את הכפירה שעבודת השדה היא המביאה פרנסה, ואין מציאות למעלה מדרך הטבע, ורצו לעקור מבני ישראל את האמונה שיש מציאות למעלה מן הטבע. (וע"ע במאמרי זאת חנוכה מאמר וחושך זו מלכות יון - קליפת יון שהאמינו בכוחות הטבע).

ובזכות מסירות נפשם של הכהנים החשמונאים נעשה להם נס כדי לבטל את קליפתם, ונודע לעין כל שיש בורא ומנהיג לכל הברואים, ויש הנהגה שלמעלה מן הטבע ולמעלה מן השכל, ולא את הכל צריך להבין

ולא הכל שייך להבין, וכשם שבשכל האנושי אי אפשר להבין האיך שמן שיש בו כדי להדליק יום אחד ידלק שמונה ימים, אלא שהשי"ת שולט על כל הבריאה כולה, ויש מציאות שהיא למעלה מן הטבע.

והחלק השני שנתברר לעין כל על ידי נס חנוכה, הוא שאפי' הטבע הוא גם למעלה מדרך הטבע, כמ"ש הרמב"ן סוף פרשת בא, שמן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם עכ"ל, והיינו שכיון שראו הכל שהשמן דולק שמונה ימים, הבינו הכל שגם כאשר השמן דולק יום אחד אינו משום מציאות של טבע ומנהגו של עולם כלל, אלא הכל הוא בגזירת עליון.

ויש ב' חלקים לבטל קליפת יון, החלק הראשון הוא האמונה שיש מציאות למעלה מדרך הטבע, ויש ביד השי"ת לעשות ניסים ונפלאות, ואין אנו יכולים להשיג את גדלות השי"ת, 'ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך', כי יש מציאות שלמעלה מהטבע ולמעלה מן השכל. והחלק השני הוא שגם מה שאנו חושבים וגם מה שנדמה לנו שכן הוא טבע העולם, כגון מה שאדם אוכל ושותה וכו' ועי"ז האדם מתקיים וחי, גם זה כולו נס. וכן לענין רפואה, יש ביד הרופאים להסביר מה פעולת האדם בעת שאוכל ושותה, ומה פעולת הלב והכליות וכו', אבל האמת שהכל נס, אלא שאין בעל הנס מכיר בנסו. וכאשר האדם מבין את הדברים הללו, הרי הוא מודה ומשבח לה' על נסיון שבכל יום עמנו.

ועכ"פ י"ל שעבודת ארבעת הימים הראשונים היא לשבר את קליפת יון שהאמינו בטבע, וצריך להתחזק באמונה ובהודאה על הניסים שבכל יום ושנקראים בשם 'טבע'. ומיום הרביעי יש עבודה חדשה, כי הנה מספר

1. וע"ד משל כאשר אדם בא אצל הרופא, והרופא בודק אותו ואומר לו, שעפ"י חכמת הרפואה אינו מבין איך האדם חי ומתהלך, ואומר לחולה אתה חי שלא כדרך הטבע, צריך לענות לו גם אתה אתה חי שלא כדרך הטבע. ומסופר על אדם שנולד לו בן ועשה סעודה גדולה מאוד, והוציא הוצאות עצומות על צרכי הסעודה, ושאלו אותו מה ראית לעשות סעודה גדולה כזאת. השיב ואמר אילו הייתי חשוך בנים למשך חמש עשרה שנים ואח"כ נושעת, כלום לא הייתי עושה סעודה גדולה כזאת, א"כ מה שעשה ה' שלא הוצרכתי להמתין כ"כ הרבה שנים ונושעתי מיד, בודאי עלי לעשות סעודה גדולה.

מאמרי יומין דחנוכה

שמיני הוא למעלה מדרך הטבע (ובדרך מליצה אכ"ט ר"ת אין כאן טבע), וביום הרביעי כבר יש התנוצצות יום השמיני, ולכן מיום זה ואילך מתחילים להודות על החסדים שלמעלה מדרך הטבע. ושני הדברים הללו קשורים זה בזה, מי שמודה שהטבע הוא גם נס, הוא מקבל את המתנה שהנס נעשה אצלו טבע, ויהיו לו ניסים ונפלאות בטבע, [וזהו סוד עבודת הצדיקים שתפילתם עושה פרי תיכף ואפי' בהזכרה בעלמא כי הנס והטבע שוה אצלם] ולשילוב זה זוכים ביום ד' דחנוכה כי יום זה משלב ב' הכוחות של ביטול קליפת יון.

– נר חמישי –

כ.

תיקון הוד שבהוד - מידתו של אהרן הכהן

הנה ידוע מצדיקים נ"ע שגדול עבודת נר חמישי של חנוכה יותר משאר ימי החנוכה, והיה נקרא 'דער פיפטער לעכטל', וכמה רמזים ניתנו בו, וא' מהם, שנה החמישי אינו חל לעולם בשבת רק בחול, והרי חנוכה הוא יו"ט של חול דייקא שמאיר בתוך ימי החול והחשכות כידוע, וכן ביום זה כבר יצאו רוב ימי החג, ורובו ככולו שביום זה יש כבר את הכוח של כל חנוכה כולו, ועוד יש רמז לסגולת יום זה דנר ה' הבחי' המובא בבריייתא (יומא לג, ב) הטבת חמש נרות.

ויתבן לומר בזה, כי הנה ידוע מ"ש האריז"ל (פע"ח שער יט פ"ד) שנה חנוכה הוא תיקון מידת הוד, שהרי ימי חנוכה קבעום בהלל והודאה, ואי' בספה"ק 'הוד' מלשון הודאה להודות ולהלל לה', וגם הנר החמישי הוא נגד מידת הוד, נמצא שהוא בחי' הוד שבהוד, פי' הודאה שבהודאה והיינו שיש הודאה פשוטה שאנו מודים בכל יום על חיינו המסורים בידך והוד שבהוד הוא תוקף ההודאה גם על הניסים ועל הנפלאות וכו' ומה אשיב לה' כל תגמולהי עלי וגו' וזהו עיקרו של חנוכה.

עו"ל דהנה יום זה הוא בבחי' ל"ג בעומר דהוא ביום ה' של שבוע ה' דספיה"ע, וכ"ה בקביעות השנים של"ג בעומר חל בדרך כלל באותו יום שחל נר חמישי של חנוכה, [והוא ע"ד שכתב בשו"ע (סי' תכח סעי' א) לעולם ביום שיהיה פורים יהיה ל"ג בעומר וסימנך פל"ג, ובמאור ושמש

מאמרי יומין דחנוכה

מה

רמזי ל"ג בעומר בד"ה ויאמר יעקב, כ' שלכן נקבעו ל"ג בעומר ופורים ביום א', ששניהם הן הוד וכו'.

ובאידרא קדישא (דרצ"ו ע"ב), אי' שהדרוש האחרון שאמר רשב"י קודם הסתלקותו, היה עה"פ כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן שיורד על פי מדותיו, כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם, ולא סיים בוצינא קדישא למימר 'חיים' עד דאשתכחו מילוי, ואת התיבות 'עד העולם' כבר אמר רשב"י בעולם העליון. ואי' בספה"ק שמ"ש שיורד על פי מדותיו, היינו מידתו של אהרן הכהן, כי שם צוה ה' את הברכה, 'שם' היינו במידותיו של אהרן הכהן, צוה ה' את הברכה, שבנר חנוכה שהוא כנגד מידת הוד של אהרן הכהן, שם יש ברכה וטובה. וכל האורות של חנוכה גנוזים בנר החמישי. וכל יום מימי החנוכה יש לו מעלה משל עצמו, אבל נר חמישי 'שם צוה ה' את הברכה'. ויתכן שזהו הטעם שנהגו צדיקים לחלק ביום הזה מעות חנוכה, [וכן נהג כק"ז הרמ"ם מלעלוב זי"ע, וגם נתן ביום זאת חנוכה] כדי שהברכה תחול על המעות ויושפע השפעות טובות.

והנה עוד הם מידותיו של אהרן הכהן 'אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, וי"ל שזה גילה לן רשב"י שמידתו ג"כ הוד ששם צוה ה' את הברכה, היינו במידות הטובות של אהרן הכהן שם גנוזים הברכות, והרוצה לזכות לברכה ידבק עצמו במידותיו של אהרן הכהן. וצוואתו הקדושה דרשב"י להתנהג במידתו של אהרן, ולכן יסד את ענין ה'חבריא', אף שמעולם לא פסקה 'ישיבה' מאבותינו (יומא כח, ב) אבל רשב"י הוסיף לן את המושג של חבריא, כי הנה רשב"י בעצמו היה בישיבתו של רבי עקיבא, ומתחילה היה כשאר תלמידי ר"ע שהתנהגו בדרך של בית שמאי, שדרכם היתה דרך חריפה 'שארף', בחינה שלא נהגו כבוד זה בזה במלחמתו של תורה כי במסגרת לימודם בישיבות הלא זה אוסר וזה מתיר וזה מטמא וזה מטהר וכו' ויש חילוקי דיעות לשם שמים. אך הוא שינה מדרכם והתנהג באהבה ובחיבה לכל אחד ואחד, והנהיג את תלמידיו שיתנהגו במסגרת של 'חבריא' שכולה חדא מילתא היא כולם כאחד להבה אחת גדולה לה'. וגם רבי עקיבא בעצמו קאמר 'ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה',

והנה כללות העבודה בבית המקדש מיוחדת לאהרן הכהן, אבל הדלקת המנורה כשרה בזר, ורק הטבת הנרות צריכה להיות ע"י כהן, וטעם

מאמרי יומין דחנוכה

הדבר כי הדלקת הנרות מרמזת על התורה הק', 'כי נר מצוה ותורה אור' והרוצה להחכים ידרים וסימנך מנורה בדרום, שרומז לכחמת התורה, ועיקר התורה מתייחס למרע"ה, כי משה קיבל תורה מסיני, ונקראת על שמו 'זכרו תורת משה'.

והחילוק בין אהרן הכהן ובין משה רבינו, שמרע"ה היה תקיף 'שארפער רבי', ואהרן הכהן היה אוהב שלום ואוהב את הבריות, ואחז"ל (פרד"א פ"ז) שכאשר נסתלק אהרן הכהן נאמר 'ויבכו את אהרן כל בית ישראל', אבל בהסתלקות מרע"ה נאמר 'ויבכו בני ישראל את משה', ולא כתיב כל בית ישראל, כי מרע"ה היה שופט בין איש ובין רעהו, ופעמים שא' יצא חייב בדינו ולא היה מרוצה, ומצינו שחשדוהו על החמורות, ואיתא במדרש (ילק"ש מלאכי ב ס' תקפח) שבמרע"ה כתיב 'ומשפטיו עם ישראל' שהיה אומר יקוב הדין את ההר, אבל אהרן הכהן 'רבים השיב מעון' שהיה אהרן מהלך אם פגע בו אדם רע או רשע נתן לו שאלת שלום, למחר בקש אותו האיש לילך ולעבור עבירה, אמר אוי לי איך אשא עיני ואראה את אהרן בושתי ממנו שנתן לי שלום, נמצא אותו האיש נמנע מלילך לעבור עבירה, וכן שני בנ"א שעשו מריבה זה עם זה, הולך אהרן ויושב לו אצל אחד מהם, ואומר לו ראה בני חברך מהו עושה מטרף לבו מחנק עצמו תולש בשערו, ואומר אוי לי איך אשא עיני בחברי בושתי ממנו שאני הוא שסרחתי עליו, והיה יושב אצלו עד שהיה מוציא כל קנאה שיש בלבו, שוב הולך אצל חברו ועושה לו כך, וכשפגעו זה בזה גפפו וחבקו זה לזה (עי' כ"ז בארוכה באבות דר"נ פ"ב מ"ג מ"ד).

ובודאי שאין לנו שום השגה במעלתם של מרע"ה ואהרן הכהן, ואין אנו יכולים למדוד את גדלותם, וכבר אחז"ל (מכילתא יב א) ששקולים כאחד, אבל עכ"פ מדברי חז"ל מבואר שהיה להם ב' דרכים וב' מהלכים, אבל אנו רוצים לדעת איזה דרך היא הטובה בעבורינו, אם נלך ללמוד בישיבתו של מרע"ה או בישיבתו של אהרן הכהן, ובזה אחז"ל הוי מתלמידיו של אהרן הכהן, ולא נאמר הוי מתלמידיו של משה רבינו. וכן מצינו שחז"ל מלמדים אותנו להיות מתלמידיו של אברהם אבינו, ולא מצינו מושג מתלמידיו של יצחק אבינו ויעקב אבינו, כי מידתו של אברהם אבינו היא מידת החסד, ויש לנו להתדבק במידה זו ולכן דרשו חז"ל הפסוק (מלאכי ב. ז) 'ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא', אם הרב דומה למלאך ה"צ יבקשו תורה מפיהו שקאי על אהרן הכהן דייקא.

ועב"פ מבואר ש'השיבה של אהרן הכהן' עדיין קיימת ועומדת עד היום הזה, וכל אחד יכול לזכות להיות מתלמידיו של אהרן הכהן, ולא רק מתלמידי תלמידיו אלא תלמידו ממש, וזהו ע"י שיתדבק במידתו של אהרן הכהן להיות אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. ושם ציוה ה' את הברכה, שע"ז זוכים לברכת ה' חיים עד העולם.

— נר שישי —

א"ך.

הכוחות של בית יעקב אש ובית יוסף להבה מתלבים יחדיו

הנר השישי מכון כנגד יוסף הצדיק, וכן אי' בישמח ישראל שהמידה השישית הוא יוסף הצדיק שהוא שטנו של עשיו, כמ"ש 'ובית יוסף להבה ובית עשיו לקש ודלקו בהם ואכלום ולא יהיה שריד לבית עשיו כי ה' דיבר' (עובדיה א, יח).

והנה ראשית הכח של חנוכה הוא מכוחו של יעקב אבינו, כמ"ש הש"ך עה"ת עה"פ 'ויותר יעקב לבדו' (בראשית לב, כה) אמרו ז"ל, אל תיקרי לבדו אלא לכדו, מאין בא לו זה הכד, כשיעקב שם האבנים מראשותיו והשכים בבוקר ומצאן אבן אחת, ונתבצר לו כד של שמן ויצק על ראשה וחזר הכד ונתמלא, אז ידע יעקב שהוא מזומן לברכה, ואמר אין זה ראוי להניחו כאן, והוא השמן שנמשחו ממנו המשכן וכל כליו והמזבח ואהרן ובניו והמלאכים, ועדיין כולו קיים כמ"ש חז"ל (הוריות יא, ב) 'זה לי לדורותיכם', והוא כד השמן של הצרפית שאמר לה אליהו כד השמן לא תכלה, והוא אסוך שמן של אשת עובדיה הנביא, כשראה יעקב שכל כך נסים עתיד להיות בו סכן עצמו והביאו, עכ"ד.

ומבואר בזה שיעקב אבינו הכין את הנס של חנוכה. והכין את השמן, וגם ואת האש כמ"ש 'והיה בית יעקב לאש', וכמו שהביא רש"י ריש פרשתן דברי המדרש (ב"ר פד ה) שיעקב ראה כל אלופים של עשו, תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולם מה כתיב למטה אלה תולדות יעקב יוסף, וכתיב והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה וגו' ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ושורף את כולם עיי"ש ויעקב היכן ניצוץ אחד של אש שהוא מוסיף והולך, ובזה הכין את הדרך לכל הדורות הבאים עד ימות המשיח, ויוסף

מאמרי יומין דחנוכה

הצדיק לקח את הניצוץ של יעקב אבינו ועשה ממנו להבה גדולה, והוא שטנו של עשיו הרשע.

ובלילה הזה נר ששי של חנוכה, בא ומאיר כוחו של יוסף הצדיק, שנעשה מהניצוץ האש של יעקב להבה גדולה, וזוהי מעלת היום השישי של חנוכה, שבמשך כל ימי החנוכה עד היום השישי יש רק ניצוץ של אש, ומיום זה ואילך נפגשים יעקב ויוסף והכוחות שלהם מצטרפים ומתלקחים בלבת אש קודש ויעקב נותן ליוסף הניצוץ של אש לעשות ממנה 'להבה תלהט רשעים' וכל הרשעה כולה בעשן תכלה, [וברוב השנים נר ו' דחנוכה חל בפרשת ויגש שבו ג"כ מסופר פגישת יעקב ויוסף בארץ מצרים והקריאה מעורר הזמן].

גם מרומז ביום זה הכוח של יוסף הצדיק כי נר ששי של חנוכה חל תמיד בראש חודש, ואי' מהאריז"ל (פע"ח שער ר"ח פ"ג) 'ראשי חדשים לעמך נתת' ר"ת רחל, שראש חודש הוא יו"ט של הנשים, לפי שלא רצו ליתן נזמיהן למעשה העגל, ונקבע נוסח זה בתפלת מוסף, כי אי' שיוסף הצדיק שנולד מרחל אמנו תיקן תפלת מוסף, ונמצא שבר"ח יש צירוף של הכוחות של רחל אמנו ויוסף הצדיק ובחנוכה ניתוסף גם כוח יעקב אבינו, והשורש הוא אם הבנים שמחה, שרחל היא עקרת הבית – עקרו של בית, ורחל מרמזת על השכינה הק'. [ועי' ברכי יוסף (הל' ראש חודש סימן חכג אות ב) כ' שרחל תיקנה מוסף של ראש חודש, שצפתה ברוה"ק שעתידות נשי המדבר שלא להיכשל בעגל, ורמזה שמה בר"ת ראשי חדשים לעמך].

כב.

יעקב ויוסף היה להם ב' שיטות בעבודת ה'

לאחר שביארנו שנרות חנוכה הם האש והלהבה של יעקב ויוסף והם מכלים את כל הרע של עשיו, מעתה יש לבאר דרך עבודתם, והנה הרה"ק בעל דברי יחזקאל משינאווא זי"ע (פ' ויחי ד"ה ויקח) כתב לבאר במה נחלקו יעקב ויוסף שיוסף העמיד את אפרים בשמאלו של יעקב ואת מנשה בימינו ויעקב שלח את ימינו על ראש אפרים ואת שמאלו על ראש מנשה. וביאר שמנשה הוא מלשון 'נשני אלקים מכל עמלי', רמז על עזיבת הרע והיינו לעבוד את השי"ת בדרך של סור מרע, ואפרים הוא כי 'הפרני אלקים בארץ עניי' שהוא מלשון פרה ורבה בקיום התורה והמצוות ועבודת השי"ת, ויוסף

הצדיק סבר שבעבודת השי"ת צריך אדם להקדים סור מרע ואח"כ עשה טוב, ולא יתכן שאדם יעסוק בתורה ובתפלה וכשהוא מסיים את עבודתו מיד מתחיל בפעולות ומידות רעות, עם קנאה ושנאה ותאוה וגאווה וכו', ולא זו הדרך, אלא מקודם יעבוד על תיקון המידות ואחר שיהיה נקי אז יפנה לעשות טוב בתורה ומצוות. אבל יעקב אבינו ע"ה אמר ליוסף 'ידעתי בני ידעתי', אמנם כן כתוב בפסוק 'סור מרע ועשה טוב', וזאת המדרגה היא טובה מאוד, אולם 'אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגויים', יעקב אבינו ע"ה פעל על הדורות הבאים, כי אם צריך מקודם לסור מרע הרי זה דרך קשה לשוב בתשובה, ולזה הדריך יעקב אבינו שדרך התשובה היא להתחיל בעשה טוב, 'וזרעו יהי' מלא הגויים' להרבות בלימוד התורה, להוסיף עוד דף גמרא ולהוסיף עוד משנה ולהוסיף עוד אמן יהא שמיה רבה, ומעט מן האור דוחה הרבה מן החושך, וכמאמר צדיקים שאת החושך אי אפשר לגרש במקלות, אלא להרבות בטוב וממילא יפול הרע. עכ"ד הדברי יחזקאל בביאור סברת הויכוח שבין יעקב ליוסף.

אמנם הרה"ק משינאווא זי"ע אינו מסיים בדבריו האין נפסקה הלכה, האם נקטינן להלכה להקדים את עבודת הסור מרע כשיטת יוסף הצדיק או להקדים את עבודת עשה טוב כשיטת יעקב אבינו. ויש לציין בזה את דברי הרה"ק בעל ייטב לב זי"ע (סוף פ' מקץ ובייטב פנים על חנוכה אות ז) שהאריך לבאר את דברי המדרש תנחומא (פ' נשא פכ"ט) 'למדנו רבינו, נר חנוכה שהותיר בה שמן ביום ראשון מהו להדליק בה בשני וכו', לא יאמר אדם איני מקיים מצות זקנים, הואיל ואינן מן התורה, אמר להם הקב"ה בני אין אתם רשאים לומר כך, אלא כל מה שגוזרים עליכם תהיו מקיימין שנאמר (דברים י, י) 'ועשית על פי התורה אשר יורוך', למה שאף על דבריהם אני מסכים, שנאמר (איוב כב, כח) 'ותגזר אומר ויקם לך', תדע לך שהרי יעקב בשעה שברך מנשה ואפרים, מה כתיב שם (בראשית מח, כ) 'וישם את אפרים לפני מנשה' עשה הקטן קודם לגדול, וקיים הקב"ה גזרתו, אימתי בקרבנות הנשיאים שהקריב שבט אפרים תחלה, שנאמר 'ביום השביעי נשיא לבני אפרים' ואח"כ מנשה מנין ממה שקראו בענין 'ביום השמיני נשיא לבני מנשה', ע"כ. ומבאר הייטב לב דעל כן מצינו בגמ' לענין נר חנוכה, המדליק מברך אשר קדשנו במצותיו וציונו, והיכן ציונו, מלא תסור, דזהו רמז לדברי המדרש, וז"ש לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, היינו ימין ושמאל של יעקב אבינו ע"ה, שנאמר 'וישלח ישראל את ימינו וישת על

ראש אפרים, ואת שמאלו על ראש מנשה, וישם את אפרים לפני מנשה, והקב"ה הסכים על ידו, מזה לומדים שלא לסור ימין ושמאל מדברי חכמים. וכיון דביום הח' של חנוכה, אנו קוראים ביום השמיני נשיא לבני מנשה, מזה אנו למדים לשמוע לדברי חכמים שתקנו מצות נר חנוכה, ולברך עליו וציונו ולכן נקרא בשם 'זאת חנוכה' כי ממנה נובע קיום מצות נר חנוכה. [ועפ"ד יש ליישב גם את קושיית הבית יוסף הידועה, שהרי מנין נוכל לדעת להקדים את אפרים קודם מנשה, רק אם יש את שניהם גם ביום השביעי וגם ביום השמיני, אבל אם יהיה רק יום השביעי אז אף שנדע שיש אפרים אבל לא נדע שהוא קודם למנשה, לכן צריך ח' ימים ולהקדים את אפרים. ואולי כוונת הייטב לב גם לזה].

ועב"פ המוכח מזה שהשי"ת פוסק כיעקב אבינו ע"ה, ואם כן גם לנידון דידן, יש לפסוק כיעקב אבינו שיש להקדים עבודת עשה טוב והתוצאה תהיה סור מרע, ובענין זה נחלקו בית שמאי ובית הלל בנר חנוכה דב"ש ס"ל פוחת והולך כנגד פרי החג שהם כנגד אומות העולם, שצריך מקודם להלחם נגד הרע ולמעטו, ולסור מהרע אבל ב"ה ס"ל שהעיקר להיות מוסיף והולך ולהבעיר פנימיות אש התשוקה אליו יתברך ולהרבות בטוב בקיום התורה והמצות ואכן הלכה כבית הלל להיות מוסיף והולך בעבודת ה'. ועי"ז ממילא כל הרשעה כולה בעשן תכלה. וביום הזה כאשר נפגשים יעקב ויוסף צריך להראות שהלכה כיעקב ולהיות מוסיף והולך בעבודת ה' ולעשות מן האש להבה גדולה כל אחד לפום דרגא דילי, [וזהו גם עבודת יום זאת חנוכה שמיום זה מוכח שהלכה כיעקב כנ"ל].

כג.

סור מרע ע"י עשה טוב - טהרה ע"י קדושה

ובן מצינו שכאשר נפגשו יוסף ובנימין נאמר (בראשית מה, טו) 'ויפול על צוארי בנימן אחיו ויבך ובנימן בכה על צואריו'. ופירש"י 'ויפול על צוארי בנימן אחיו ויבך' - על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימן וסופן ליחרב. 'ובנימן בכה על צואריו' - על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב. ומקשים העולם למה בכה יוסף על החורבנות שבחלקו של בנימן ובנימן בכה על החורבן שבחלקו של יוסף, ולמה לא בכה כל א' מהם על החורבן של עצמו בבית המקדש שהיה בחלקו שלו,

ואמרו צדיקים בזה, שבאמת כך היא המידה, שאין מה לבכות כלל על החורבנות של עצמו, כי על זה יש לפעול ולעשות פעולות לבנות את הנהרסות ולא לבכות, ורק על החורבן של אחרים כשאי אפשר לעזור, אז ראוי לבכות ולהשתתף בצער אחרים. ועכ"פ אם רואים את החורבן העצמי, העיקר אינו לבכות ולהתאבל, אלא צריך לעשות טוב 'הלכה למעשה' ולהיות מוסיף והולך בעשה טוב על דרך 'הפרני אלקים בארץ עניי', וצריך להרבות בטוב וממילא יסור הרע.

ולפי הדברים האלה יש לבאר עוד מה שמצינו בכמה מקומות נוסח 'קדושה וטהרה', שמקדימים קדושה לפני טהרה, כמו שאומרים בנוסח התפלה 'פותחים את פיהם בקדושה וטהרה', וכן בנוסח ברכה מעין שלוש 'ונברך עליה בקדושה וטהרה', ולכאור' הסדר בברייתא דר' פנחס בן יאיר (ע"ז כ, ב) שמעלת הטהרה היא קודם מעלת הקדושה, וא"כ היה צ"ל 'פותחים את פיהם בטהרה ובקדושה', 'ונברך עליה בטהרה ובקדושה'.

וי"ל דהנה המושג טהרה הוא סור מרע, מפני שההיפך מטהרה הוא טומאה, ונמצא שהמושג טהרה הוא להיטהר ולסור מן הרע. ולאידך קדושה הוא עשה טוב, כי ההיפך מקדושה הוא חול דהיינו רשות, והמתקדש הוא מתעלה ועוזב את עניני הרשות ועושה טוב. ועל כן בסדר המעלות טהרה היא קודם לקדושה, כי קדושה היא מדרגה גבוהה יותר, ובאמת היה צריך להקדים להיטהר ולסור מן הרע ורק אח"כ להתקדש בעשה טוב.

ולהנ"ל י"ל שאף שבאמת מצד המדרגות היה ראוי להקדים טהרה לקדושה, מ"מ בדרך העבודה הלכה למעשה, המציאות היא שקודם מתקדשים ואח"כ מתטהרים, עשה טוב ומעט מן האור דוחה הרבה מן החושך ומזה ימשך לסור לגמרי מן הרע, ויגיע גם למדרגת הטהרה.

ובזה יש ליישב את קושיית הפנ"י הידועה, למה הוצרכו לנס הלא טומאה הותרה בציבור. ולהנ"ל י"ל שאם העבודה היא טהרה, אזי אפשר לומר טומאה הותרה בציבור, אבל כשהעבודה היא קדושה, אזי אין מסתפקים באופן של הותרה בטומאה כי רצוננו להרבות קדושה ואז ממילא תבוא הטהרה. ובימים ההם כשגברה מלכות חשמונאי באמת לא היו צריכים לטהרה, כי טומאה הותרה בציבור, אבל השי"ת הראה להם את גודל החביבות והקירבה, שע"י מסירות נפשם נעשה להם נס שידליקו בשמן טהור,

וכדרך העבודה של האדם להוסיף קדושה והטהרה תבוא מאליו. וביום הזה שמאירה הלהבה של יוסף הצדיק ששורפת את כל הרע, אפשר לזכות בקל למדרגת הטהרה.

– נר שביעי –

כד.

אור שבעת הימים במנורת המקדש – והשמיני בימי הגלות

הנה במנורת המקדש היו שבעה קנים, וביום הזה שמדליקים ז' נרות נשלמת המנורה, ובאמת שלימות הבנין עם עמודי העולם הם שבעה כי שלימות כל דבר בעולם מספר שבעה כמ"ש (משלי ט, א) 'חצבה עמודיה שבעה' והם שבעת ימי הבנין, שבעת ימי בראשית, ומה שאנו מדליקים למחר את הנר השמיני זה רק בגלל היותנו בגלות, ובראשית הבריאה נברא העולם באופן שיהיה מצב של שבעת ימי בראשית, אור שבעת הימים, יום שכולו שבת, ויום שבת יהיה גדול ביותר, ולא היה אדם צריך לעבוד אלא מלאכים צולין לו בשר ומסננין לו יין (סנהדרין נט, ב), זכה מלאכתו נעשית ע"י אחרים, ואדה"ר היה יושב בגן עדן לעבדה ולשמרה, לעבדה זו מ"ע ולשמרה זו ל"ת (וזה"ק ח"א כו, א). ורק אחר החטא נעשה מצב של בזיעת אפך תאכל לחם וקוץ ודרדר תצמיח, ונעשה מצב שיש ששת ימי המעשה, ואח"כ שבת. ואחר שיש ששת ימי המעשה ושבת, צריך נר שמיני שהוא מספר למעלה מן הטבע כדי להכניס את הלמעלה מן הטבע אל תוך הטבע, אבל כשיש שבעת ימי בראשית אור שבעת הימים, אין צריך נר שמיני, אלא כולו נס, גם הטבע עצמו הוא כולו נס באיתגליא.

ולכן במנורת המקדש היו רק שבעה קנים ולא שמונה, כי האור שבמנורת המקדש היה אור שבעת הימים שהוא אור למעלה מן הטבע. ולכן בבית המקדש היו עשרה ניסים בקביעות, והיו כדבר פשוט. ומה שאנו צריכים שמונה ימי חנוכה, זה רק מפני שאנו בגלות, ולעתיד לבוא שנזכה שוב לאור שבעת הימים, לא יהיה צורך לשמונה קנים.

והנה אחז"ל (ילקוט ויק"ר כט, יא) כל השביעין חביבין, והכל סובב שביעין, שבת, ספירת העומר שבעה שבועות, שמיטה, יובל, שבעה הרועים. אבל מצות נר חנוכה חביבה היא עד מאוד, יותר מסתם חביבות של שבעה,

דהיינו שאף שכל השביעין חביבין, מ"מ חנוכה יש לה חביבות עד מאוד, כי האור של חנוכה נמשך בכל מצב גם כשיש חושך וגלות ג"כ מאיר לתוכו אור הגאולה אור שבעת הימים, ובביהמ"ק שהיה אור שבעת הימים בקביעות היה די במנורת שבעת קנים, והנס היה דבר פשוט וקבוע ואין הנס צריך להיכנס אל תוך הטבע. ולכן מצינו שאע"פ שהיו בביהמ"ק בקביעות עשרה ניסים לא תקנו חז"ל לעשות לזה זכר, ואולם עתה בזמן הגלות הראה השי"ת את החביבות המיוחדת של חנוכה, וזה נס שנכנס אל תוך הטבע.

והנה בהלל אומרים, פתחו לי שערי צדק אבוא בם אודה י-ה, אודך כי עניתני, זה השער לה' צדיקים יבואו בו, זה שער רק לצדיקים ולא כל אחד רשאי להיכנס בו, ומי שאינו צדיק השערים סגורים בעדו, ואפי' אם יעשה תשובה, אין המלאכים מבינים את המושג של תשובה, ועל כן סוגרים בעדו את השערים, ואומרים לו 'זה השער לה' ורק צדיקים יבואו בו'.

אבל השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו גילה לנו את הסוד הנפלא של תשובה, שכל מהותה היא אהבה המקלקלת את השורה, התשובה היא סוד כמוס, כמ"ש חז"ל (ירושלמי מכות פ"ב ה"ו וילקוט תהלים ר' תשב) שאלו לחכמה, חוטא מהו עונשו? אמרה להם 'חטאים תדרוך רעה' (משלי יג, כא) שאלו לנבואה וכו', שאלו לתורה וכו' עד ששאלו להקב"ה חוטא מהו עונשו? אמר להם 'יעשה תשובה ויתכפר לו', היינו דכתיב (תהלים כה, ח) 'טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך', יורה דרך לחטאים לעשות תשובה. והמשורר מספר את חסדי ה' שעלתה בידו להיכנס אל השער 'אודך כי עניתני', והאיך באמת נכנס, 'כי אבן מאסו הבונים וגו', שהמלאכים מאסו בו ואמרו שאינו יכול להיכנס, אבל היתה לראש פינה, כי במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, וזה רק 'מאת ה' היתה זאת', כי רק ה' גילה שתשובה מועלת, ורק השי"ת בעצמו גילה את הסוד של תשובה וחפר מחתרת, וניכנס למקום שרק צדיקים יכולים להיכנס.

והנה המנורה בבית המקדש שהיה בו ז' קנים היתה גבוהה י"ח טפחים ולא הוצרך להיות למטה מעשרה טפחים, כי היה עולם התיקון, אבל בנר חנוכה נתן לנו ה' יתברך נר שמיני כדי לרומם את אלו האנשים שהם למטה מעשרה טפחים והם אלו הבעלי תשובה אשר אינם נמצאים בנר השביעי אשר שייך לצדיקים ולעולם התיקון, וע"י הנר השמיני מתקנים את

השבעה קנים שהם בשבירה של אחד ועוד ששה, וזה הרמז מאת ה' היתה זאת, 'זאת' רמז על זאת חנוכה, 'היא נפלאה בעינינו' מדוע מספר שמונה ולא שבעה והתירוץ לכך שהוא חסד השי"ת 'זה היום' – השמיני – 'נגילה ונשמחה בו', בו בגי' שמונה, שהשמחה בשמונה שאפשר לתקן את השבעה, וזוהי החביבות הגדולה של מצות נר חנוכה שחביבה היא עד מאוד. ויעזור ה' שנזכה כולנו לבוא ביחד אל עולם התיקון, ולראות את מנורת המקדש שבעה נרות, ולא יהיה צורך לנר השמיני, ונזכה לאור שבעת הימים, אכ"ר.

כה.

פתילות ושמינים שאין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם בחנוכה

במה קילורין הם לעינים דברי המאור עינים בפרשת מקץ בדרוש לחנוכה, שלכן נר חנוכה הוא למעלה מג' טפחים, שלא תהא כארעא סמיכתא ולמטה מעשרה, כי מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה, רק שהשם חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, היה ע"י נס שהשם כביכול מוריד למטה מעשרה, ומתקרב אל האדם להשיבו ולהחזירו אליו, היינו שהשמן מרמז על חכמה, וה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, ומלמד את האדם שכל איך לעבוד את השי"ת בשכל ותבונה, וכל זה הוא ע"י מצות הדלקת נרות חנוכה, וכאז כן עתה בכל דור בבוא עת וזמן מצוה זו.

וממשיך שם באורך לבאר מ"ש בגמ' (שבת כא, ב) דפתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה, כי כשהפתילות אינם טובים אין האור נאחז בהם והאור מסכסכת בהם, דהפתילות הם בני אדם שאין נדלקין בשבת, כלומר שיש נפשות וגופים שהם מגושמים, והאור העליון אינו נתפס בהם, ואפי' בשבת קודש שכל הבריאה דצח"ם מתרוממת ומתעלית למעלה, 'עולת שבת בשבתו', [נוכמובא בספה"ק בית אהרן (פרשת בא ד"ה שמעתי) שפ"א הבעש"ט הק' הלך לקבל שבת בשדה, והיו שם צאן רועים על פני השדה, והגביהו בשעת מעשה את רגליהם הראשונים למעלה ועמדו רק על שני רגלים האחרונים כעמידת איש, כי כל הבריות מתעלים בשבת קודש. ואי' בשם האריז"ל שעל כן יש איסור מלאכה בשבת קודש, כי כל הבריאה מתעלה לעולם שאין בו שום מלאכה, ועל כן העושה מלאכה בשבת הוא מחלל את השבת. וזוהי המתנה טובה שנתן לנו השי"ת לקרב את האדם אל בוראו]. אמנם לא כל א' יכול לזכות להתעלות

בשבת קודש, יש כאלו שהם רחוקים ונמוכים כל כך שאינם יכולים להתעלות בשבת, כי קשה להם לכנוס בתוך קדושת שבת, כי הוא מקום גבוה רם ונישא, וממילא אין השבת קודש משפיע עליהם להדליק בהם שלהבת אש קודש, אבל מ"מ 'מדליקין בהם בחנוכה', כי בחנוכה אי"צ להתרומם, כי בחנוכה השכינה הק' כביכול יורדת למטה מעשרה טפחים אל המקום שבו שרוי האדם כדי לקרב אותו. ואפי' אם הוא שרוי במקום החושך.

וע"ז אחז"ל דנרות ושמנים שאין מדליקים בהם בשבת מדליקים בהם בחנוכה, [וכמ"ש לעיל דנרות פתילות שמנים ר"ת נפש] וכמו בנר שנותנין לתוכו פתילה וממלאין אותה בשמן ומדליקו, כמו כן האדם הוא פתילה, והשי"ת ממלא בו בשמן המרמז לחכמה, והשי"ת נותן לו עוד מעט שמן - שכל, ואם אין די בכך, אז ממלא לו עוד מעט שכל, ומאחז בו את האור עד שתהא השלהבת עולה מאליה שהאדם מאיר במעשיו ובעבודת השם. כי כל זה השי"ת חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נידח. ובחנוכה השי"ת עושה כל האופנים להדליקו כדי שיחזור וידלק שוב, והוא כביכול בעצמו מוריד את עצמו אל האדם להדליקו ולשוב ולחזור אל השם ולעובדו בהתלהבות ובשכל גדול כנ"ל, וזה נעשה בכל שנה בבוא הזמן של מצות נר חנוכה, וכמו שאומרים בנוסח הברכה 'בימים ההם בזמן הזה'.

כו.

גודל מעלת שבת חנוכה - אור השבת ואור החנוכה גם יחד

ומתוך דבריו הק' נלמד להבין גודל מעלת 'שבת חנוכה', שבכל שבת הרי יש נפשות מגושמים שאור העליון אינו נתפס בהם, אבל בשבת חנוכה, שע"י החנוכה נאחז בהם האור ונדלק ומאיר להשי"ת, הרי כח החנוכה מגביהו ומקשרו אל השבת שירגיש טעם ועונג שבת, על אף שבכל שבת אינו מרגיש קשר ושייכות לשבת קודש.

וביאור הדבר הוא, שבעצם גם החנוכה וגם השבת שוין בהאור שלהם, שסיבת הדבר שאור חנוכה יורד למטה מעשרה טפחים אפי' למקומות נמוכים ואפלים, הוא משום שהוא אור הגנוז לעת"ל, שהוא אור גדול כ"כ שזה יתקן ויבער את כל הרע שבעולם, ויאיר לתוך תוכו של מקומות הכי נמוכים, ולא ידח שום נידח בכל קצוות העולם, אפי' עד שאול

מאמרי יומין דחנוכה

תחתיות וכו'. וכמו"כ האור של חנוכה וגם השבת הוא מעין עוה"ב דלעת"ל, ולכן כל הסט"א והרע ערקין ושבתין, אלא שהוא רק א' משישים מעוה"ב, ולכן אורה אינו יורד ומתפשט כ"כ ולא כ"א זוכה לזה, אמנם בהצטרף הכח של חנוכה ושבת כאחד, נשלם האור דלעת"ל, וכ"א יכול לזכות להארת השבת וחנוכה¹.

וביתר ביאור בזה, עפ"י מה שביאר הרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע [ונקרא בפי הרה"ק החידושי הרי"ם זי"ע 'דאס קאזינצער פשעטיל'] וזקה"ק מרן אדמו"ר הרמ"ם מלעלוב זי"ע, אמר זאת מעצמו, ליישב קושיית התוס' על דברי הגמ' (שבת כא, א) א"ר הונא פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת אין מדליקין בהם בחנוכה, בין בשבת בין בחול, אמר רבא מ"ט דרב הונא קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, והק' התוס' (ד"ה ומותר להשתמש) מנ"ל לרבא דסבר ר"ה דמותר להשתמש לאורה, דלמא הא דאמר אין מדליקין בשבת משום דסבר כבתה זקוק לה, ואין יכול להדליק בשבת. ומיישב הקו' עפ"י דהאריז"ל (שעה"כ דק"ט, א) דבהדלקת נר חנוכה קודם לנר שבת, כי ע"י נר שבת עולה המלכות עד הכתר למעלה וכו', וע"י הנר חנוכה יורדים כל הבחינות האלו למטה אל המלכות, ואם ידליק של שבת קודם הרי כבר עלתה האור למעלה, ומה התועלת בהורדתה

ז. ולפי"ז יתיישב מאי דצ"ב דהנה כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין, וגם אור החנוכה נשפע מהשבת, ואם כנים הדברים שחנוכה אורה גדול יותר מאור השבת, כדברי המאור עינים הנ"ל, א"כ איך שייך ביכולת השבת להשפיע מכוחה כזה אור שהוא גדול מאור השבת עצמה, הא דיו לבא מן הדין להיות כנידון. ולהנ"ל ניחא, בהקדם ביאור החילוק שמצינו לפעמים שנקרא ששת ימי המעשה ושבת לחוד, ולפעמים נקרא בבת אחת שבעת ימי בראשית, ז' ימי הבנין, וכן אור שבעת הימים, ומה הפי' בזה. אלא י"ל דקודם החטא של אדה"ר היה יום שכולו שבת, כל הימים היה שבת, דוגמת לעת"ל, שיהיה כולו שבת ועולם התיקון בלא שום חטא ורע וכדו', אבל אחר החטא שנתערבב טוב ורע, נפרדו ימות החול מהשבת, שיש ששת ימי המעשה, ויום השביעי שבת, שהוא מעין עוה"ב ולעת"ל, אלא שבזמן הגלות זהו רק א' משישים מעוה"ב, ולעת"ל יהיה אור שבעת הימים גופא. ונמצא שלפי"ז ששניהם הם אור שבעת הימים, וחנוכה יש לה כח כמו השבת, ולכן אפשר שאי"צ להשפעה של השבת, כיון שיש לה כח עצמי של אור ושבת דלעת"ל, שכל ענין ההשפעה משבת לששת ימי המעשה נעשה אחר החטא, אבל אם יש לה גילוי אור כמקודם החטא, אי"צ להשפעת השבת, ולכן גם נר חנוכה כולוהו ערקין ושבתין ויורד למטה מעשרה וכו'.

למטה, ולכן מדליקים קודם נ"ח להוריד כל האורות למטה ואח"כ יעלו ע"י נר שבת למעלה, עכתדה"ק.

ולפי"ז שפיר מתורץ דבשבת א"א לומר כבתה זקוק לה, דמאחר שכבר הדליק נר חנוכה ואח"כ נר שבת, א"כ לכו"ע ס"ל דכבתה אין זקוק לה, כיון שנר שבת דלוק וכבר נתעלו כל העליות, ומה טעם יש לחזור להוריד למטה, וא"כ על כרחך צ"ל שיש טעם נוסף לא להדליק בפתילות אלו, והוא משום דמותר להשתמש לאורה וחשינן שמא יטה".

ועפי"ז יובן מנהג החסידים שבסעודה שלישית יושבים ומאריכים, ואין ממהרים כלל ביציאת השבת מפני נ"ח, ונ"ח ממתנת לשבת, ומה גם שאוכלים ושותים, ובימות החול אסור לאכול, ואפי' ללמוד וכו' אסור קודם הדלקת נ"ח, אלא כנ"ל כי כל זמן שישנו אור השבת, אין זקוקים לנ"ח, וכמו בכניסת השבת, כך ביציאתה.

ונמצא דבשבת הכל עולה למעלה, כיון שכל הבריאה חוזרת לשורשו, וע"י הנר חנוכה יורד האור למטה, וכשנתייחדו השבת והחנוכה כאחד נעשה ביטוש אורות ונעשה יחוד גדול, כי האור עולה למעלה וחוזר לרדת למטה, ונעשה אור ישר ואור חוזר וחוזר חלילה וכו', וכשנעשה יחוד הנ"ל עי"ז נשפע השפעות טובות ושפע רב לנו ולכל ישראל.

והנה בשבת חנוכה נתקיים מאה"כ (שה"ש ב, ה) 'סמכוני באשיות', ובמדרש (סו) איתא בשתי אשות באש של מעלה ואש של מטה וכו', וזה הרמז

ח. בספר שיח שרפי קודש (חנוכה אות מג) מביא מהרה"ק בעל חידושי הרי"ם זי"ע, שבעת שהמגיד הק' מקאזניץ אמר את התירוץ הנ"ל על תוס' בפני רבו הרה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג, שחקו ע"ז חבריו הק'. כי רצה לתרץ דברי התוס' עם דברי קבלה וחסידות, אולם מורו ורבו הסכים עמו לדבריו הק'. ובספר נר ישראל להמגיד הק' מקאזניץ זי"ע (אות מט) כ' בעצמו המעשה וזל"ק, בילדותי אמרתי בפני הגאון מוהר"ש אב"ד דק"ק ניקלשבורג, כיון דבשבת נ"ח קודם ואח"כ נר שבת שמעלין בקודש, וא"כ כשכבר מדליק שבת שוב אין צריך לנ"ח, ולא שייך זקוק לה. ואדכרתן מלתא כשאמרתי דבר זה לפניו היה שם חריפי דורינו, והי' מאריכין קעקי' אבתראי לבלעני, והגאון הנ"ל אמר טוב טוב, ונשתתקו כולם כי הדברים ברורים למבין, כי ידוע שנ"ת להמשיך הארה לעולמות התחתונים במקומם, ואח"כ בנר שבת מעלין העולמות לחדרי המלך, [ואחר שמעלין] ותו לא צריכין לנ"ח, ובהקדמה זו יתורצו לך שם כמה קושיות, עיי"ש. ושני קושיות כר תורצו על אתר קו' התוס' והקו' על מנהג חסידים ואנשי מעשה.

לאור השבת העולה למעלה ולאור החנוכה היורד מטה, וי"ל ששתי האשיות הללו כשהם מתאחדים ומתלבים לאש גדולה, להאיר את נשמת האדם, 'סמכוני באשיות רפדוני בתפוחים', הרמז לזמן ליל שב"ק חקל תפוחין קדישין, שאז מתבטשים שני האורות דשבת וחנוכה זכ"ז חוצבי להבות אש, ועי"ז נשפע שפע רב בכל העולמות ביחודא שלים^ט.

כז.

ימי שמחה והלל - מהות ימי החנוכה הם ימי שמחה

עוד כתב הרמב"ם (פ"ג מהל' חנוכה ה"ג) התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל, עכ"ל. ודקדקו המפרשים מדברי הרמב"ם שבימי החנוכה יש חיוב שמחה. ועי' בב"ח (או"ח סי' תרע) שהביא שהמהרש"ל והמהר"ש דקדקו מלשון הרמב"ם שימי חנוכה הם ימי שמחה, ועל כן מרבין בו בסעודה, וכתב שמנהג זה להרבות בסעודה כבר נהגו בו גדולי הדור הקדמונים, עי"ש.

וכבר עמדו על זה המפרשים מה המקור לדבר זה שימי חנוכה הם ימי שמחה. ונראה די"ל דהרמב"ם לשיטתו שכתב שמצות נר חנוכה חביבה היא עד מאוד, וכבר ביארנו לעיל שיש חביבות ואהבה גדולה בין ישראל לאביהם שבשמים, ומוסיף שם 'וצריך אדם להיזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הקל והודיה לו על הניסים שעשה לנו', 'עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה' (תהלים ק, ב) וכאשר יהודי מרגיש שצריך להודות על הניסים שעשה לנו השי"ת, הרי הוא מתמלא בשמחה גדולה.

ויותר על כן יש לדייק, דהנה הרמב"ם צירף את ב' הענינים יחד, 'ימי הלל ושמחה' היינו שההלל גופא צריך שמחה, כי הנה איתא בגמ' (מגילה

ט. ובפרט בשנה שחל ר"ח בש"ק, שניתוסף בו הכח של קדושת ראש חודש, שהם קדושות וכוחות נפרדים זה מזה, ומה שיש בזו אין בזו, שבת וחנוכה כנ"ל, וראש חודש, מצינו שקרבן שעיר ר"ח שהוא חטאת לכפרה, ומוסף של שבת שהוא קרבן עולה, דשבת תדיר טפי, ור"ח מקודש טפי משום כפרתו, ואיזה מהם שירצה 'קדים' (רמב"ם פ"ט מהל' תמידין ומוספין ה"ב) הרי שכ"א קדושה בפנ"ע, נמצא שביום זה יש לנו ג' כוחות וי"ל שג' כוחות אלו נרמזים בג' הגוונים שבשלהבת האש, השי"ת יזכנו לקבל כל האורות והקדושות, עדי נזכה להרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו שבת ומנוחה לחי העולמים.

י"ד, א) שהלל הוא מדין שירה על הנס, כדאי' שם בגמ' 'ומה מעבדות לחירות אמרו שירה', שאמרו על הים שירת אז ישיר, כ"ש שיש לומר הלל על נס שהצילנו השי"ת ממיתה לחיים, וכתב החתם סופר (או"ח סי' רח ד"ה ומ"ש) דמדברי הגמ' הללו יש ללמוד שעיקר חובת מצוות חנוכה ופורים הוא מדאורייתא, שנצטוינו לעשות זכר לנס, ואך דחכמים קבעו שיהא זכר זה מתקיים בחנוכה בהדלקת הנרות ובפורים בקריאת המגילה, אבל היסוד שבחנוכה אומרים הלל הוא מדאורייתא לומר שירה על הנס.

ומעתה י"ל דאפי' אי נימא שאין ימי החנוכה ימי שמחה מצד עצמם, מ"מ היות שיש חיוב לומר הלל, שקבעו את הימים בהלל והודאה, ממילא בודאי צריך להיות בשמחה בשעת אמירת הלל מדין שירה על הנס, וכדאי' בגמ' (ערכין י"א, א) מניין לעיקר שירה מן התורה וכו', דכתיב (דברים כח, מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב', איזהו עבודה שהיא בשמחה ובטוב לבב הוי אומר זו שירה. וברש"י שם כתב וז"ל, אין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב - דכתיב (ישעיהו סה) 'הנה עבדי ירונו מטוב לב'. ופריך בגמ' ואימא דברי תורה דכתיב 'פקודי ה' ישרים משמחי לב', ומשני דהתורה משמחי לב איקרי אבל טוב לבב לא אקרי עי"ש. ומבואר בגמ' שבבחינה מסוימת שירות ותשבחות יש להם מעלה יותר מלימוד התורה, כי העבודה של שירה היא 'בשמחה ובטוב לבב'. ועכ"פ מבואר שאמירת ההלל צריך להיות בשמחה ובטוב לבב. ולכן כתב הרמב"ם 'ימי שמחה והלל', לחייב בשמחה במשך כל היום בימי החנוכה, דכיון דבשעת אמירת ההלל, יש חיוב להיות בשמחה וטוב לבב, הרי אי אפשר לצמצם ולשמוח פתאום כשמתחיל לומר הלל, ונצרך לזה כח של שמחה מלפניו ולאחריו.

וי"ש להוסיף עוד, שבהמשך הפסוק הוא 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב, מרוב כל', וע"ז אנו מקוים שיעזור השי"ת, שהשמחה שנשמח בימי החנוכה יהיה באמת 'מרוב כל'. ויתכן שזה גופא הכוונה שבעצם אמירת ההלל אפשר לפעול 'רוב כל', כי חז"ל קבעו בהלל והודאה, שהנסים והאורות וההשפעות הם טמונים בהלל, ואפשר לזכות באמירת ההלל לראות את הנסים ואת הישועות 'תיכף ומיד'.

והנה בשו"ע (סי' עתר סעי' ב) נפסק להלכה, שריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעו למשתה ושמחה. ובמ"ב (ס"ק ו)

מאמרי יומין דחנוכה

הביא בשם הלבוש ועוד פוסקים, שחנוכה לא נקבע למשתה ושמחה אלא להלל ולהודות, והטעם דלא קבעו את ימי החנוכה לשמחה כמו בפורים, כי בפורים היה הגזירה להשמיד ולהרוג את הגופות שהוא בטול משתה ושמחה, ולא את הנפשות, שאפילו המירו דתם ח"ו לא היה מקבל אותם, לכך כשהצילם הקב"ה ממנו קבעו להללו ולשבחו ית' ג"כ ע"י משתה ושמחה, משא"כ במעשה דאנטיוכוס שלא גזר עליהם להרוג ולהשמיד, רק צרות ושמדות כדי להמיר דתם, כמו שאנו אומרים להשכיחם תורתך ולהעבירם מעל חוקי רצונך, ואם היו ישראל מכניעים להם להיות כבושים תחת ידם ולהעלות להם מס וחוזרין לאמונתם ח"ו, לא היו מבקשים יותר, אלא שהגביר הקב"ה יד ישראל ונצחום, לכך לא קבעום אלא להלל ולהודות לבד, כלומר כיון שהם רצו למנוע אותנו מזה לכפור בדתו ח"ו, ובעזרתו ית' לא הפיקו זממם וגברה ידינו, לכך אנו מודים ומשבחים לו על שהיה לנו לאלקים ולא עזבנו מעבודתו.

אבל הרמ"א כתב ע"ז, וי"א שיש קצת מצוה ברבוי הסעודות, משום דבאותן הימים היה חנוכה המזבח, ונוהגין לומר זמירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם, ואז הוי סעודת מצוה, ע"כ. כלומר שהרמ"א מכריע שאם אומרים שירות ותשבחות בסעודת חנוכה אז הוי סעודת מצוה. ויש לדייק שהרמ"א לא כתב לומר דברי תורה בסעודת חנוכה, דמשמחי לב איקרי וטב לבב לא איקרי וכנ"ל, אלא לומר שירות ותשבחות. והיינו כי היסוד של חנוכה הוא לומר שירה על הנס, וצריך שיהיה מתוך שמחה וטוב לבב. ועי"ז נעשה סעודת מצוה דמשתה ושמחה.

ובתיקוני זוה"ח (דע"ב, ג) איתא עה"פ 'מי ברא אלה', מאי אלה, אלין 'אלה מועדי ה', ומאי אנון מועדי ה' אלין אנון חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות, הרי תלת דאינון מקראי קודש. תלת אחרנין ר"ה חנוכה ופורים אלה הם מועדי, ע"כ. ומבואר בזה דחנוכה מועד איקרי, ובכתבי האריז"ל איתא (פרע"ח דק"ט, א) דלכן אחז"ל בנ"ח עד שתכלה רג"ל מן השוק, להודיעך בזה דחנוכה נכלל ברגלים.

ומכל זה למדנו שתקנת חז"ל שימי החנוכה מאירים באמצעות ההלל, ובאמירת ההלל אפשר לפעול כל טוב, ובפרט שעיקרה מדאורייתא, והלל מאיר את כל היום, והיות צריך לומר את ההלל בשמחה, וממילא הרי

זה משפיע על כל היום אור של שמחה והלל, והנרות הק' מאירים את כל הלילה באורו של משיח, אור שבעת הימים, ולילה כיום יאיר.

כח.

ההלל בימי החנוכה - הודאה על העבר ובקשה על העתיד

והנה בנוסח ההלל אומרים 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', ולאחר מכן אומרים 'מן המיצר קראתי י-ה', ומתפללים 'אנא ה' הושיעה נא', ולאחר מכן חוזרים שנית ואומרים שוב 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו'. ולכאורה צריך להבין מה הסדר של הודאה ובקשה והודאה. אמנם לפי הנ"ל הדברים מובנים היטב, כי מה שאומרים בתחילה 'הודו לה' כי טוב', הוא הודאה על הנסים שכבר היו, נס הנצחון ונס פח השמן. ואח"כ חוזרים ואומרים 'מן המיצר' על הימים שבזמן הזה, שכהיום אנו במצב דידן, שכבר כלו כל הקיצין ועדיין לא נושענו, 'מן המיצר קראתי י-ה', והגדר של מיצר הוא שאין שום אין דרך לנטות לא ימין ולא שמאל, שיש מי שהוא שרוי במצב קשה שאין לו לא דרך לימין ולא דרך לשמאל, אלא רק או למעלה או ח"ו להיפך, ואז פונים אל ה' 'קראתי י-ה', וכי יתכן לומר שיהודי יתפלל ויבקש מהש"ת רק במצב של מיצר? ומהו הכוונה מן המיצר קראתי? אלא הפשט שזה גופא צריך אדם לדעת תמיד בכל אופן שהוא, שאין דרך לנטות ימין ושמאל אלא רק למעלה.

ואם אכן אדם זוכה לדעת את האמת הזאת, אזי הוא זוכה ל'מרחב י-ה', כי הוא פונה אל ה' ומבקש 'אנא ה' הושיעה נא', וחוזר ומבקש בקשה זו ב' פעמים, כי מבקשים על ישועה בגשמיות וברוחניות, וכן 'אנא ה' הצליחה נא' ב' פעמים, הצליחה בגשמיות וברוחניות. והחילוק בין 'אנא ה' הושיעה נא' לבין 'אנא ה' הצליחה נא', הוא שהבקשה 'הושיעה נא', היא על ישועות שאינם בידו של אדם לגמרי, ואינו יכול להשיגם בעצמו, בין בגשמיות ובין ברוחניות, ועל זה מבקשים 'הושיעה נא'. והבקשה 'הצליחה נא', היא על הצליחה, שיש דברים שאדם צריך לעשות בעצמו, ועל זה מבקש מאת ה', שאפי' הדברים שהוא צריך לעשות בעצמו, בין בעניני גשמיות ובין בעניני רוחניות, גם על זה מבקש 'אנא ה' הצליחה נא', במעשי ההשתדלות.

ואכן תיכף ומיד מסיים בתפלתו 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', כי תיכף אחר הבקשה כבר זוכים לישועה וההצליחה, וכבר אפשר להודות

מאמרי יומין דחנוכה

ע"ז. ויעזור השי"ת שנראה את הישועה תיכף, אבל אפי' אם לא רואים את זה תיכף, מ"מ צריך לדעת שפעלנו את זה תיכף, כי זהו הכח שחז"ל הכניסו וקבעו בתוך ההלל של חנוכה.

ולחיבת הקודש, נעתיק את דברי המשנ"ב (סי' תכ"ב ס"ק כז וסי' תפ"ח סק"ב) שבימים שגומרים בהם את ההלל בברכה אם חיסר פסוק א' או תיבה א' צריך להתחיל שוב מאותו הפסוק ולגמור עד סוף ההלל, דאם יאמר זה במקום שנזכר הו"ל קריאה למפרע ולא יצא, דהלל ומגילה דינן שוה כמבואר בגמ' (מגילה יז, א) ע"כ. ומה"ט אנו מברכין לקרות ההלל, ולא לגמור כד' הרמ"א, דשמא ידלג אפי' תיבה א' או אות א', והוי ברכה לבטלה. (טור סי' תפ"ח בשם מהר"ם מרוטנבורג)

כט.

בימים אלו הנסים חוזרים ומאירים למעלה מדרך הטבע בגז"ר

בנוסח הברכה אומרים 'בימים ההם בזמן הזה', ואיתא בכתבי האריז"ל כי הנסים חוזרים ומאירים לכל אחד ואחד בכל שנה ושנה. שאותם הנסים והכוחות מתעוררים שוב 'כפשוטו' הן ברוחניות והן בגשמיות, ועל כן אנו מברכין להשי"ת שעשה נסים לאבותינו 'בימים ההם בזמן הזה', כי הנסים נפעלים שוב בזמן הזה כשם שהיו בימים ההם.

ויש להביא ראיה לדבר, מהא שמצינו בהלכה שבימי חנוכה מותר לבקש על נסים שלא כדרך הטבע, מפני שבימים הללו דרך הטבע הוא שיתרחשו נסים שלא כדרך הטבע. דהנה הרמ"א פסק (אור"ח סי' קפז סעי' ד) דמי ששכח לומר על הניסים בברכת המזון, אין מחזירין אותו, ומ"מ יוכל לאומרו בתוך שאר הרחמן, ויאמר 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה בימים ההם בזמן הזה, ואח"כ יאמר בימי מתיתו וכו'. והקשו המפרשים הרי אין סומכין על הנס, והסומך מנכין לו מזכויותיו (עי' ברכות ס, א) ואי' בגמ' (שבת נג, ב) כמה גרוע הוא אדם שנשתנו לו סדרי בראשית, ואין מזכירין מעשה ניסים (חולין מג, א) וא"כ האיך מבקשים 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים'. (עי' בכור שור שבת כא, ב הו"ד בשע"ת אור"ח סי' קפ"ז ס"ד, וישועות יעקב סי' תרפ"ב סק"ב ועוד).

אלא התירוץ הוא שבימי חנוכה סומכין על הנס, ואפי' דבכל ימות השנה אין סומכין על הנס מ"מ בימים אלו סומכין על הנס, מפני שכן קבע

השי"ת במבצע הבריא, שכוחות הנסים והנפלאות חוזרים בכל שנה בימים ההם בזמן הזה, נמצא שבימים אלו מעשי נסים הם 'טבע' ולא 'נס'. ולפי"ז נמצא דמ"ש שמי שעושים לו נס מנכין לו בזכויותיו, וכמה גרוע מי שנשנתו לו סדרי בראשית, זהו רק בשאר ימות השנה, אבל בימי החנוכה, נסים ונפלאות הם טבע העולם ממש. ועל כן רשאי אדם לבקש בימים אלו על נסים למעלה מדרך הטבע, כשם שמבקש כל ימות השנה על הטבע, ובודאי שיתקבלו תפלותיו ויזכה לראות ישועות ונפלאות למעלה מדרך הטבע בגשמיים וברוחניים, (וע"ע קדושת לוי לפ' מקץ דרושים לחנוכה ד"ה והטעם).

וידועים דברי הקדושת לוי (לחנוכה קדושה ראשונה ד"ה אבל) למה עשו יו"ט וקבעו בהלל ובהודאה על נס חנוכה, שהרי היו הרבה מלחמות שכלל ישראל נצחו במלחמה אפי' שהשונאים היו מרובים מהם, כגון יהושע שניצח במלחמה נגד ל"א המלכים ומפלת סנחריב ונחלי ארנון ומלחמת סיסרה ועוד, ולא מצינו שעושים יום טוב לזכר הניסים הללו, ותירץ שהנס שראו אבותינו ונביאים הקדמונים ואנשי כנסת הגדולה שאלו החסדים נתגלה בכל שנה ושנה ובכל דור דור ומאירים אלו הניסים, אבל במלחמות סיסרה וסנחריב וכדו', ראו הקדמונים שלא היה כח בידם שיתגלה זה ההארה לזה הנס והחסדים בכל שנה ושנה לכן לא עשאו יו"ט.

ומוסיף ומפרש שזה היה כונת אנשי כנסת הגדולה שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, כלומר שאלו החסדים והניסים וההארות שהיו אז בימי מתיתיהו בן יוחנן כהן גדול נתגלה עד עכשיו בזמן הזה. וגם בנוסח דעל הנסים נאמר גם כן ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה, ולכאורה תיבת ופורקן כהיום הזה אינו מובן. אמנם להנ"ל שכהיום הזה הפורקן והתשועה שהיה אז בימים ההם בימי מתיתיהו כו'. וזהו לשנה אחרת עשאו יו"ט וקבעום בהלל ובהודאה, כלומר שקבעו שאלו

י. אמנם לפי"ז צריך להבין דאם אכן בימי החנוכה רשאי אדם לבקש על נסים, א"כ למה לא קבעו חז"ל נוסח התפלה לכתחילה על למעלה בדרך הטבע, ולא למי שטעה ושכח. וי"ל כי רק מי ששכח להודות להשי"ת על הנסים ועל הנפלאות הוא זה שצריך להתפלל על נסים, אך מי שמוודה ומהלל לה' על הנסים, הרי הוא זוכה שבימים הללו מושפעים עליו נסים למעלה מדרך הטבע בלא שיבקש על זה, טרם יקראו ואני אענה, ולכן רק אם שכח להודות ולומר על הנסים, צריך לבקש הרחמן הוא יעשה לנו נסים, והבן היטב למעשה.

ההארות והנסים והחסדים יהיו תמיד, ובזה אנו ממשיכין ההארה תמיד בכל זמן וזה קבעום כלומר שקבעו אותם בכל דור ודור, עכדה"ק. וי"ל שזה כוונת הכתוב (תהלים ס' ו') 'נתת ליראיך נס להתנוסס', היינו שהנס אינו נס שהתרחש פעם אחת בלבד, אלא הוא נס שמתנוסס וממשיך עוד ניסים תמיד בכל שנה ושנה.

והנה חז"ל קבעו להודות 'על הניסים ועל הנפלאות', ויש להבין מה החילוק בין ניסים ובין נפלאות. כן יש להבין בנוסח שיש מוסיפים בסוף נוסח על הניסים 'ועשית עמהם נס ופלא, מה החילוק בין נס ובין פלא. וי"ל עפ"י דברי הרמ"א (או"ח ס' ו סע"א) בנוסח הברכה רופא כל בשר ומפליא לעשות וז"ל, יש לפרש שמפליא לעשות במה ששומר רוח האדם בקרבו, וקושר דבר רוחני בדבר גשמי, עכ"ל. הרי שפלא פירושו דבר ניסי שנהפך לטבע, וא"כ י"ל החילוק בין נס לפלא, שאם אינו מתקשר לטבע הוא רק נס, אבל אם הוא מתהפך לטבע זהו פלא. והפלא שבנס חנוכה שהוא חוזר ונמשך בכל שנה ושנה, מפני שנכנס בטבע הימים האלו.

ובל אחד יכול לבדוק את זה, שכל מי שנצרך לישועה הן ברוחניות והן בגשמיות לרפואה או הצלחה וכדו', יבקש רחמים בימים אלו ויענו לו מן השמים, ובפרט בזמן הדלקת הנרות יעמוד בכבוד ראש לזמר ולשורר זמירות שירות ותשבחות אחר הדלקת הנרות, ולהודות ולהלל להשי"ת כראוי וכיאות, ואח"כ יבקש בקשתו מאת ה', וכמנהג ישראל לבקש מהאבא 'חנוכה געלט', כך יבקש אדם מאביו שבשמים 'חנוכה געלט', ואין שום נפק"מ אם מה שהוא מבקש הוא דבר שבטבע או למעלה מהטבע. אך כמובן שיבקש רק דבר שהוא ראוי ונכון לו ולא יבקש דברים בעלמא, אבל אם מבקש דבר שהוא נצרך לו, אז ימי חנוכה מסוגלים לפעול ישועה אפי' שלא כדרך הטבע, וסומכים על הנס בימים אלו בגשמיות וברוחניות, כי הרי נס הנצחון היה ג"כ בגשמיות וברוחניות.

וכשארם עומד מבקש מאת השי"ת 'חנוכה געלט', י"ל געלט הוא כסף מלשון כיסופין, ויבקש ויתפלל שיזכה שיהיה לו כיסופין והשתוקקות אל השי"ת כל השנה. ויבקש גם חנוכה 'גלעט' כלומר ליטוף וחיבוק מאת ה', ברכנו אבינו באור פניך, שנזכה למאור פנים מאת ה', שיהיה לנו יישוב הדעת, אתה חונן לאדם דעת, שזה דבר שנצרך עוד קודם

התשובה, כי מתפללים 'אתה חונן' עוד קודם שמבקשים 'השיבנו', מפני שצריכים להבין את הנקודה שהכל תלוי רק בבורא ית"ש והכל בא מלמעלה. ועל זה מבקשים בברכת 'אתה חונן' שנזכה להבין ולהשכיל את הדבר הזה, שהכל בידי שמים ואין עוד מלבדו, ונזכה לחיות עם ההבנה הזאת בדביקות, שנדע שיש לנו כתובת נכונה שהיא הכתובת היחידה, זה החנוכה 'גלעט' האמתי שצריך לבקש מאת ה'.

ל.

כתבו לכם שאין לכם חלק באלקי ישראל - כי חלק הוי"ה עמו

הנה איתא במדרש (ב"ר ב, ה) שהיוונים גזרו ואמרו כתבו לכם על קרן השור ומצח החמור שאין לכם חלק באלוקי ישראל. ולכאור' יש להבין דלכאור' בפשטות נראה מזה שהיוונים גזרו על בני ישראל שיכפרו בגלוי באלוקי ישראל ויעבדו ע"ז. ולכאורה דהלא ידוע שקליפת יון היתה בדרך תרבות והתחכמות ופילוסופיה, והשתדלו למשוך את ישראל להבליהם בחקירות ופילוסופיה, הם העצימו מאוד את חכמת הטבע, ובזו ולעגו לאמונה הפשוטה והתמימה, הם לגלגו על הדורות הקודמים שלא היו חכמים בחכמת הטבע כמו הדורות המתקדמים ומשוכללים, והחשיבו רק את מה שאפשר להבין בשכל הבהמי, ולא האמינו שיש כוחות למעלה מהטבע ולמעלה מהשגת האדם. וכך ניסו למשוך אחריהם באופן של היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו לך עבוד עבודה זרה, ואיך יתכן שגזרו גזירה בכפיה להכריז על כפירה באלקי ישראל, הרי כפיה כזאת אינה מתאימה 'למלומדים ופילוסופים בני תרבות'.

ויתכן לומר שהגזירה שגזרו על ישראל שיכריזו 'אין לכם חלק באלוקי ישראל', אין הכוונה להכרזת כפירה ואפיקורסות ועבודה זרה, אלא שהם לא הסכימו שישראל יאמינו בכך ש'הנשמה שנתת בי טהורה היא', ונשמות ישראל הם חלק אלוך ממעל, שהשי"ת בחר את ישראל במעמד הר סיני להיות לו לעם סגולה באופן של 'כי חלק ה' עמו' (דברים לב, ט) וכביכול אדם מישראל יש לו חלק ממש באלקי ישראל, וכאשר אדם מישראל עובד את ה' הוא כביכול מוסיף כח וגבורה בפמליא של מעלה, כדאי' במדרש (איכ"ר לג, א) עה"פ 'תנו עוז לאלקים' (תהלים סח, לה) ולהיפך אם ח"ו הוא חוטא אזי הוא מתיש כח פמליא של מעלה, וכמו שאמרו רז"ל עה"פ 'צור ילדך

תשי' (דברים לב, יח) ונמצא שהוא חלק מהבריאה ממש, 'מלאכי אלקים עולים ויורדים בו', בו באיש הישראלי שכל הבריאה תלוי בו. וכנגד זה גזרו היונים שיכריזו שאין להם 'חלק' באלוקי ישראל. הם הסכימו שבני ישראל יקיימו את כל המצוות וילמדו ויתפללו וכו', אבל רק להבדיל כמו שהם עושים את חוקותיהם בלא האמונה שבאמצעות המצוות מתקשרים ומתדבקים בהשי"ת להיות כמותו כביכול, וכמו כן הסכימו היונים שבני ישראל יקיימו מצוות בבחינת עבד, אבל לא בבחינת 'בנים אתם לה' אלקיכם', שהבן הוא 'חלק' מאביו, הם לא היו מסוגלים לסבול את האהבה הגדולה והקירבה שיש לישראל לאביהם שבשמים, שהם שותפים במעשה בראשית.

ועל כן גזרו דייקא על ג' המצוות שבת חודש ומילה, כי ג' המצוות הללו מורים על כך שישראל הם חלקו ונחלתו של השי"ת, מצות שבת כמ"ש חז"ל (עי' שבת קיט, ב) כל השומר שבת נעשה שותף למעשה בראשית, אדם ששומר שבת נעשה שותף להשי"ת במעשה בראשית, ויש לו חלק באלוקי ישראל, ואת הדבר הזה לא היו מסוגלים היונים לסבול. וכן גזרו על מילה שאחז"ל (נדרים לב, א) 'גדולה מילה שאלמלא מילה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר (ירמ' לג, כה) 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקת שמים וארץ לא שמתיו', והיינו שקיום כל הבריאה כולה תלוי בברית מילה. וכן גזרו היונים על חודש, כי הסנהדרין בלשכת הגזית היו קובעים את החודש ועי"ז הנהיגו את כל מערכת הטבע, וכדאי' בירושלמי (כתובות פ"א ה"ח) עה"פ 'אקרא לאלקים עליון לקל גומר עלי', בת ג' שנים ויום א' ונמלכין בי"ד לעוברו בתוליה חוזרין, שבי"ד שלטו על הטבע, וכדאי' בפסיקתא (הובא בילקוט פ' בא רמז קצ) החודש הזה לכם - הרי הם מסורים בידכם. את הדבר הזה לא היו היונים מסוגלים לסבול בשום פנים, הם קידשו את הטבע והסכימו רק למה שהשכל הבהמי מסוגל להבין, אבל לא הסכימו שבני ישראל יאמינו שהם שותפים ממש במעשה בראשית. ולכן נעשה נס חנוכה בח' ימים, המרמז לשמיני שהוא למעלה מדרך הטבע, לעקור את החכמה היונית, וזאת היא העבודה של זאת חנוכה, הכח השמיני למעלה מדרך הטבע, שאין אנו מבינים כלום.

ובזה יבואר ג"כ לשון הרמב"ם שמצות נר חנוכה, 'מצוה חביבה היא עד מאוד', שזה לא רק חביבות, ע"ד משל לאדם שהוא מחבב את חברו ומראה לו ידידות ושותפות, אלא כמו שני ידידים שאינם יכולים להיפרד א' מחברו, וזה בלא זה אי אפשר, ואומר לחבירו שאינו יכול להתקיים בלא

השותפות והידידות עמו, כך כביכול השי"ת עם בני ישראל, אינו יכול בלעדיהם, וזהו החביבות 'עד מאוד', שבחנוכה נתגלה ענין זה כנ"ל.

מאמרי זאת חנוכה

א.

וחושך זו מלכות יון - קליפת יון שהאמינו בכוחות הטבע

אחז"ל (ב"ר ב, ה) עה"פ 'וחושך על פני תהום' חושך זו מלכות יון שהחשיכה עיניהם וליבם של ישראל. כל אומה יש לה את הקליפה שלה, כגון המצרים ופרעה היה להם קליפת הע"ז והכפירה בה', והקליפה של עשו זה הרציחה וכו' והקליפה של עמלק זה קרירות וכו', והקליפה של יון היה חכמת חיצוניות וחקירות ופילוסופיה, בהתחכמות יתר על המידה, הם הסכימו שילמדו תורה אך שהלימוד יהיה לימוד בשכל אנושי, וגם על האמונה באו בחקירות ובקושיות ופלפולי פילוסופיה, וזה היה הפתח שלהם לבלבל את הדעת לגמרי ולעזוב את התורה לגמרי באמצעות החכמה, כי הכל רק שכל אנושי ובמקרה ובטבע, וכל תהלוכות העולם הוא רק בדרך הטבע ואין דבר בעולם שהוא למעלה מהשכל ומהשגת האדם.

אך האמת היא שהאמונה היא למעלה מן השכל, ולא צריך להבין כל דבר, והמאמין אין לו שום קושיות וספקות, ומי שאינו מאמין לא יועילו לו שום תירוצים, כי על כל תירוץ שיאמרו לו יתחכם ויקשה עוד קושיות וראיות וכו'. והיונים שכפרו בכח עליון השולט על הטבע, באו גם לדרוש את התורה שלא נאמרה אלא רק בימים הקדמונים שאז היה צריך לקיים את מצוות התורה, אבל עתה נשתנו העתים וכבר אין מקום לקיים את מצוות התורה בדורינו שאנו כבר מבינים יותר. אבל האמת היא שהאמונה השלמה היא אמונה תמימה בלא שום קושיות, וכפי המסורת מדור דור. והעולם כולו מתנהג למעלה מדרך הטבע, כי אין שום טבע אלא הכל בהנהגת השי"ת שמכניס את הנהגתו בסדר טבע העולם.

ואיתא במדרש (ב"ר ב, ה) שהיוונים גזרו ואמרו כתבו לכם על קרן השור ומצח החמור שאין לכם חלק באלוקי ישראל, קרן השור הוא כמו

מאמרי יומין דחנוכה

כלי הרכב בזמנינו, שמי שרוצה לפרסם איזה דעה מניח על הרכב פתקה עם דעתו והשקפתו. וכך גזרו שירשמו בני ישראל על קרן שור את הכפירה רח"ל. ובזמניהם היו עובדים בשדות בשוורים ובחמורים, וזו היתה גזירתם שכאשר יוצא אדם לפעלו ולעבודתו יכריז 'כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה', והכל טבע ומנהגו של עולם, ואם יעבוד אדם הרבה אז הוא ישתכר ממון הרבה ואם לא יעבוד לא יהיה לו אפשרות קיום בעולם, כי הכל מתנהג בטבע. לכן עשה ה' נס נגלה, כדי שיבינו בני ישראל שהכל נסים ונפלאות. וגם כאשר השמן דולק הוא ג"כ נס שמונהג ע"י השי"ת.

וצריך אדם לזכות להבין את האמת, שיש ענין של תפלה ויש ענין של השתדלות, והאמת היא שכל מה שהשתדלות מועיל זהו באמת נס, כי תפלה מועיל בדרך טבע, ולעומת זה על השתדלות צריך נסים שיועיל. וטבע בני אדם לחשוב שההשתדלות הוא הטבע, וכדאי לצרף אליו גם קצת תפלה. אבל נהפוך הוא, כי האמת היא להיפך, שההשתדלות צריך נס שיועיל, כי הרבה פעמים עושים השתדלות לצד זה ולצד זה, ולבסוף נשאר האדם רק עם ההשתדלות ואינו רואה ברכה בעמלו, ואיך יועיל כלל ההשתדלות וכי אדם הוא בורא ומנהיג שיכול לעשות פעולות בבריאה. ולעומת זאת תפלה צריך להועיל בדרך טבע, כי השי"ת נתן לנו את כח התפלה כמו שנאמר (דברים ד, ז) 'כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו'. ועל זה אנו מבקשים שנוכח להבין את כל זה ולחיות עם זה.

ב.

זה היום עשה ה' - ההודאה על החסדים שבכל יום ויום

והנה ידוע כל יום מימי החנוכה יש לו בחינה מיוחדת בפני עצמה, ויש להתבונן מהי העבודה הפרטית של זאת חנוכה. 'מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו', פסוק זה מרמז לקושיית הבית יוסף הידועה שהרי נס חנוכה היה רק ז' ימים בלבד ולמה קבעו שמונת ימי חנוכה, 'ומאת ה' היתה זאת' היינו יום זאת חנוכה, היא 'נפלאת בעינינו' למה מדליקים ביום השמיני. [והן אמנם שבאמת הקושיא היא על היום הראשון שבו לא נעשה נס, אבל אם היו קובעים חנוכה לז' ימים אזי ביום השמיני לא היו מדליקים].

וידועים דברי הרמב"ן בסוף פרשת בא, שהשי"ת לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, והביאו משל על הענין הזה, שפ"א בא אדם חולה אל הרופא שירפאנו, והרופא קבע שצריך לעבור ניתוח, התחיל האיש להתווכח עם הרופא שיוכיח לו שהוא אכן רופא ויודע את אומנותו, הלא בודאי ישלח אותו ולא ירצה לרפאותו, וכי הוא צריך לעמוד לבחינה לפני כל אחד. וכן השי"ת אינו צריך להוכיח לכל טיפש שהוא הבורא ומנהיג את כל העולם, אלא כבר עשה אותות ומופתים לעיני כל העמים, ולכן ציוה אותנו שנזכור יציאת מצרים, וציונו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון, וכן כ' הרמב"ן שיש מצוה לזכור מעמד הר סיני ולספר לבנים, כי זה היה ההתגלות הגדולה ביותר שהשי"ת נתגלה שלא על ידי שליח, והרמב"ם כתב שיסוד האמונה הדת אינו בנוי על אותות ומופתים שעשה משה ביציאת מצרים, אלא על מה שראינו בעינינו, 'פנים בפנים דיבר ה' עמכם בהר מתוך האש', שכל ישראל עמדו וראו את התגלות ה', ויציאת מצרים וכל הנסים היה הקדמה למעמד הר סיני.

ובתב הרמב"ן 'שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים בין ביחיד', ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה. וזה היסוד של זאת חנוכה, שהיה נס נפלא שמצאו פח שמן שלא היה בו אלא להדליק יום אחד בלבד, ועשה השי"ת נס ודלק שמונת ימים, נס זה מעורר התפעלות גדולה ועצומה, אבל צריך להמשיך ולעשות סיום, ומי שמתפעל מהפלא הגדול ואינו מגיע למסקנא ואינו מתעורר להודות בנסים הנסתרים, הוא ח"ו בגדר שאין לו חלק בתורת משה'.

ובספה"ק נועם אלימלך בפ' וירא כתב עה"פ (בראשית יח, יב) 'ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי כו' ותכחש שרה כו', ולכאור' איך יעלה על דעת ששרה אמנו תצחק ח"ו על דבר ה', ואיך יעלה על דעת שתכחש שרה נגד ה'. ופי' בכמה אופנים, וא' מהם דמ"ש 'ותצחק הוא לשון התפעלות ושמחה, שנתפעלה שבת תשעים תלד ואדוני זקן, אבל לא ח"ו שלא האמינה, ומ"מ היה עליה טענה 'למה זה צחקה שרה', כי צדקת כשרה אמנו אין לה להתפעל כלל, ולמה זה חידוש ופלא בעיניה, הרי לפי מדרגתה

מאמרי יומין דחנוכה

הרי ברור שגם אשה צעירה שיולדת הוא כולו נס, וכמו כן גם בת תשעים שיולדת הוא נס, ובאמת אין שום חילוק ביניהם. ואמנם ברור שלדידן נס שלא כדרך הטבע מעורר התפעלות יותר מנס שבדרך הטבע, ובודאי שזו עבודה גדולה להגיע למדרגה זו להתפעל מהנסים הנסתרים שבכל יום, ולהבין שתמיד אנו מוקפים בנסים ונפלאות חסדים וטובות, אבל זה שייך לכל אחד מִישראל להכיר בניסים ולהודות ולהלל ע"ז, כי כדי להגיע לחלק בתורת משה צריך עבודה זו להאמין שגם טבע העולם הוא נס.

וע"י שמתבונן האדם בנס חנוכה וחושב וכי מה ששמן דולק בדרך הטבע אינו נס, מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק, הרי גם מה ששמן דולק הוא נס נפלא, וכן מה שאנו ב"ה בריאים ונושמים והולכים ורואים ושומעים וכו', וכי זה אינו נס, והלא כמה ניסים בכל יום עמנו. שיש נס של בתוך הים ביבשה, ויש נס של ביבשה בתוך הים, וכשם שמתפעלים מהנס הנפלא שהלכו בני ישראל בתוך הים ביבשה, כך צריך להתפעל על כך שבכל יום אנו הולכים ביבשה שהוא בתוך הים, 'שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו ויתגעשו ולא יוכלו והמו גליו ולא יעברנהו' (ירמ' ה, כב) וכמ"ש הר"א בליקוטי שושנה (ד"ה או יאמר ע"ד שפרשתי ובני ישראל וגו') שכלל ישראל בעת קריאת ים סוף ראו נפלאותיו ית"ש ורוממותו וגדולתו ויש צדיקים שהולכים תמיד בדביקות ולבם תמיד ברוממות קל ובגדולתו שגם ביבשה רואים נפלאותיו איך הם עד אין קץ וערך וזהו הפי' ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים פי' שביבשה הלכו בזה הרוממות כמו בים ע"כ.

ומצינו בהלל הגדול, שמשבחים 'לעושה נפלאות גדולות לבדו', ומוזכר שם הרבה ניסים ונפלאות, למכה מצרים בבכוריהם, לגזור ים סוף לגזרים, 'למכה מלכים גדולים', 'ויהרוג מלכים אדירים', ובין כל הניסים הללו מוזכר גם דברים שבטבע העולם, לרוקע הארץ על המים, את השמש לממשלת ביום, את הירח וכוכבים לממשלות בלילה, כי גם מה שהשי"ת רוקע הארץ על המים זה ג"כ נס, וכן השמש והירח וכוכבים הם כולם נסים ונפלאות, ועל כולם מהללים 'כי לעולם חסדו'. וכן אומרים בתפילת ערבית ואמונה כל זאת וגו' הפודנו מיד מלכים, מלכנו וגואלנו והנפרע לנו מצרינו וכו' העושה גדולות עד אין חקר ניסים ונפלאות וכו' אותות ומופתים, ובתוך הדברים מזכירים 'השם נפשנו בחיים' שגם זה שנפשנו

עדיין בין החיים 'ולא נתן למוט רגלנו' ואנו עומדים במעמדנו היא גם נס גדול ונפלא^א.

ומעתה י"ל בפסוק 'מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו, וכנ"ל פסוק זה מרמז לקושיית הבית יוסף הידועה, 'מאת ה' היתה זאת' היינו יום זאת חנוכה, היא 'נפלאת בעינינו' למה מדליקים ביום השמיני. והתשובה לזה היא 'זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו', כי יש להודות ולהלל על 'זה היום', שבכל יום שאנו חיים ונושמים ובריאים צריך לשמוח 'נגילה ונשמחה בו'. 'זה היום' אין הכוונה על רק יום ההצלה או יום הנסים, אלא על כל יום ויום, 'על ניסך שבכל יום עמנו', וצריך אדם לשמוח ולהלל להשי"ת על כל יום שהוא חי. וכמו שאמרו (סוכה מו, א) בכל יום ויום תן לו מעין ברכתיו, כמש"נ (תהלים סח, כ) 'ברוך ה' יום יום וגו', ובכל יום ויום עם הישועה הנצרכת לאותו היום, כמש"נ (שם צו, ב) 'בשרו מיום ליום ישועתו'.

ג.

בני בינה - ההבנה שגם הנהגת הטבע הוא באמת נס נפלא

יסוד הדברים האלה כתב הישמח ישראל (חנוכה אות כ) כי יום א' קבעו כדי לקבוע את היסוד הזה שגם שמן שדולק בדרך טבע הוא ג"כ נס. וע"ד דא' בגמ' (תענית כה, א) שר' חנינא בן דוסא אמר לבתו, מי שאמר לשמן שידליק יאמר לחומץ וידליק, דהיינו שגם כאשר שמן דולק הוא מפני שהשי"ת אמר לשמן שידליק. וא"כ אם יקבעו יו"ט רק כאשר הנרות דולקים שלא כדרך הטבע, זהו גינוי רח"ל שכאילו הטבע אינו נס, ולכן קבעו שמונה ימים לקבוע את האמונה ולהודות על ניסך שבכל יום עמנו, שגם הטבע הוא שלא כדרך הטבע, אלא שמלוכש בטבע.

יא. וזכורני בעת שאמי מורתי הצדקת ע"ה חלתה ל"ע את חליה האחרון, היה לה קשה מאוד הנשימה והיתה מחוברת למכשיר הנשמה (רעספרייטער בלע"ז) כדי שיקל עליה הנשימה, ובעת שהורידו ממנה את המסכה לכמה רגעים הרגישה ממש חסרת אונים. תקופה ארוכה היה לי התעוררות גדולה באמירת כל הנשמה תהלל י-ה הללוי-ה, וכמאחז"ל על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא (ב"ר יד, ט) ואנו נושמים בקלות בלא מכונות, זה הרי כולו ניסים ונפלאות.

ובזה מבאר את לשון הפיוט 'בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים', הלשון 'בינה' הכוונה הוא להבין דבר מתוך דבר (עי' חגיגה יד, א) והיינו שמתוך תוקף הנס הבינו דבר מתוך דבר שגם הטבע הוא בבחינת נס, ועל כן 'ימי שמונה קבעו שיר ורננים' כלומר שקבעו שמונה ימים ולא שבעה ימים, כי על הנס שמחוץ לדרך הטבע באמת קבעו שבעה ימים, אבל היות שהם היו בני בינה וזכו להבין ולהשכיל שגם הטבע הוא נס, ועל זה קבעו את היום השמיני, ומודים להשי"ת על הנסים שהיו ועל הנסים שהם מתקיימים, ואז אפשר בימים אלו לעמוד ולבקש ולסמוך על הנס, כי זה האיש אשר מכיר ויודע שגם הטבע כולו נס, הרי זה זוכה שגם הנס נעשה לו דרך הטבע.

וזהו יסוד גדול וקדוש 'שלא יקובל התוספת בלתי העיקר', שמי שאין לו עיקר אינו יכול להשיג את התוספת (עי' יושר דברי אמת אות נז). ולא תיקנו חז"ל ברכה מיוחדת על הנסים, אלא זו הוספה בתוך ברכת מודים, דהיינו שצריך להודות על נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהרים, וגם על הנסים ועל הפורקן וכו', וי"ל שכל הכוונה במה שתיקנו לומר 'על הנסים' הוא כדי שנכיר שכולו נס. וי"ל על דרך משל, שהיה פועל שעבד אצל בעה"ב ובכל חודש נתן לו משכורתו בעין יפה, פ"א הודיעו בשמחה כי לכבוד יו"ט בחודש ניסן ותשרי יוסיף לו תוספת נכבדה במשכורתו, ובבוא הזמן העביר הבעה"ב לפועל רק את התוספת בלי עיקר המשכורת, וחלשה דעתו של פועל עד מאוד, וא"ל בעה"ב הן סיכמנו יחדיו שאביא לך התוספת, והנה קח לך, וכעס הפועל עד מאוד וחמתו בערה בו, וכי מהתל אתה בי, מה עשיתי לך ולמה רימיתני. כן הוא הדבר שמי שמודה רק על הנסים הגלויים שלא כדרך הטבע, זהו כביכול גנאי, וכאילו אומר שאין צריך להודות 'על ניסן שבכל יום', שזה אינו נחשב בעיניו לכלום, ולא יקובל התוספת בלתי העיקר. ורק אם מבין מתוך התוספת שהוא רק גילוי על הנסים הנסתרים, אז זוכה גם לישועות ולנסים בדרך הטבע. ועל כן צריך בעיקר להודות על הנסים והנפלאות שבכל יום עמנו, ומי שאינו מודה על זה העיקר לא יקובל מה שיודה על התוספת שהם הנסים והנפלאות שלמעלה מדרך הטבע".

יב. ומסופר שפ"א היה כק"ז הרה"ק הרדצ"ש מלעלוב זי"ע אצל הגה"ק בעל דברי חיים מצאנז זי"ע, וראש חודש היה, וסיפר שבצאנז שמע לראשונה 'אז אשר יצר איז אויכט א ברכה', כאשר נכנס הרה"ק מצאנז לביהמ"ד החל באמירת ברכה

והתועלת בכך היא שאם הניסים הם בטבע, אין מנכין לו מזכויותיו על כך, כי כל הניסים והנפלאות הם אצלו בגדר טבע. ואדם שמודה ומשבח להשי"ת על הניסים, יכול לבקש מאת השי"ת, והוא ראוי לקבל השפעות טובות, 'בואו שערינו בתודה חצרותיו בתהלה', ההודאה להשי"ת נמשלת לכרטיס מגנטי שפותח שערים, אדם רוצה להיכנס בשערים ומבקש 'פתחו לי שערי צדק אבוא בס', שואלים אותו, מה אתה רוצה? אתה רוצה לבקש בקשות, אי אפשר להיכנס, 'זה השער לה' צדיקים יבואו בו', אז הוא אומר 'פתחו לי שערי צדק אבוא בס אודה י-ה, אני רוצה להודות, אז פותחים לו, כי מי שרוצה להיכנס צריך להודות לה', ואז יכול להיכנס, כשנכנס אז כבר יכול לבקש אנא ה' הושיעה נא. ועל כן גם בכל יום פותחים את התפלה באמירת הודו לה' קראו בשמו וגו', בהודאה ושבח להשי"ת ואח"כ אפשר לבקש ולפעול כל טוב בגשמיות וברוחניות.

ויש להוסיף עוד, כי הנה ידוע מ"ש הבעש"ט הק' זי"ע שאלקים הוא בגי' הטבע, וי"ל הכוונה שהאדם מי שחי בטבע, ואינו מכיר שיש מציאות והנהגה למעלה מהטבע, אזי הוא מוגבל בזמן במקום בפרנסה בבריאות, והנהגה עמו היא במידת הדין, אמנם מי שזוכה להודות לה' גם על הטבע, אזי הוא מכריז שה' הוא האלקים, ומייחד השם הק' הוי"ה שהוא מידת הרחמים עם שם אלקים, ועי"ז נעשה המתקה וזוכה להנהגה למעלה מדרך הטבע.

ויתבן לומר שזהו הענין שצריך פרסומי ניסא, ולכאור' קשה למי צריך לפרסם, וכי מי אינו יודע את הנס, הלא הנס גלוי וידוע לכל, וכל בר בי יודע את סיפור מעשה הנס, ולמה צריך לפרסם שוב את הנס. ויתכן שהכוונה לדברי הרמב"ן כי מן הנסים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים, שהאדם צריך לפרסם את נס חנוכה לעצמו, שישירש במוחו ולבו את גודל הנסים והנפלאות שעשה לאבותינו בימים ההם ובזמן הזה², ומתוך כך יתעורר להאמין באמונה שלימה שיש בורא ומנהיג, ויודה בנסים

בלבת אש כדרכו בקודש, וחשב שבודאי אומר כעת הלל, אך הרה"ק המשיך אשר יצר את האדם בחכמה וכו', ואמר ברכה זו כמו ברכת הלל, ע"כ. וזהו מדרגת ההודאה על ניסך שבכל יום.

יג. ויש להביא ראיה להא מילתא מהא דאי' בגמ' (שבת כד, א) איבעיא להו מהו להזכיר של חנוכה בברכת המזון כיון דמדרבנן הוא לא מדכרינן או דילמא משום פרסומי

הנסתרים, על חיינו המסורים בידך ועל נסיך שבכל יום עמנו, ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהרים. ונמצא שתכלית פרסום הנס הוא כדי להגיע לאמונה על חיינו בכל יום שהוא כולו נס ופלא.

וזהו ביאור דברי הרמב"ם (פ"ד מהל' חנוכה ה"ב) מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס, ולהוסיף בשבח הקל והודיה לו על הנסים שעשה לנו. ומבואר מדבריו שזהו עיקר מצות נר חנוכה, להודיע הנס שמזה יבוא להוסיף בשבח הקל והודיה לו על הנסים. ומהו הכוונה להוסיף בשבח הא-ל, מה יתן ומה יוסיף, אלא הכוונה להוסיף בשבח השי"ת שיודה על הנסים שלו, ושיכיר פרסומא ניסא שלו, ושיגיע לתוצאה שיתבונן כמה ניסים הוא עצמו מוקף בהם בכל יום ויום, וזהו 'זאת חנוכה' שזאת המטרה והתכלית של חנוכה שהיא תיקון ההוד כידוע, פי' לתקן ענין ההודאה שימשיך ללוות אותנו כל השנה בכל ימי חיינו וכמו שאחז"ל (נדה לא, א) אין בעל הנס מכיר בנסו, שבאמת צריך הוא לומר הלל והודאה על כל רגע ורגע כל ימי חייו, וזהו ביאור דברי רבי יוסי שאמר יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום (שבת ק"ח, ב) שזה באמת הכוונה באמירת פסוקי דזמרה שאומרים בכל יום פסוקי הלל והודאה על סדר טבע הבריאה בחיי היום יום, וע"ז מברכים 'ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות'.

ואיתא בכתבי האריז"ל שימי החנוכה הם תיקון מידת ההוד, וע"ד העבודה הוא הודאה, יש להתחזק בברכת מודים, ואי' בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ד) א"ר מתניה אנא מחזיק טיבותא לרישא דכי מטי למודים כרע מגרמיה, ובודאי אין לנו השגה באמוראים הקדושים, ובודאי אין הדברים כפשוטם, אבל לדידן הרי זה כפשוטו ממש, שאנו צריכים להודות לרישא דכי מטי למודים כרע מגרמיה, וכעת הזמן לתקן את מידת ההוד, שימי חנוכה קבעו בהלל והודאה, והזמן גרמא לתקן ברכת מודים, להגיע למטרה שאדם מודה בניסים הנסתרים, והחיזוק בברכת מודים ילווה אותנו לאחר ימי חנוכה שאור הגנוז ישאר אצלנו, עדי אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו יחד במהרה לאורו אכ"ר.

ניסא מדכרינן. [ובתוס' שם בד"ה מהו להזכיר של חנוכה בבהמ"ז - בתפלה פשיטא ליה דמזכיר משום דתפלה בצבור הוא ואיכא פרסומי ניסא אבל בבהמ"ז שבבית ליכא פרסומי ניסא כולי האי]. ומבואר שאף שאדם מברך לעצמו ברכת המזון, ג"כ נחשב פרסומי ניסא, והיינו כי צריך אדם לפרסם את הנס לעצמו.

ד.

יהי חלקי מגומרי הלל בכל יום - המשכת כח ההלל לכל הימים

הנה מצאנו שיש עשרה לשונות של תפלה, שועה צעקה נאקה רינה וגו', ויש עשרה לשונות של שמחה, גילה רינה דיצה וחדוה וכו', ועשרה לשונות של שבח, ואף שיש עשרה לשונות של תפלה, אבל השם 'תפלה' הוא השם שכולל את כל עשרת הלשונות. וכן השם 'שמחה' כולל את כל עשרת לשונות של שמחה. ובנוגע להלל יש ג"כ עשרה לשונות של שבח, אבל השם 'הלל' כולל את כולם, וכדאיתא בגמ' (פסחים ק"ז, א) בעשרה מאמרות של שבח נאמר ספר תהלים, בניצוח בנגון במשכיל במזמור בשיר באשרי בתהלה בתפלה בהודאה בהללויה, גדול מכולן הללויה שכולל שם ושבח בבת אחת, שכל הלשונות של שבח נכללים בהלל, שהוא שם הכולל לשבח משבחים את השי"ת. ועוד אי' בגמ' שם, מאי הללויה, הללוהו בהילולים הרבה. והיינו שבכל פעם שאדם אומר תיבת 'הללויה' הרי הוא מהלל את השי"ת בהילולים הרבה.

וכן העשרה לשונות שאומרים בתפלת נשמת, יודו ויברכו וישבחו ויפארו וישוררו וירוממו ויעריצו ויקדישו וימליכו, דהיינו ט' לשונות מלבד לשון הלל. וכן בהמשך כשאומרים 'ובמקהלות רבבות עמך בית ישראל' אומרים עשרה לשונות 'להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר ולנצח לברך לעלה ולקלס'. והכל כלול בהלל, שכשאומרים הלל אזי מודים ומשבחים ומפארים ומרוממים וכו'.

ואי' בגמ' (שבת ק"ח, ב) א"ר יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום. ופרכינן, איני והאמר מר הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף, כי קאמרינן בפסוקי דזמרה. ופירש"י ד"ה פסוקי דזמרה - שני מזמורים של הילולים הללו את ה' מן השמים הללו אל בקדשו. כי מזמורים אלו נאמר בהם 'הללו את ה' מן השמים 'הללוהו' במרומים, 'הללוהו' כל מלאכיו וגו', וגם המזמור 'הללו אל בקדשו', נאמר בו 'הללוהו' בגבורותיו, 'הללוהו' ברוב גודלו וגו'. [ועי' מהרש"א שם, שב' המזמורים הללו אינם באים לפרסם ניסים, אלא הם דברי הילול ושבח על מעשי ה' בכל יום בטבע הבריאה] והדברים נפלאים שהתנא הקדוש רבי יוסי התפלל לפני ה' שיזכה לומר פסוקי דזמרה בכל יום. ומבואר מדברי הגמ' שב' מזמורים הללו נחשבים בשם 'הלל', ולפי"ז אפשר להמשיך לומר את ההלל תמיד גם ככלות ימי החנוכה.

מאמרי יומין דחנוכה

הגדרת ענין 'ההלל', הוא עפ"י מאה"כ (ירמ" ט, כב) 'כה אמר ה' אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו אל יתהלל עשיר בעשרו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי וגו'. המשמעות של 'יתהלל המתהלל', שהוא מתהלל בזה שהוא יודע את השי"ת, זהו כל תוקפו וגאווותו שמתגאה בו, ואין אמירת הלל אצלו כאמירה גרידא, אלא הוא שמח ומתהלל 'מי כה' אלקינו' השי"ת עמדי, והוא לועג על אומות העולם ועל אליהם, כמוהם יהיו עושיהם כל אשר בוטח בהם, רם על כל גוים ה', וברגע אחד יכול לבטל אותם לגמרי, ולהפוך אותם לעפר ואפר, זה כל שמחתו ואושרו וכל מהותו שהוא מתהלל בה', ואינו מתהלל לא בעושר ולא בגבורה ולא בחכמה, ואינו מתהלל בזה. כי עשירות גבורה וחכמה הם דברים טובים ונצרכים מאוד, אבל גם אם יש לו אינו מתהלל בהם, וכל שמחתו וגאווותו הוא 'השכל וידוע אותי', וכמש"נ (דברים י, כא) 'הוא תהלתך והוא אלקיך וגו', וכשזוכים להרגשה זו נחשב לאמירת הלל כראוי.

וכך יוצאים מאמירת ההלל, בהבנה שאינו חסר כלום, ואינו צריך לכלום, כי לא אמר הלל כאמירה בעלמא ואח"כ סיים לומר ונפנה לעסקיו, אלא ההלל מאיר לו את כל היום כולו, 'בהלו נרו', הוא מאושר והוא מתעלה, ואינו חסר כלום והכל בטל ומבוטל אצלו, כי כאשר השי"ת עמו אינו צריך לשום ישועה, וכי כלום חסר דבר בבית המלך, וכי קשה להשי"ת לעזור ולסייעו. [יש כאלה שאומרים הלל ובדעתם לפעול עי"ז ישועה, שיזכו לישועה או לגבורה וכדו', ויש לרמז שע"ז אמר 'אל יתהלל העשיר בעשרו ואל יתהלל הגבור בגבורתו וגו', אלא כל הכוונה תהיה רק שיצא עם 'השכל וידוע אותי'] ואופן זה של אמירת ההלל אפשר להמשיך גם לאחר זאת חנוכה, 'יהי חלקי מגומרי הלל בכל יום', ויש לרמז בפסוק כי אם 'בזאת' יתהלל המתהלל, שביום זאת חנוכה כאשר מסיימים שמונת ימי חנוכה, אז הזמן שיתהלל המתהלל באופן הנ"ל באמירת פסוקי דזמרה, וכך ימשיך גם אחר ימי חנוכה.

ומעתה י"ל דכשם שיש עשרה לשונות של תפלה, מ"מ כולם נכללים בשם 'תפלה' דוקא, כי תכלית התפלה היא החיבור וההתקשרות להשי"ת, מלשון 'נפתולי אלקים נפתלתי' (בראשית ל, ח) וזה המטרה של כל הלשונות הללו, וכמו כן עשרה לשונות של שמחה נקראים כולם בשם הכולל שמחה, כי כל הלשונות של רינה ושירה עיקר מטרתם היא השמחה. ועד"ז י"ל שכל

הלשונות של שבת, שמשבח ומפאר ומרומם וכו', כל המטרה היא רק הלל, 'יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי', שיהיה בהכרה שאינו זקוק לכלום כי יש לו הכל, 'מי כה' אלקינו, ולכן השם הלל כולל את כולם.

ה.

ביום השמיני עושה לו מדורה - מדליקים את הרצון הפנימי

קשה עלינו פרידתכם ימי החנוכה, כאשר מסיימים ללמוד תורה אפשר לנשק את הספר, כשיוצאים מן הסוכה מנשקים את דפנות הסוכה והסכך, וכן מנשקים את הלולב והאתרוג, אבל בחנוכה אי אפשר לנשק את שלהבת הנרות, וה"ז כבחגית 'ולא נטשתי לנשק לבני ולבנותי'. צריך לחפש עצות ותחבולות האיך להיפרד מימי החנוכה באופן שישארו האורות וההשפעות.

הנה בשו"ע הלכות חנוכה (ס"ו תרעז סעיף ד) נפסק להלכה, הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה, עושה לו מדורה ושורפו וכו'. ומשמעות הדבר שלא ישאר עם נרות קטנים, אלא יעשה מדורה גדולה שתבער, וכאשר יש מדורה בוערת אפשר תמיד להוסיף עוד ועוד עצים, וזוהי היא העבודה ביום השמיני תיכף לעשות מדורה גדולה, כדי שיתקבצו כל הכוחות של הל"ו נרות להכניע את הכח דלעומת זה, כי יונים 'נקבצו' עלי, ומקבצים לעומתם את קדושת הנרות לשרוף את קליפתם, ואנו חפצים שנרות חנוכה יאירו למרחוק וימשיכו להאיר עלינו, וכמובן כפי גודל המדורה שעושה ביום השמיני כך יאיר למרחוק יותר, ומזה נמשך כח ההמשכה לעתיד 'להעלות נר תמיד'.

וי"ל דהנה יש כח נפלא בכלל ישראל, שני קטן הבער נהפך לאש גדולה, בערב שבת קודש מדליקים נרות קטנים, ובמוצאי שבת מדליקין אבוקה גדולה, באור לארבעה עשר בודקים את החמץ לאור הנר, וצריך להדליק נר קטן ולא אבוקה, ואח"כ ביום כשורפים את החמץ עושים מדורה גדולה. וזהו כוחו של יהודי שמניצוץ א' יוצא ונעשה מזה אש גדולה כנ"ל, ויש רק פעם אחת שנשאר הנר קטן, זהו נר נשמה, כי לאחר מעשה נשאר תמיד נר קטן. יש מימרא כל זמן שהנר דולק אפשר לתקן, ועפ"י דרכנו יש להוסיף כל זמן שהנר דולק אפשר לעשות מדורה, ואמנם כשכבר מדליקים נר לעילוי נשמה הוא נשאר תמיד נר נשמה. [אצל התנא האלקי רשב"י עושים לכתחילה

מאמרי יומין דחנוכה

מדורה, אבל להוסיף להיות מנר מדורה אי אפשר, כי רק כשאדם חי בעולם יכול להוסיף ולהבעיר מדורה גדולה] וזה עבודת יום השמיני לעשות מדורה. וצריך לטכס עצות איך לעשות מדורה.

והדבר הראשון שנחנך כדי לעשות מדורה הוא הרצון, כי מדליקים את הנרות והפתילות והשמינים, ואי' בספה"ק (שפ"א לחנוכה תרל"ו בשם החי' הרי"ם, ישמח ישראל ליל א' דחנוכה תרס"ט, ועוד) נר פתילה שמן ר"ת נפש, והוא הרצון [כמו אם יש את נפשכם] שצריך אדם להוציא ולהביע את הרצון הפנימי שלו. ועל כן לאחר ההדלקה אומרים פסוק 'ויהי נועם וגו', שבדרך כלל אומרים פסוק זה קודם מצוה, שמעשי ידינו יהיו לרצון להקב"ה, כי אחר ההדלקה מתעורר באדם חשק להדליק את הנרות שנית, ועל כן חוזר ואומר 'ויהי נועם'. כי אחר שהדליק פעם אחת, נייער בו הניצוץ ונדלק, ואז חושב שהיה באמת רוצה להדליק יותר טוב.

ועד"ז אי' בשם הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע בביאור הא דאי' בסידור האר"י שבסוף הסדר בליל פסח בעת אמירת נרצה יש לומר 'ויהי נועם וגו', כמו בכל א' מסימני ליל הסדר. והקשה מדוע יש לומר 'ויהי נועם' בנרצה, בשלמא בשאר סימנים הרי עושים איזה דבר, אם מצוה מדאורייתא או מדרבנן, או עכ"פ מנהג ישראל קדושים, אבל בעת נרצה אין עושים שום פעולה, ומה שייך לומר 'ויהי נועם'. ופי' שכאשר מגיע סוף ליל הסדר, וחושב על כך שקיים כל כך הרבה מצוות דאורייתא ודרבנן ומנהגים, אז מתעורר בלבו תשוקה הלואי והייתי יכול לחזור ולעשות את כל הסדר שוב, וגם מתעורר בו שברון לב הלואי והייתי עורך את הסדר ביתר שלימות במחשבה דיבור ומעשה, וזהו 'נרצה' מלשון רצון, והשי"ת מקבל את הרצון והתשוקה כאילו עשה הכל שנית, ועל כן אומרים 'ויהי נועם' שהשי"ת יקבל את הרצון והתשוקה כאילו קיימנו בפועל ומעשה ידינו כוננהו.

ומקור הדברים הוא מפורש בתורה, שאחר המשכן נאמר (שמות לט, מג) 'וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו ויברך אותם משה', וברש"י שאמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וגו', והוא א' מ"א מזמורים שבתפלה למשה. ולכאור' היה צריך לברך אותם ולומר 'ויהי נועם' קודם הקמת המשכן, בשעה שאמר להם 'קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לב לבו יביאה את תרומת

ה' וגו' (שם לה, ה) וציוה אותם על הקמת המשכן, אז היה צריך לברך אותם ולומר יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם ויהי נועם וגו', ולמה אמר 'ויהי נועם' רק אחר הקמת המשכן.

ולבאן' מפורש להדיא כדברי הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע, כי בשמוע בני ישראל את הבשורה הטובה והנפלאה של 'ושכנתי בתוכם' באו האנשים על הנשים ונדחפו מאוד להביא את תרומת ה', וביטאו את גודל אהבתם לה' בכל נפשם ובכל מאודם וממונם, וכל חכם לב ועושי המלאכה באו בזריזות בהתלהבות אש קודש לעשות במלאכה, אבל המלאכה היתה די והותר, עד שבאו החכמים ואמרו אל משה מרבים העם להביא מידי העבודה, ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמור איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש. 'ויכלא העם מהביא', ויכלא הוא מלשון 'כלתה נפשי', כי נכספה וגם כלתה נפשם לחצרות ה', אבל בני ישראל עוד השתוקקו בתשוקה גדולה להביא עוד ועוד, ומשה רבינו הוצרך להשיב פניהם ריקם, שאי אפשר לקבל יותר, לכן נתן להם משה רבינו ע"ה עצה שיאמרו 'ויהי נועם', כמו מי שמכין א"ע למצוה, שאם יאמרו 'ויהי נועם' יחשב כאילו הביאו עוד.

ויתבן שזה הטעם שאומרים 'ויהי נועם' אחר הדלקת נרות, כי נכספה וגם כלתה נפשינו להדליק עוד הפעם נרות, ובפרט בליל זאת חנוכה אחר הדלקת נרות, אומרים 'ויהי נועם', ואז השי"ת מחשיבו כאילו הדליק עוד נרות. וזהו 'ביום השמיני עושה לו מדורה', המדורה היא הרצון וההשתוקקות, שמדליקים את הנרות פתילות שמנים ר"ת נפש, כי הנפש משתוקקת וחפצה לעשות רצון השי"ת, ירוץ עבדך כמו איל ישתחוה מול הדרך, יערב לו ידידותך מנופת צוף וכל טעם.

ואת גם זאת במעלת יום השמיני, שיש בו הכח של נעילה, שיש בחי' שבשעת הפרידה כל האורות מתקבצים יחדיו קודם שהם עולים ומסתלקים, ולכן סעודה שלישית בשבת הוא זמן רעוא דרעוין, וכן זמן תפלת נעילה ביום הכיפורים הוא זמן גדול ביותר. ואי' בשם צדיקי סלאנים זי"ע עה"פ 'על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא', שהכוונה על זמנים של 'מוצאי' כמו מוצאי שבת ומוצאי יו"ט ומוצאי יוה"כ, וכמו שאמר אליהו הנביא לאלישע הנביא (מלכים ב, ב, ט) 'שאל מה אעשה לך בטרם אלקח מעמך וגו' ויהי נא פי שנים ברוחך אלי', שבשעת הפרידה אפשר לקבל פי שנים ברוחך. וזהו יסוד בכל המצוות ובכל עניני רוחניות, שבשעת הפרידה

מאמרי יומין דחנוכה

והחיתום אפשר לזכות פי שנים. ואם מצטרף לזה גם רצון 'ויהי נועם', אז אפשר לזכות 'פי כמה וכמה'. והשי"ת הוא יודע תעלומות כל לב והוא יודע כל מעשה בני אדם וכל מחשבותם, ואם אדם מעורר את רצונו אז השי"ת משפיע לו גם להבא פי כמה וכמה.

1.

זאת חנוכה - משכני אחריך נרוצה

ובעצם ה'קושיא' אשר 'קשה עלי פרידתכם', הנה התי' במאחז"ל (הובא ברש"י במדבר כט, ל) על יום שמיני עצרת, 'בבקשה מכם עכבו עמי יום א' ועשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם', ולכאור' מה התועלת בזה, והרי אם יתעכבו עוד תכבד עוד יותר הפרידה. אלא הפי' בזה שיתעכבו עוד יום א' ויתן להם לטעום טעימה קטנה מזיו אור ה' והדביקות בה' בבחי' סעודה קטנה, ואז ישארו רעבים גם צמאים להשי"ת וימשיכו להשתוקק ולכסוף אל ה' כל השנה, ולא תהי' פרידה ח"ו.

והנה איתא ברוקח (סי' רכה) על הסמיכות של סוכות לפרשת 'ויקחו אליך שמן זית וגו', רמז לחנוכה שמן זית מצוה מן המובחר וכו', מה סוכות שמונה ימים אף חנוכה שמונה ימים, ע"כ. ונמצא לפי"ז שיום זאת חנוכה מכוון כנגד שמיני עצרת, וכשם שביום שמ"ע השי"ת אומר לכלל"י עכבו עמי, כמו"כ בזאת חנוכה אומר השי"ת לבנ"י עכבו עמי עוד יום א', ואני אתן לכם סעודה קטנה לטעום מאורות הל"ו נרות וקדושתם, ואז כבר לא תיפרדו, רק תקחו עמכם הכוחות והקדושות הנפלאים לכל ימות השנה, בכל מיני האופנים ששייך, אם באור התורה אם באור הלל והודאה וכו'.

ובזה יש ליישב קו' הב"י מדוע קבעו שמונה ימי חנוכה, והרי הנס היה רק ז' ימים, אלא דאה"נ היום השמיני הוא יום שהוסיף השי"ת וביקש עכבו עמי עוד יום א', שעי"ז נוכל לאסוף המחשבות והרצונות איך להמשיך את ימי החנוכה לכל ימות השנה, וזהו מאת ה' היתה 'זאת', היא נפלאה בעינינו, והתי' הוא 'זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו', כדי שנתעכב עם השי"ת מתוך שמחה וגילה שלא תהא קשה הפרידה.

עוד ענין מיוחד ליום זה, כאשר אמר כק"ז הרה"ק הרמ"ם זי"ע בשם אביו הרשנ"ן זי"ע בשם הרה"ק רבי איציקל מסקווירא זי"ע או בשם הרה"ק

רבי דוד מטאלנא זי"ע, עה"פ 'ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל בן פדהצור' (כמדבר ז, נד) 'ביום השמיני' – הוא זאת חנוכה, 'נשיא' – לשון גדלות איז געהויבן, 'לבני מנשה' פאר די פארגעסענע קינדער מלשון 'כי נשני אלקים', 'גמליאל' – אם הם אומרים 'גם לי קל', אזי 'בן' – ווערט ער א קינד, 'פדהצור', וואס לייזט אויס דעם אייבישטער כבי', עכדה"ק.

וביאור הדברים, כי הדבר הגרוע ביותר בעולם כשאדם חושב שהשי"ת עזב אותו ושכח אותו, כי אין לך צרה גדולה מזו, שהבן מאבד הקשר עם אביו אוהבו ומבטחו, ועד"מ יש לך בן שעובר יסורים ורעות רבות וצרות רח"ל, אבל כשיודע שהוא עומד ליד אביו ונמצא אתו הוא רגוע, שיש לו על מי להישען, הגם שאלבא דאמת אביו זה אינו יכול לעזור לו מאומה, אבל עצם הקשר וההימצאות עם אביו הוא מרגוע לנפשו, ולכן כתי' 'עושה משפט לעשוקים', שהשי"ת אנו יכול להניח כזאת כשרואה עשוק שעשקו אותו מכל משען ומשענה.

ולבן מצינו ויכוח גדול בשעת החורבן אם השי"ת שכח אותנו או לא, כמו שמצינו בפסוקים (ישעי' מט, יד) 'ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני וגו', והשי"ת משיב 'ואנכי לא אשכחך', כי בזמן כזה של הסתר בתוך הסתר, היה נראה הגרוע ביותר שאביו שבשמים שכח מאתנו ועזב אותו, ואלו הם 'הבני מנשה' שחושבים מחשבות כאלו שהם פארגעסענע קינדער, אבל אם יתבוננו וישכילו להבין שהכל רק הסתר פנים, יראו בחוש שהשי"ת לא עזב אותו לרגע קט, 'וגם לי קל', וע"ז אמר הרה"ק הבית אברהם זי"ע, אכן 'הסתרת פניך' – אבער פארוואס 'הייתי נבהל', הלא בכל מצב שאדם שרוי השי"ת עמו, ועליו להבין שהמציאות היא 'גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי' (כג, ד) והשי"ת קרוב לכל יהודי בכל מצב שהוא שרוי בו, ולא זו מחבבן.

וע"י אמירת 'גם לי קל', בעצם אמירה זו זוכים כל הבנים הנשכחים לפדות את השי"ת כביכול, ועי"ז זוכים שהשי"ת פודה אותם, כי עצם האמירה הזאת שישראל אומרים בגלות 'שהשכינה עמהם', זה מעורר אהבה וגורם שמחה גדולה למעלה. וכשאדם מישראל אומר שהשי"ת זוכרו ואינו שוכח ממנו, זה מעורר עליו זכרון לטובה, ועז"נ (ישעי' לא, יט) 'הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מידי דברי בו זכור אזכרנו עוד על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאום ה'.

מאמרי יומין דחנוכה

ונמצא שיום זה הוא יום מסוגל לבני מנשה שיזכרו שהמה זכורים תמיד אצלו ית"ש, והשי"ת אומר להם עכבו עמי עוד יום א' מתוך קירבה ואהבה, כדי שתשכילו שגם כשאתם מרוחקים מאת ה' בכ"מ שכינה עמכם, בתוך עומק גלותם ושפלותם, וגם כי אשב בחושך ה' אור לי (מיכה ז, ח).

ז.

מאת ה' היתה 'זאת' - גודל מעלת יום זאת חנוכה

הנה עפ"י פשט יום זאת חנוכה הוא היום הגדול והמקודש ביותר מימי חנוכה, הן מצד שביארנו לעיל שנה חנוכה מוסיף והולך ומתחזק ובכל יום ויום נכפל בכוחו וקדושתו ביתר שאת ועוז, ונמצא שהקדושה הגדולה ביותר של נרות החנוכה הוא בזאת חנוכה, ובאיזה אופן שנפרש את אור ימי החנוכה, אם זה אור התורה, יש בזאת חנוכה אור התורה כפול שמונה, ואפשר לזכות לאור בהרבה מסכתות הש"ס, ואם נפרש שהוא אור הגנוז, אז האור הגנוז המאיר בזאת חנוכה הוא כפול שמונה. והן מצד שע"י שהוא מוסיף והולך נמצא ביום זה מתקבצים כל נרות החנוכה כאחד, ונשלם קדושתם, ולכן נקרא 'זאת חנוכה', שביום זה כלול כל ימי החנוכה וכל הקומה שלימה גנוז בגויה".

ויום זה מסוגל לקבל השפעה של כל הכוחות דלמעלה מדרך הטבע בגשמיות ורוחניות כבימים ההם בזמן הזה, שהיה להם ישועה גם בגשמיות ע"י נס הנצחון, וגם ברוחניות שחזרו לסדר העבודה בביהמ"ק, ויום זה בחי' תקפו של נס.

ורבותינו הקדושים גילו קדושת היום הזה עפ"י סוד, שכוחו גדול עד למאוד, והוא יום החותם, דהנה מבואר בזוה"ק (פ' צו לב, א) שיום הושענא רבא הוא גמר החותם של ר"ה ויוהכ"פ, ואמנם יום זאת חנוכה הוא חותם בתוך חותם, ועי"ז כל מה שלא הצלחנו לפעול בחתימה של

יד. ובדרך צחות שמעתי מפי ינוקא בשם מלמד דרדקי, שכללות ימי החנוכה, אז ניתן להבחין אם עברו ימי החנוכה כדבעי, שאם זכה להתעלות בימים האלה, אזי נקרא 'זאת חנוכה' בניחותא כמו 'כזה ראה וקדש', אבל אם לא זכה לנצל את הימים הקדושים ולהתעלות בהם, אזי נקרא 'זאת חנוכה' בתמיהה, כלה"כ 'הזאת נעמי'.

הושענא רבא, אפשר לפעול ביום גדול זה. וע"ז מתפללים 'ותטיב לנו החתימה', שאפי' שכבר נחתם עדיין אפשר לתקן החתימה, [וע"ד משל בעולם הגשמי מי שחותם על שטר אפשר לפעמים לעשות תיקון בתוך החתימה], וע"י הטבת הנרות נעשה הטבת החתימה. ועל זה אומרים בנוסח תפלת על הנסים, 'ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך, ולעמך ישראל עשית 'תשועה גדולה' ופרקן כהיום הזה', הלשון 'תשועה גדולה' בלשון ארמי הוא 'הושענא רבא', שבחנוכה אפשר לזכות להושענא רבא.

וידועים דברי הבת עין הק' בפרשת וישב עה"פ (בראשית לח, כד) 'ויהי כמשלש חדשים', בשם כתבי האר"י ז"ל, שעיקר סוף גמר החתימה היא בחנוכה. שזה מרומז בפסוקים אלו עד"ז, ויהי כמשלש חדשים, היינו מראש השנה עד חנוכה, שאז עיקר גמר חתימה, עי"ש באורך. ומשמע שם שהכוונה על כל ימות חנוכה. ולאידיך מצאנו בכמה ספה"ק שהעיקר הוא ביום 'זאת חנוכה', וכן נקט בבני יששכר, ויש ספה"ק שנקטו שהעיקר הוא ערב חנוכה (עי' תולדות אהרן פ' מקץ ד"ה אלקים יחנונו). ועכ"פ מוכח שימי החנוכה הם המשך אחד לימים הנוראים.

ושמעת מח"א שליט"א בשם רבנו הגר"א מוילנא זי"ע (בכתי') ששמונת ימי חנוכה שגומרים בו את ההלל הם כנגד שמונה ימים טובים שאין אומרים בהם הלל [השלם]. ה' ימי חוה"מ פסח ושביעי של פסח, שאין גומרים בהם את ההלל, ר"ה ויוהכ"פ שאין אומרים הלל, ע"כ. ולפי"ז הרי באמת יום זאת חנוכה הוא כנגד יוהכ"פ שאז נחתמין לחיים טובים ולשלום.

ומובא בשם הרה"ק מרוזין זי"ע, דמה שצדיקים יכולים לפעול בר"ה וביוה"כ, יכול כל יהודי פשוט לפעול בזאת חנוכה. ויש לבאר בזה דהנה אי' בשם הרה"ק מראפשיץ זי"ע שהיה מברך בחנוכה 'א גוטן קוויטל מיט גרויסע אותיות אז די בני בית זאלן אויך קענען ליינען', כי הנה צדיקים יודעים שהכל לטובה, וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד וכולו חסד ורחמים, אבל בני הבית היהודים הפשוטים אינם מבינים את זה תמיד, ועל כן מבקשים שנזכה לקוויטל שיהיו החסדים מגולים. ועל כן בר"ה ויוה"כ פועלים הצדיקים ישועות, אבל אצל הצדיקים הכל ישועות כי הם מאמינים שהכל לטובה, אבל פשוטי העם אינם מבינים, וימי החנוכה הם הימים של 'לראותם', בבחי' 'הראנו ה' חסדיך', שנזכה לראות 'בעינינו' את הישועה.

מאמרי יומין דחנוכה

ועכ"פ מוכן שאפשר לפעול גם דברים שאז לא עלה בידינו כ"כ לפעול בימי הרחמים והרצון, ועכ"פ אפי' אם פעלנו ועדיין לא זכינו לראותם, חנוכה הוא זמן של 'לראותם בלבד', אנו חפצים ומשתוקקים לראות בעינינו את 'ההושענא', 'הראנו ה' חסדך' (תהלים פה, ח) וכשמתבוננים בנרות החנוכה, סופגים אל תוך העינים את הקדושה ומכניסים אותה אל תוך כל האיברים, ומבקשים 'הראנו ה' חסדך', אנא תן לנו שכבר נזכה לראות את האור, ושנמשיך להיות שרויים באורה.

ולבן נקרא 'זאת' חנוכה, 'זאת' פי' מראה באצבע, שמסוגל שכל אחד יראה את ישועתו שלו. וכדי שגם הדורות שהם בגדר 'פשוטי עם' יזכו לישועה, צריך לעשות מדורה גדולה הנראית למרחקים בבירור. והרי מצות נר חנוכה הוא נר איש וביתו, גם בני הבית שהם הנשים והקטנים צריכים לראות את האורה, ולזה אנו מקיים שנזכה כבר לראות את הישועה.

ובדרך רמז י"ל את הפסוק 'מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו', 'זאת' סובב על יום זאת חנוכה, וזאת נפלאת בעינינו, כי קשה קושיית הבית יוסף הידוע, שהרי הנס היה רק ד' ימים, ולמה קבעו שמונה ימים, ונמצא שה'זאת' נפלאת בעינינו. והתירוץ ע"ז הוא 'זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו', 'בו' הוא בגי' ח', כלומר שהשי"ת קבע את היום ה'זה', כדי להמשיך את הישועה ואת החתימה לטובה שכבר נחתם בימי הרחמים והרצון.

ואף גם זאת כי בימים אלו יש המתקה לכל הדינים, וזהו הטעם הפנימי שאוכלים מאכלי חלב בחנוכה, רמז לדם נעכר ונעשה חלב, דם מרמז על דינים, ונעשה מזה חלב המרמז לרחמים. וכמובא בספרי המקובלים, שמכינים קודם חנוכה מ"ד נרות (ל"ז עם הח' שמשים) בגימ' דם, כדי לתקן את הענין של דם, וזה סגולה להנצל מהריגת דם (עי' בני יששכר חנוכה מאמר ג, מט) ואוכלים חלב כמ"ש הרמ"א שהדם נהפך לחלב, לרחמים גמורים. ובפרט ביום זאת חנוכה אשר נשלם בו מנין המ"ד נרות, בו ביום נמתקין כל הדינים בשורשם, ונפתחים י"ג מכילין דרחמי עלינו ועכ"א טו.

טו. והמתקת הדינים נעשה ע"י הלל והודאה להשי"ת, והא לך לשונו הזהב של רבינו יונה ז"ל בשערי תשובה (שער ד פ"ב) ואם תמצא את החוטא תלאה ותקרה אותו צרה ויצדיק עליו את הדין ויקבל המוסר באהבה, יהיה זה לו למגן מן היסורים

ויעזור השי"ת שנזכה כולנו יחד צו א גוט'ן קוויטל און א גוט'ן תמיד, ונזכה לכל ההשפעות טובות של ימי החנוכה, והכל יתהפך במהרה לרחמים וחסדים נגלים, בגשמיות וברוחניות, ונוכל לפעול כל טוב, לכם ולכל בני ביתכם, ולהודות ולהלל כל ימי חיינו, ושנזכה להמשיך כל אורות ימים עלו עדי נזכה לאור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו יחד במהרה לאורו עוד השנה הזאת, וכשם שזכינו להדליק שמונת ימי חנוכה, שהוא אורו של משיח [כידוע שמשיח ר"ת מ'דליקין ש'מונת ימי ח'נוכה] כך נזכה כולנו יחד לראות כהן גדול משרת מעלה הנרות במנורה הטהורה בביהמ"ק, ואחכה לו בכל יום שיבוא.

ואמנם אי"צ להמתין לביאת המשיח כדי לזכות לאורו, כי אפשר לזכות לאורו כבר מעתה, לחיות חיי משיח בתו"מ, וכשם שידוע על תלמידי הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע שהתפללו על הגאולה רק מחמת צער השכינה דשכינתא בגלותא, כי בעצם הם כבר היו שרויים בבחי' ימות המשיח, כי החצר של הרבי היתה בחי' עזרה והרה"ק היה בחי' כה"ג והאורים ותומים הכל היה גלוי וידוע, ובחי' של מלאה הארץ דעה את ה', ועכ"פ יש מציאות שאפשר לזכות לאורו של משיח עוד טרם קבלת פני משיח. ויעזור השי"ת שנזכה גם בפועל לקבל פני משיח צדקנו בב"א 'ערכתי נר למשיחי' אכ"ר.

הרבים הראויים לבא עליו, כמו שנאמר (תהלים עו, יא) 'כי חמת אדם תודך שארית חמות תחגור', פירוש כאשר צער האדם יודה אותך, כלומר שיודה אותך האדם בעת צערך, 'שארית חמות' - שהיו מפותחות לבא על האדם, 'תחגור' ותעכב אותם ולא תביאם עליו. ונאמר (ישעיה יב, א) 'אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני', עכ"ל. הרי הדברים מפורשים שע"י ההודאה להשי"ת נמתקים הדינים ונהפכו לחסדים וטובות. וזהו שיסד לן מרן האלקי אור שבעת הימים הריב"ש טוב זיע"א, שהעצה היעוצה להמתקת הדינים הוא להתבונן בנקודות הטובות שנמצאים בתוך הדינים להודות ולהלל עליהם, ועי"ז יומתק לרחמים, והנה נהפך הנגע כולו ללבן טהור הוא.

בעזה"י

קונטרס

נועם החינוך

בו יבואו לקט קוצר אמרים, יסודות גדולים ונאמנים,
מדברים שברום עולם עומדים, פרקי הדרכה ערוכים,

בעניני חינוך הבנים והמסתעף

להורות מעשה החינוך אשר יעשה אותם האדם ויזכה לבנים וב"ב
עוסקים בתומ"צ, וכשמו כן הוא חינוך מתוך נוע"ם ואהבה ויראה
ממשנתו של מורינו הגה"צ רבי נחמן בידרמן שליט"א

לרגל ימי החנוכה אשר ע"ש חינו"ך המזבח ע"י בית חשמונאי נקרא,
ומלשה"כ (משלי כב, ו) חנו"ך לנער על פי דרכו, אמרנו אתנהלה
לעטי לרגל המלאכה הגדולה ולרגל הילדים (עפ"י בראשית לג, יד) אשר
רומז ליו"ט של חנוכה (עי' עטרת צבי למהרצ"ה מזדיטשוב זי"ע) שמצותה עד
שתכלה 'רגל' מן השוק, וכן עפימש"כ המג"א (או"ח ריש סי' תע"ר) נוהגים
הנערים העניים לסבב בחנוכה על הפתחים, וזהו 'רגל הילדים', (וכמו"כ
חנוכה גימט' מספר ט"ף) וכבר אחז"ל (שבת כג, ב) הרגיל בנר הויין ליה
בנים תלמידי חכמים*.

וימי החנוכה הם זמן מיוחד לעשות פעולות לחינוך הבנים, בכדי לבטל
את קליפת יון, שבאו בחקירות ובפלפולי פילוסופיה כדי להרפות

א. ובספה"ק מבואר שחנוכ"ה הוא זמן לכל אדם לחנך את עצמו ג"כ לעבודת ה',
כמ"ש בעבודת ישראל (לחנוכה ד"ה וענין) וזל"ק, וענין חנוכה הוא על שם הכתוב

האמונה התמימה המסורה לנו מדור דור, והם סוברים שהתורה משתנית לפי העתים והדורות, וכל דור מאוחר יותר מחוכם ומבין יותר מהדורות הקודמים, ויש להם יותר אפשרויות להגיע לחקר והבנה בשכל אנושי, [וכמו בזמנינו בהתפתחות כלי הטעכנולוגיא למיניהם] כי הדורות הקודמים היו נחשלים ולא הבינו את הענינים לאשורם ולעומקם, והם הבינו שלא נכון שהבנים יכבדו את הוריהם, אלא שההורים יכבדו את בניהם 'כבד את בנך ואת בתך' תחת 'כבד את אביך ואת אמך'. וכדי לבטל ולעקור קליפה זו, מרבים בימים אלו בחינוך הדור הצעיר, שיחזיקו באמונה שלמה בלא קושיות ובלא תירוצים, אלא יבטחו בה' בתמימות ובפשיטות.

- א -

יעקב אבינו ע"ה היה המחנך הראשון שהיתה מיטתו שלימה י"ב שבטי קה, ובמערכה כנגד עשיו הרשע, בא ללמד סימן לבנים בדרכי חינוך הבנים לדרך הטובה והישרה, כי עבודת החינוך היא עבודה גדולה עד מאוד, ועכ"ז כולי האי ואולי יעלה בידו לזכות לזרע ברך ה', ומטרת עשיו הרשע היה להחטיא את יעקב ואת בניו, כמו שהוכיח סופו שאמר 'נסעה ונלכה ואלכה לנגדך', ויעקב השיב לעומתו 'אדוני ידע כי הילדים רכים וגו'', ולזאת התפלל וביקש 'הצילני נא מיד אחי מיד עשיו וגו'', פן יבוא והכני אם על בנים', הרמז בזה על שמירת הבנים מיד הסט"א, והתקין עצמו לשלשה דברים לדורון לתפלה ולמלחמה, (רש"י לב, ט) ויש לרמז בזה שהתקין ג' תקנות גדולות בעניני חינוך הבנים.

(משלי כב, ו) חנוך לנער על פי דרכו, דהיינו שבחנוכה מחמת גודל הארה יוכל גם האדם שבמדרגת נער לחנך אותו לעבודת ה' ולהכין נתיבות יושר להלך בהם ולה' הישועה, עי"ש. ובספה"ק מאור עינים (ישמח לב מס' שבת ד"ה כשנכנסו יונים) שבחנוכה הוא הכנה לקבלת התורה של חודש סיון שהוא חודש השלישי מניסן, וכסלו הוא החודש השלישי מר"ה, ובחנוכה הוא חינוך להתחנך לכנס למדריגת היראה מעט מעט עד סיון. ובתו"ד כ' ובמה שמחנך עצמו הווין ליה בנים ת"ח. עי' להלן אות ב.)

- ב -

אמנם ההקדמה לכ"ז הוא במה שמצאנו שחז"ל דייקו בלשונם הק', 'התקין עצמו' לשלשה דברים וגו', לרמז בזה למחנך הדגול, שראשית כל ראשית יתקן א"ע ואת מידותיו כראוי ונכון, שיהא הוא בעצמו דוגמא אישית לבנים בכל תהלוכותיו, כי גם ע"ז אחז"ל (ב"מ קז, ב) קשוט עצמן תחילה ואח"כ קשוט אחרים, ובבחי' 'הוא היה אומר', כי רק אז יהיו דבריו מתיישבים ומתקבלים באמת על לב הבנים כנודע, ואכמ"ל.

ואין לך דבר גדול מזה, שהבן רואה תמונת אביו בכל הליכותיו והנהגותיו, ואז גם הוא הולך בדרכו, וזה שוה יותר מכל ההשקעה שמנסה להשקיע בבניו, כי לפעמים הוא רודף אחריהם לחנכם ועושה עליהם לחץ ופרעש"ע, עד שהילד מואס בתוכחתו, ועדיף שהאב יחנך את עצמו, ויוסיף מוסר וחיזוק בעבודתו עד שיהיה דוגמא חי ויחיב ממילא את בניו, וצדיקים פירשו מאחז"ל עה"פ 'ואקחה פת לחם' (בראשית יח, ה) שעל הלחם שלקח אברהם אבינו בעצמו, נתן להם ג"כ הקב"ה מן בעצמו, אבל המים שאמר (שם יח, ד) 'יוקח נא מעט מים' על ידי שליח, שילם לבניו ע"י שליח, (עי' ב"מ פו, ב). ולכאז' צ"ב מאי גרעיותא בזה שנתן ע"י שליח שהוא ישמעאל, והרי מטרתו קודש כדי לחנכו במצוות, כמו שאחז"ל (ב"ר מח, יג) עה"פ 'ואל הבקר רץ וגו' ויתן אל הנער' (שם יח, ז). ותירצו בזה שאם רוצה לחנך את בנו למצוות, באמת עדיפא שיעשה זאת בעצמו, וכשיראה הבן טירחת אביו

ב. וע"ד צחות יש להמחיש הענין, כשהאב מחנך את בנו, והוא עצמו אינו מחונך לזה, שפע"א היה ילד שהגיע ל"ג שנים ונעשה בר מצוה, ואביו הדריכו שמעתה שנכנס לעול התורה והמצוות, צריך לעמוד בביהמ"ד ולהתפלל במקומו בשתיקה יפה מרישא ועד גמירא וכו', כמו שראוי לבחור בר מצוה. אז השיבו הבן ושאל, טאטי ווען האסטו בר מצוה!?

וכמו"כ לאידך גיסא יש להמחיש איך שהבן מרגיש ורואה הדוגמא האישית של האב, כמו שראיתי בביהמ"ד איך שהילדים משחקים ומפזזים בחצר בשעת התפלה, וילד א' עשה קטטה עם חברו, וא"ל אני אלך ואספר לאבך בביהמ"ד, נענה חברו ואמר איני מתיירא מכך, כי אבי לא ישמע לך כלל, כיון שאינו מדבר בביהמ"ד מאומה, והתפעלתי מאוד מהחזק של הילד שרואה ומרגיש בהליכות אביו, ובזה בטוח שאין לו לירא.

בעבודת מצוות הכנסת אורחים זהו חינוך גדול יותר מכשהוא ממנה את בנו לטרוח במצוה, ולכן נחשב לחיסרון שנתן ע"י שליח ונראה כעונש קצת.

- ג -

וכיון שכן, יש רבים השואלים, האם עצה נכונה היא לאב, להתנהג בפני בנו באופן אחר ממה שמתנהג בינו לבין עצמו, שהרי רוצה להשפיע על הנער לטובה, ועל כן גם אם יש דברים שבינו לבין עצמו אינו מדקדק כ"כ, אך בפני הנער הוא מדקדק יותר, כדי שילמד הנער ממנו. אך התשובה לזאת היא, שאם אינו מחנך א"ע ואת התנהגותו ועושהו רק לכבוד ובפני הנער, ידע נאמנה שגם הנער מבין זאת, ובזה יגרום שגם הוא יתנהג כן, שבפני אביו יתנהג באופן אחר ממה שמתנהג בינו לבין עצמו. זאת ועוד, שהבן מרגיש ומבין בזה שלא אביו הוא המחנכו, אלא הוא 'המחנך' של אביו וירא מפניו, ובזה יגרום שהבן 'יחנך' אותו גם בענינים אחרים, והיא סכנה גדולה.

אמנם לאידך גיסא, שאל א' את הרה"ק ר' שלמה'קה מזוועהל זי"ע, שהוא עושה איזה ענין שלא לשמה, כי מלפנים היה רגיל לשתות כוס קפה קודם התפלה ויחד עם זה לקרוא עיתון, אבל כשבנו בגר חשב לעצמו שאי"ז מן הראוי שיראה אותו כך, לכן התחיל לקחת איזה ספר מוסר וכדו' לעיין בו בשעת השתיה. וחשב שאינו אווז בזה באמת והוי שלא לשמה. ענהו ר"ש 'זהו לשמה אמיתי בחינוך הבנים', שהרי עושהו רק לשם חינוך, והוי עוסק לשמה באמת. ואשר ע"כ מכיון שדבר זה מוטל בספק האם זה מהלך טוב, להיזהר בתהלוכותיו רק כשהוא בנוכחותם של הילדים, וספק נפשות הוא, הרי בודאי טוב וישר, ללכת על בטוח, ולהיות 'התקין עצמו' באמת.

- ד -

ודע עוד, כי כח זה של 'התקין עצמו' משפיע על הבנים גם כשמתקן א"ע בסתר בינו לבין קונו, ואין הבנים רואים אותו כלל, כי הקשר שבין אב לבן הוא גם קשר רוחני ולא קשר גשמי ובשרי בלבד, ואם האב מוסיף

נועם החינוך

על עצמו תוספת קדושה וטהרה ותיקון המעשים בתורה ועבודה, הרי ממילא נשפע גם על נפש הבן ומרגיש בעצמו תוספת קדושה והתעוררות לעבודת ה' מכח הרוחני, ומקרא מלא דיבר הכתוב (דברים ל, ו) 'ומל ה"א את לבבך וגו', ועי"כ 'ואת לבב זרעך וגו', והבן.

ובענין זה סיפר כ"ק הרה"צ מבילגורייא זללה"ה לרביה"ק הרמ"ם זי"ע, כי בשנת תר"י כשנפרד הרה"ק מוהר"ם מלעלוב זיע"א מהרה"ק מוהר"ש מבעלזא זי"ע ביוצאו את פולין, ראש חודש אלול היה (כנראה), וא"ל השר שלום ד"ת עה"פ 'יוסף ה' עליכם עליכם ועל בניכם' (תהלים קטו, יד), דלכאו' מהו כפל הלשון עליכם ועל בניכם, ותי' דהנה עיקר הסיבה לבנים טובים עוסקים בתו"מ לשמה, תלוי בקדושת הזיווג, ואם או לא עלה לו כהוגן, עדיין יש תקוה לכשיתקן מעשיו בתשובה ובמעש"ט בקדושה וטהרה, ממילא יחול שפע קודש גם על הוולד, וז"פ 'יוסף ה' עליכם', כשיתוסף עליכם אלקות, או אז יומשך הדבר עליכם ועל בניכם, [וברמב"ן ז"ל בתפלתו, מבואר דשם הק' היוצא מפסוק ה' זכרנו יברך, קאי בענין זה].

ובזה פי' הרה"ק הרמ"ם 'אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק' (בראשית כה, יט) וכבר עמדו המפ' על כפל הלשון, ותיריך עפ"י הנ"ל, דבאמת יש ב' תולדות לאדם, שאם בא' נפל ח"ו, עדיין יש לו עדיין תקוה לקדש את בניו באמצעות תיקון מעשיו. (ועי' בפע"ח שער קריאת ס"ת פ"ה).

וע"ע בספה"ק אוהב ישראל (פ' מטות) עה"פ ומקנה רב וגו', שכ' שהקדים הטף שהם צריכים שמירה ביותר כשהם בקטנותם, והתיקון להטף ובניו הוא כך, כשהאדם עושה מעשיו בקדושה וטהרה ובמחשבה טובה, אז הוא בורא מלאך קדוש, והוא עולה ויושב בשמים להמליץ טוב עבור האדם, ומלאך זה ממליץ על בניו הקטנים ושומר עליהם ומעורר אותם לעבודת ה', עי"ש. (וע"ע אוה"ח הק' ר"פ תזריע).

- ה -

לשלשה דברים דורון תפלה ומלחמה. עפ"י משאחז"ל בענין החינוך (סנהדרין קז, ב ועוד) לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. דורון זה הימין

מקרבת, מלחמה זהו השמאל דוחה, ימין מקרבת פירושו להיות מסור וגעטריי במסירות נפלאה עבור הבנים, וירגישו בנפשם איך שדואג וחושב עליהם תמיד, ע"י שמקרב אותם ומוקירם ומעריכם בהענקת מתנות ודברים טובים וכו', ועשיית מבצעים וכדו'. ושמאל דוחה פירושו שצריך שעם כל הנאמנות והמסירות מהאב להבן חייב להיות מרחק מה ביניהם, בבחי' מורא אב. וכאמז"ל שהבן ירא את אביו יותר מאמו, והבן צריך לדעת שהוא אינו חברו של אביו, כמו שני חברים ורעים שאין ביניהם יראה ומורא, אלא הוא 'אביו', ויש כאן הכרזה 'שמור מרחק', ועל אף שיכול להשפיל עצמו אליו ולקרבו ולשחק עמו וכו', אבל נשאר בגדר של 'אב' במורא ודרך ארץ, ושישאר תמיד מצב של איזה ריחוק בתוך הגעטריישאפט.

- 1 -

והנה כדי לשלב שני הידים כאחד, זקוקים למומחיות ואומנות יתירה, וזו עבודה גדולה לשקול בפלס האין לעשות את הקשר הנכון בין האב לבנו בשילוב של משיכה בלשון רכה ובדיבורים קשים כגידין, כי אם ידבר אל בנו תמיד רק בלשון רכה ויתנהג עם בנו רק באופן של חיבה בלבד, לא תצלח דרכו, כי הילדים המה יודעים ומכירים היטב בחולשות הוריהם איך ומתי הזמן והמקום המוכשר לנצל אותם, ומאידיך גיסא ללכת בתקיפות שלא במקום ובזמן הנכון הוא יותר גרוע, וסופו מי ישורנו רח"ל כידוע. ועז"נ (שמות יג, ח) 'והגדת' לבנך, והגדת יש בו ב' משמעויות, גם מל' דברים קשים כגידין, (כמו שפירש"י עה"פ 'ותגיד' לבני ישראל, שם יט, ג) והוא גם מלשון המשכה בלשון רכה, והבן.

אכן בארבעים שנה האחרונות, ככל ש'מתקדמים' יותר, הולך ו'מתקדם' שיטת החינוך דבחי' דורון, בחי' ימין מקרבת. מלפנים הי' יותר תמימות ויראת שמים ומידות טובות, אמנם הראש לא הי' הכ"כ אויס געשארפט און אויסגעשניצט, ואולם היום הראש הוא 'אויסגעשערפט און אויסגעשניצט', אבל תמימות וירא"ש ומד"ט חסר גם חסר. הטעם בזה כי עזבו את חלק השמאל דוחה לגמרי, וכאשר חסר הכלים לשלב שניהם, אז כמובן עדיף יותר להשתמש בבחי' ימין מקרבת מאשר שמאל דוחה. והובא בשם מוהר"ן מברסלב זי"ע, כי אלו שמרביצים ילדיהם מתוך כעס, מכניסים

בהם טבע רציחה, אז בודאי עדיף בחי' ימין מקרבת, ונהיה מצב שמתנהלים עם הילדים רק בטוב ובדרכי נועם.

ולכן דייקו חז"ל הק' דעיקר הדרך הוא לקרב וכמו היד ימין שהוא העיקר, אבל לא לשכוח את היד השניה. ולזה צריך הרבה סיעתא דשמיא, לא לקרב יותר מידי ולא לרחק יותר מידי, אלא לעשות את הקשר במידה ובמשקל הראויים, פעמים יתנהג לחנכו יותר בחיבה ואהבה ולפעמים יותר בקפידה ודברי מוסר וכיבושין. אבל תמיד יזכור את שניהם, וכמו שהמשילו חז"ל הק' לשתי הידים ימין ושמאל, וכדרך בנ"א להשתמש בשניהם גם יחד, כתרין רעין דלא מתפרשין, וזה בלא זה א"א, כך גם בו בזמן שהימין מקרבת תהא השמאל דוחה, ובו בזמן שהשמאל דוחה תהא הימין מקרבת כאחד, וד"ל. ולכן רואים אנשים גדולים וחשובים שמשקיעים כ"כ בחינוך ילדיהם, ואעפ"כ אינם מצליחים כ"כ, סיבת הדבר כי חסר להם השילוב של ימין ושמאל ואינם משכילים להשתמש בשניהם גם יחד.

ג. וע"ד משל יש פעמים שילדים אינם רוצים ללכת לישון, ויש אב שמכה את בנו ומכריחו ללכת לישון, אבל לא זו הדרך, כי אף שבפועל הצליח להכריח את בנו, אבל עי"ז נשאר רושם שלילי. ויש לך אב שנוטל את בנו ומרימו על כתפו בריקדה וכך מפילו אל המטה מתוך שמחה, ועי"ז נשאר אצל הבן רושם טוב ונעים להיכנס למטתו. הבן אוהב את הדבר ומבקש מאביו שלמחר גם יכניסו למטה באופן זה. אבל בסופו של דבר כך או כך לא לוותר לו. ודברים אלו אמורים גם לענין לימוד התורה שהאב לומד עם בנו, שלא ילמד עמו באופן שמלחיץ אותו לבחון אותו ולבדוק עד כמה הוא יודע ומבין את מה שלמד בישיבה, כי זה גורם לחץ על הבן, אלא ישאל אותו אם חפץ ללמוד כעת, וינעים לבנו את הלימוד, והבן מרגיש מתיקות בלימוד עם אביו, אבל למעשה לא לוותר לבן. באופן זה זוכה האב לקשור קשר נכון בינו לבנו.

ד. ומדי דברי בו זכור אזכור את כקש"ת מרן אאמו"ר זללה"ה, אשר היה יחיד מומחה לשלב ימין ושמאל, ועכ"ז שבעצם טבעו היה רך וטוב לב, התגבר ונהג בתקיפות ושטרענקייט למען שמו באהבה כדי להשרות על הבנים פחד ומורא אב, אני כשלעצמי איני זוכר שקיבלנו ממנו מעולם נשיקה או לטיפה וכדו', ועכ"ז היה כ"כ געטריי שא"א לתאר. ויש להמליץ ענין זה משני כתובים, נאמר (משלי יג. כד) 'חושך שבטו שונא בנו', ונאמר (שם יג. כז) 'נעדרות נשיקות שונא' ודו"ק.

נועם החינוך

צג

- ז -

וכח התפלה באמצעו, שנצרך לדורון ולמלחמה הרבה תפילות ובקשת רחמים בלי הפסק, שיזכה לסיעתא דשמיא לעשות הכל בימין ושמאל בזמנו הנכון ללא טעויות ח"ו. ויש לכ"א לכוון בברכת 'השכיבנו' באמירתו, 'ותקננו בעצה טובה מלפניך', שהשי"ת ירחם עליו ויתקננו בעצה טובה למצוא שביל הזהב בכל עת ובכל שעה.

וידוע מ"ש השל"ה הק' הובא במ"ב (סי' מ"ז סק"י) שתמיד תהיה תפלת האב והאם שגורה בפיהם להתפלל על בניהם, שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מדות טובות, ויכוין מאוד בברכת אהבה רבה ובברכת התורה בשעה שאומרים ונהיה אנחנו וצאצאינו, וכן כשאומר בובא לציון למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה, עכ"ל. והרי ביאור התפלה 'למען לא ניגע לריק', היינו כי צריך סיעתא דשמיא מרובה שכל היגיעה שיגיעים בחינוך ישאו פרי, ולא תהיה כל גיעתו לריק ולבטלה ח"ו, אלא שחפץ ה' בידו יצליח להשפיע על בניו ויוצ"ח ללכת בדרך טובים.

- ח -

והנה בתפלת ובא לציון אנו מקדימים ואומרים 'ברוך אלקינו שבראנו לכבודו וכו', ואי' בסידור האריז"ל שהתיבות 'ברוך אלקינו שבראנו' ר"ת בא"ש, והוא כוונת מסירות נפש לשריפה עקד"ה, [וכן בזמר לשבת 'יצוה צור חסדו' משורר 'ברוך אלקינו שבראנו לכבודו' ותיכף אח"כ מבקש וזכנו לראות בנים וב"ב חיים וקיימים עוסקים בתומ"צ]. ומכאן יש ללמוד שענין חינוך הבנים צריך להיות בגדר מסירות נפש, כמו שיעקב אבינו מסר נפשו ויצא למלחמה נגד עשיו הרשע בעבור חינוך בניו.

וכן מצינו שהאמהות הק' מסרו נפשם על חינוך הבנים, כמו שמצינו אצל שרה אמנו שאמרה 'גרש האמה הזאת' (בראשית כא, י) וידועים דברי הרמב"ן עה"פ 'ותענה שרי ותברח מפניה' (שם טז ו). וזל"ק, ותענה שרי ותברח מפניה חטאה אמנו בענוי הזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, ושמע ה' אל עניה ונתן לה בן שיהא פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני העינוי, עכ"ל. והנה שרה אמנו נביאה היתה וידעה מכל זה, וכמו

נועם החינוך

שאחז"ל (שמו"ר א, א והובא ברש"י) עה"פ 'כל אשר תאמר לך שרה שמע בקולה' (שם כא, יב) שאברהם אבינו היה טפל בנבואה לשרה, ובודאי ידעה כי בניה יסבלו מישמעאל, ועד היום אנו סובלים מכך ר"ל, אך אדעתא דהכי אמרה במסירות נפש 'גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק', כי סברה אשר מוטב יסבלו בניה הצדיקים ממנו מאשר לחיות עמו במחיצתו. ושרה אמנו הבינה שלא טוב שיהיה יצחק שלה יחד עם ישמעאל, והיתה מוכנה לגרום סבל גדול לבניה לדורות, אבל הסבל יהיה רק בגוף, והעיקר שיצחק יהיה צדיק וטהור, ולא יושפע לרעה מישמעאל. וכן אמרה גם רבקה ליצחק אודות יעקב 'קצתי בחיי מפני בנות חת אם לקח יעקב אשה מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה לי חיים' (שם כז, מז).

וזהו יסוד גדול וקדוש למי שרוצה להצליח בחינוך הבנים, שחייבים להשים את ענין החינוך בראש כל מעייניו ומשאת נפשו וחיו, עד כדי מסירות נפש. וכן כשמתפללים על בני חיי ומזוני, צריך להקדים להתפלל על בני קודם לחיי וקודם למזוני, וחז"ל הק' רמזוהו בסדר אמרם 'בני חיי ומזוני', כי בני הוא הדבר הראשון, והאדם אשר הבקשה הראשונה היא 'בני' וחשוב בעיניו הצלחת בניו בתוי"ש יותר מ'חיי' ויותר מ'מזוני', ומשליך נפשו מנגד למען חינוך הבנים ואינו חס על חיי עצמו ועל מזונותיו. ורמזוהו במאמר הכתוב, 'ושננתם לבניך' דהיינו מצות חינוך הבנים, שיהא באופן של 'ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך בשכבך ובקומך וגו', ובלא היסח הדעת כמו תפילין, והוא זה אשר יזכה לבנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות לשמה.

- ט -

וידוע הסיפור כשהלכו שני האחים הק' הרה"ק הר"ר זושא והרה"ק הר"ר אלימלך מליזענסק זיע"א בגדלות, אזי הלכו בכפר ביאלע, ונתוודע להם על הילד דוד'ל מלעלוב זיע"א, שהוא נשמה רמה ונשגבה והלכו לדירת הוריו לתהות על קנקנו של האב מאין זכה להוליד בן קדוש כזה, ושאלו את אמו ע"ז, וענתה להם, כי בעלה יהודי פשוט וכל עניניו פשוטים הם בתכלית, אלא דבר א' שהוא רואה בו, שבכל פעם בסעודת

יום שב"ק [במג"ד בסעודה ג'] כשמזמר את הזמר ברוך אד' יום יום, כשמגיע להחרוז ויזכנו לראות בנים ובני בנים חו"ק וכו', הרי הוא מתחיל לבכות בכי רב, והתלהבותו מגיע לדרגא כזו עד שמכה א"ע בכותל ופוכר ידיו ומבקש בתחנונים מלפני אבינו שבשמים שיזכה לבן הגון וכשר, ובכיתו הולך ונמשך עד שמתעלף, ותמיד אני מוכרחת לעוררו מעלפוןו, וכששמעו האחים הקדושים כל זאת, אמרו אם כן ניחא על מה שזכה לבן קדוש זה. (ריש ס' קודש הילולים, מג"ד) [ועי' תנדב"א רבה פי"ח כע"ז מעשה בכהן א' וכו'].

והנה לאו כל אדם זוכה להגיע למדריגה גדולה זו שהגיע אדם פשוט לבקש על בנים צדיקים עד כדי מסירות נפש בפועל ממש, וא"א לדרוש מכ"א שיהי' אצלו בבחי' 'בכל נפשך' אפי' נוטל את נפשך, אבל זאת אדרוש מן האדם שיהיה 'בכל לבבך', כ"א לפום דרגא דיליה בכל לב מחשבה אחת וראשונה יהיה נוגע ללבבו בלא היסח הדעת ממוחו ומצפוני לבו בביתו ובמקום עבודתו ובבית מדרשו בכל זמן ועידן, אנא רחם על בניי שילכו רק בדרך טובים לפניך וכו'. ולא סגי שכשיבואו לביתו נותן להם שמייכל און מאכט זיכער אז זיי שמייכלען אויף צוריק ודי בזה.

ושמעתי אומרים מדוע בתפילת שמו"ע שמרבים לבקש בקשות הרבה לא מצאנו ברכה או בקשה לזכות לבנים צדיקים וכשרים, [אולי יש בקשות שגם זה כלול בהם, אבל אין ע"ז בקשה מפורשת] אלא משום שאם היה בקשה ע"ז היה האדם מבקש ג"פ ביום ומרגיש שכבר יצא יד"ח והיה פוטר עצמו מלבקש עוד, וכדי שלא יסיח דעת ולא יפטר ממנו, אלא יתפלל ויחזור ויתפלל ויבקש עוד לכן לא תיקנו ברכה ע"ז להדיא. (ובשם הרה"ק מבעלזא זיע"א לכוון בברכת מודים כשאומר אתה הוא לדור ו'דור ו' החיבור בין ב' הדורות).

- י -

עוד ענין חזינן בזה שמקדימים להודות ולהלל להשי"ת ברוך אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו וגו', ואח"כ מבקשים על בנים 'למען לא ניגע לריק' [וכן בזמר יצוה צור חסדו] להורות סדר התפלה הנכונה איך

נועם החינוך

מבקשים על בנים צדיקים [וגם על שאר ענינים] שראשית דבר הוא ההודאה על העבר אשר טוב גמלנו כרחמיו וכרוב חסדיו הגדיל לנו, וברוך א' שבראנו לכבודו, ואח"כ בקשה על העתיד ויזכנו לראות בנים וב"ב וכו', ולעולם לא ימוש מזכרוני המחזה הנורא והנשגב בהעלות הנרות ערב שב"ק אצל אמי מורתי הרבנית הצדיקת ע"ה, בהשתפך נפשה להשי"ת עם בכיות ודמעות של שמחה, וכך היה לה נוסח משלה שאמרה בתפלתה, טאטע אין הימל, איך דאנק אין לויב דיר אויף די מתנה וואס די האסט מיר געשענקט והזכירה את שם בנה, ואח"כ הוסיפה לבקש על צרכי הבן, און איך בעט דיר וכו', וע"ז הדרך התפללה על כל א' בפנ"ע.

- יא -

ואמנם זאת יש לדעת שג' יסודות החינוך הללו, דורון תפלה ומלחמה, הם רק כל זמן שעדיין יש בכוח האב לחנכו ולהשפיע עליו, כאשר הבן עדיין בגדר מקבל, אבל כאשר גדל הנער וכבר אינו מקבל מרות של חינוך, אז צריך רק לקרבו בכל מצב שהוא, כי כולי האי ואולי. וכן מצינו ביצחק אבינו ע"ה שנאמר 'ויגדלו הנערים וגו' ויאהב יצחק את עשיו וגו' (שם כה, כז), ובודאי יצחק אבינו עשה כל מה שבכוחו לחנך גם את עשיו הרשע, אולם כל זה היה רק עד שגדל הנער, 'ויגדלו הנערים' אהב אותו אהבה ללא תנאי. [ואמנם כל זה הוא באופן שהוא רגוע ואינו מזיק לאחרים, אבל אם הוא מזיק ומדבר דברי הבל ועושה מעשים שעלולים לגרום קרירות לאחרים רח"ל, אז צריך להקהות את שיניו ולהשקיטן]".

יב

שלמה המע"ה אמר בחכמתו (משלי כז, יט) 'כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם', כאן גיה לן א' מסודות הבריאה, כי הגם שדברים שבלב האדם הלא המה מכוסים מעין כל חי, וגלויים וידועים רק לבוחן כליות

ה. ואי' בספה"ק באר מים חיים שיצחק אהב את עשיו כדי לעורר אהבת ה' על כלל ישראל, וגילה בזה כי אב אוהב את בנו אהבת עולם שאינה תלויה בדבר וללא שום תנאי, ולדאבון לב ענין זה מצוי בדורינו השפל, ה' ירחם, וצריך

ולב ית"ש, אבל הרגשי הלב שמחותיו ומכאוביו עם זולתו, וכן קשר אהבתו ושנאתו אליו, זורמים מזה לזה כמים, כי לב מרגיש לב, ודבר זה מובא להלכה לענין מצות פריקה וטעינה, (עי' פסחים ק"ג, ב ובתוד"ה שראה), ובספר התניא קדישא (פ' מ"ו) הביא עצה זו דכמים הפנים לפניו לענין מצות אהבת ה', עי"ש באורך. ועי' בהפלאה (פנים יפות פ' וישב עה"פ וימאן להתנחם).

והנה אם נאמרו הדברים בין לב האדם לאדם בעלמא, הרי הדברים ק"ו בין אב לבנו שיש להם קשר טבעי והוא חלק ממנו ממש, וידע נאמנה שכל מה שהוא חושב ומרגיש על בנו, הרי כמים הפנים לפניו, הן חלי ומרגיש היטב לטוב ולמוטב. ועפ"י הרגשים הללו יושפע הן להעלות מצב רוחו ובהיפך ח"ו. ואשר ע"כ מחובת האב בעולמו לחשוב רק מחשבות טובות על בנו, ואפי' שהתנהגותו אינה בטוב והציונים במבחנים אינם בטוב, יצדיק את בנו בלבו באמת, שהוא אינו אשם, [ובעצם אולי אני אשם] ובעה"י להבא ישתפרו הענינים לטובה, וילמד זכות עליו בלבו, ויתבונן היטב ויחפש תמיד נקודות טובות ומעלות טובות שיש בו, ועי"ז ירגיש גם הן כל זה, ויפיח בו רוח חיים וחיזוק לעלות מעלה מעלה בעה"י.

- יג -

כתב השל"ה הק' (שער האותיות אות ד) כלל גדול יהיה לאב המייסר בנו, ושיהיה בטוח שהבן הולך בדרך הישר אף בסתר שלא בפני האב, יראה בכל כחו להדריכו במדת אמת, כמ"ש למדו לשונם דבר אמת. ויגדיל לו עונש השקר, אפילו בשיחה בטילה, ויתפאר לו השכר הגדול מהאומר אמת, ויטיל מורא גדול עליו, באם יוציא מפיו דיבור אחד של שקר יתרה בו התראות גדולות. נמצא כשיהיה מדה זו של אמת תקועה בלב הבן, אז יקיים הבן כל מצות אביו, כי ירא שישאלנו אביו עשית כך וכך, או מה המעשה הזה אשר עשית, והוא ישיב לו מפני היראה אמת, כי ירא אולי יאחז ונמצא בדאי ועונשו יהיה מרובה, ומכח שמוכרח לומר אמת נמצא מוכרח להיות סור מרע ועשה טוב.

נועם החינוך

והנה פה בירושלים עיר הקודש תוב"ב, היה רגיל אצלי חסיד גדול מחסידי עליון מהספרדיים, ואם היו נותנים לו כל חללי דעלמא לא היה ח"ו מוציא מפיו דבר שאינו אמת בבירור. וסיפר לי מנהג אביו בעודו היה נער הוא ואחיו, ובא קובלנא שנעשה איזה ענין שלא כהוגן, אמר, מי שיודה על חטאו ויאמר אמת אזי אמחול לו, רק יזהר מהיום והלאה שלא ישנה באולתו, ואיזה שיכפור ואני אחקור ואדרוש שאחז בשקר וכפר, אזי אעשה לו עונשים בכפלי כפלים. וכן עשה, מי שהודה מחל לו ונתן לו מתנה עוד איזה מטבעות בעבור שהודה באמת, ולהאחר ששקר ענשו בעונשים גדולים. כך היה מגדל בניו במדת האמת, והיה קונה האמת במטבעות לקיים אמת קנה, ונעשה בבנו החסיד הנ"ל טבע האמת עולמית. וכל ערום יעשה בדעת איך יגדל בניו במעשים טובים ובצדקות ובחסידות ובכל מדות ישרות, עכלה"ק. וכן באגרת הגר"א כתב, להכות הבנים בלי רחמנות על שקר.

ואא"ז רביה"ק הרמ"ם זיע"א היה מרגלא בפומיה דברי השל"ה אלו, והוא בעצמו לא נהג בצאצאיו ביד תקיפה בעיני חינוך, זולת כשהגיע לענין שקר, אז היה נוהג בתקיפות, וזאת לא סבל, ואף היה יכול לסטור ע"ז בשבט ידו. ולעומ"ז אביו הרה"ק הרשנ"ן זי"ע היה מחנך תקיפי לבניו, וכאשר רצה להוכיחם בשבט מוסר היה נוטל ידיו וחוגר חגורתו ואומר לשם יחוד קוב"ה וכו', ואח"כ הוכיחם על מעשיהם, (ומסופר כי כאשר ראוהו הילדים נוטל ידיו כבר הבינו הענין ותיכף נתפזרו וכו').

- יד -

אמנם נראה שכל דור ודור לפי הלך רוחו, ובדורינו אנו עיקבתא דעיקבתא דמשיחא חוצפא יסגי, בן מנוול את אביו הבת קמה באמה (שלהי מס' סוטה), [הגם שצריך מאוד לחנך הבנים למידת האמת] צריך בתקיפות יתירה בילדותם, על ענין של חוצפה, אם ילד מעיז פניו כלפי אביו ואמו במרידה, ואומר לא! על דבר שמצוים אותו, ולאחר שמתרים בו שוב חוזר באולתו ואומר לא, אז צריך להכותו כדי להכניעו. הילד צריך להבין שחוצפה הוא קו אדום, שאם יעבור עליו יזכה תיכף למחאה ויענש ע"ז, ועליו להכיר במרות הוריו ועלינותם עליו. ואם הורים נותנים לילד להתחצף

ללא תגובה מתאימה, הילד עלול ללמוד מכך ולפרש שאי"ז כ"כ גרוע, ויכול גם לעשות היפך רצון אביו כי הוא באותו מעמד עמו. וכמובן שזה דוקא על ילד שכבר הגיע לכלל דעת ומורא מאב ואם ומבין שאין מן הנכון למרוד ולעשות היפך ציווי ההורים, אבל לא מיירי בקטנים ממש שרגילים בכך.

- טו -

אמנם גם בזה צריך לדעת את המידה והמשקל הנכונים, ולא להרבות ולא להגזים, ובודאי שלא להכות מתוך כעס ורוגז, אלא יש להמתין עד שינוח רוגזו, ואז יכהו לשם מצוות חינוך ולא בכדי להוציא את כעסו עליו. וגם יש לזכור שגם ההכאה על חוצפה, יש להכות רק כל זמן שאחר ההכאה הוא נכנע, אבל אם ממשיך להעיז פניו אחר ההכאה, אזי אין תכלית להכותו מכה גדולה עוד יותר, אלא צריך לבקש עצות ודרכים אחרים להכניעו.

- טז -

מידת הכעס בחינוך הבנים הוא מארבעה 'אבות' נזיקין, וכבר הפליגו חז"ל בזה שכל הכועס הוא כעובד ע"ז, (עי' שבת קה, ב וזה"ק ח"א כז, ב) ולדעת הרמב"ן באגרתו מידת הכעס הוא ראש וראשון לכל המידות רעות, וכשיתקן מידה זו יגיע לשאר מידות טובות, וכמו שמונה שם שכאשר תינצל מן הכעס תעלה על לבך מידת הענוה שהיא מידה טובה מכל המידות טובות וכו', ע"כ. גם הרמב"ם מחמיר בזה ביותר מכל מידות מגונות, שכ' בהל' דעות (פ"ב ה"ב - ג) שבכל הדעות והמידות צריך אדם לנקוט בדרך האמצעית והבינונית, כך שיהי' רחוק משני הקצוות, או שיפנה לגמרי לקצה האחר בדרך הטוב, ואח"כ יחזור למידה ממוצעת, 'אבל בענין הכעס דעה רעה היא עד למאוד וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד קצה האחר, וילמד עצמו שלא לכעוס ואפי' על דבר שראוי לכעוס עליו, וכן אם רצה להטיל אימה על בניו ובני ביתו, או על הציבור אם היה פרנס,

ורצה לכעוס עליהם כדי שיחזרו למוטב, יראה עצמו בפניהם שהוא כועס, כדי לייסרם ותהי' דעתו מיושבת בינו לבין עצמו כאדם שהוא מדמה איש בשעת כעסו והוא אינו כועס, עכ"ל הזהב.

וביאור הדברים נראה, שאכן א"א לדרוש מן האדם קרוץ מחומר שלא יכעוס כלל בתוך קירות לבו, שהרי טבע האדם כשרואה דבר הנעשה נגד רצונו וכדו', אזי חמימות לבו ורתיחת דמו מביאו לידי כעס ורוגז, וזהו מדריגה גדולה אם ישב בדד וידום כאילו לא נגע בו מאומה, וא"א לדרוש מכאן א"א שלא יכעוס ורק להראות פנים של כעס לתועלת ענין החינוך וכדו', אבל עכ"פ שיהיה מתוך רוגע ושלוח מבחוץ ולא מתוך ריתחא וצעקות שמתפרץ ויוצא מהכלים רח"ל, כי באמת התועלת והמטרה שרוצה להוציא מכעסו יועיל גם בהראותו פנים של כעס מדומה, ואין שום תועלת בכעס אמיתי, וכבר אחז"ל (קדושין מ, א) רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותא. וכבר הובא בשם מוהר"ן מברסלב זי"ע, שאם משתמש עם שבטו בבחי' שמאל דוחה מתוך כעס, הוא מוליד בטבע בניו מידת הרציחה רח"ל. וכ"ה באמרי פנחס (שער טהרת המידות) שאם כועס על בניו וב"ב כדי להדריכם בדרך ישרה, אזי ע"י הכעס הוא בעצמו מטמא את עצמו, וח"ו הוא מכניס עוד אותה טומאה בהם, עי"ש.

- טוב -

ענין מצוות חינוך הילדים הוא להרגילם במצוות קודם זמן החיוב שלהם. וע"ד מה שנאמר בקבלת התורה 'ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וגו'', ופירש"י אם עתה תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ואילך שכל התחלות קשות, דהיינו שאם תעשו הכנה כראוי טרם זמן החיוב, כי זה נאמר לישראל לפני קבלת התורה, כשעדיין לא היו בגדר מצווה ועושה ועדיין לא שלט בהם יצה"ר, ואם תקבלו עליכם עתה, אזי כאשר יבוא הזמן שיהיו בגדר מצווה ועושה כבר לא יהיו בגדר התחלות קשות, כי אם מתחילים קודם ההתחלה, אזי בזמן ההתחלה כבר אינו התחלה, וממילא אי"ז קשה ואדרבה יערב לכם'. וזוהי מצוות חינוך שכל קשיי ההתחלה של הבנים יהיה קודם זמן חיובם, וממילא כשיגדלו הנערים כבר יערב להם.

- חי -

הנה אי' בספה"ק סגולה לקיים המצוות כהלכתם, שילמוד את ההלכות של אותה מצוה טרם שיקיימנה, כי המצוות צריך לקיימם במחשבה דיבור ומעשה, וכאשר אדם לומד הלכות המצוה כבר קיימה במחשבה ובדיבור, ועל כן יהיה קל לקיימה במעשה. [אם בחוקותי תלכו' – שתהיו עמלים בתורה, ועי"ז יהיה לו קל לקיים 'את מצוותי תשמרו']. וזו עצה טובה גם לענין חינוך הילדים, לעסוק בהלכות חינוך הקטנים במצוות ודיני הפרשתם מאיסורים, ועי"ז יזכה לסיעתא דשמיא בחינוכם. וכבר נתייסדו ע"ז כמה וכמה ספרים נפלאים, וביניהם הספר חנוך לנער מאת הגאון רבי יעקב ישעי' בלויא זצוק"ל. וכדאי מאוד לקבוע סדר קבוע ללימוד הספר, ובעזה"י בזה יראה ברכה בעמלו.

- יט -

לסימא דמילתא יש להבהיר, שהרבה עשו כנ"ל וביניהם גדולי עולם, ואעפ"כ לא הצליחו רח"ל, ועי"ז נאמר לחזקיה המלך 'בהדי כבשי דרחמנא למה לך' (ברכות י, א). וצריך לדעת שיש בזה חשבונות שמים. וכן מבואר בספה"ק הסיבה שישמעאל ועשיו יצאו מהאבות הק', כי היו הפסולת והזהמא שיצאו מהם כדי שיעקב יהיה מטתו שלמה ובניו יהיו נקיים וזכים, כזהב שאין בו סיגים. וגם בדורינו ראינו אנשים יראים ושלמים שעסקו בחובת ההשתדלות בדרכי החינוך ובתפלה להשי"ת, ועכ"ז לא ראו פרי בעמלם ויצאו מהם בנים שאינם מהוגנים רח"ל, ובודאי יש בזה חשבונות שמים ואין אתנו יודע עד מה.

תם ולא נשלם סעיפי חינוך להלכה ולמעשה אשר ישתדל בהם האדם בחינוך צאצאיו – ותן לחכם ויחכם עוד – וה' יגמור בעדו לזכות לזרע ברך ה' אכי"ר.